

מכתבים לנכדים

1996-2002

סבא אמיתי בן-צור
איורים וציורים - סבתא חנה

תודות:

לחנה על ציורים והאיורים, על העצות וההערות, על הסבלנות ועל... האהבה.
לעדית על ההגה והערותיה על עיצוב השער.
לנילי על הכותרת.
לדן גרשון על העידוד והליווי.
ליהושע צפיר על עזרתו הלשונית.
ליהודית אלקנה על ההגה.
צילום הציור בשער משה לוי, משמר הנגב.

עיצוב והפקה: נורית פגי
הדפסה: דפוס אלתן, חיפה

תשע"ג 2013
כל הזכויות שמורות לאמתי בן צור, משמר הנגב.

תוכן

במקום מבוא | 7

מכתבים נבחרים 1996:

1	פתיחת רב-שיח עם הנכדים. בחירות אצל הפלסטינאים.	17/01/1996	נכדים 1
2	חדר העיון. יהושע צפריר משורר הבית.	27/01/1996	נכדים 2
3	העולים מאתיופיה, קטגוריות; עולים; מהגרים; פליטים.	03/01/1996	נכדים 3
4	פיגועים בירושלים ובאשקלון. אלי ואפרת חוזרים הביתה.	27/02/1996	נכדים 7
4	עבודה בכנסת. פריימריס בישראל. ס. יזהר על התנהלות הערבים.	02/03/1996	נכדים ?
5	מריאנה בת 90. יומרה לעצב את הסביבה. בחירות בישראל.	12/05/1996	נכדים 15
1	ערב שירים לדני. תרומתי לבית גוברין. לקראת שינויים בקיבוץ.	15/06/1996	נכדים 20
2	תגובה למכתבה של מיכל.	25/02/1996	נכדים 23
2	כספי הפיצויים האישיים והירושות.	03/08/1996	נכדים 26
2	ביקור בגליל. אלה בעזרה למנרה.	17/08/1996	נכדים 27
2	עדית נפרדת ממשה. ברכה לחה ה-50. זכרונות ומסקנות.	24/08/1996	נכדים 28
2	התערוכה של סבתא. יהושע מברך וגם כותב שיר.	21/09/1996	נכדים 31
2	"הסדר בנים".	07/10/1996	נכדים 32
2	סוד קסמה של מריאנה.	12/10/1996	נכדים 33
2	מפגש עם הסופרית דורית רביניאן. על מדיניות "ענף המזון".	23/11/1996	נכדים 37
2	ציטוט וזכרונות על החודשים הראשונים של משמר הנגב.	30/11/1996	נכדים 38

מכתבים נבחרים 1997:

2	טיול לים המלח, זכרונות.	30/03/1997	נכדים 49
2	סדר פסח. הרהורים על הדת והסדר בפרט.	25/04/1997	נכדים 51
2	איגנה. זאב צ'רנוב. פסל, חבר מההכשרה. עמירה הס: "לשתות מהים של עזה".	13/05/1997	
2	30 שנה למלחמת ששת הימים.	31/06/1997	נכדים 53
2	אמיר בעולם הגדול. הרהורים על כדאיות אישית וטובת הציבור.	12/07/1997	נכדים 54
	צדק, שיוויון ומשפט...		נכדים 57
2	אלה מדריכה בנוגע העובד והלומד.	13/09/1997	נכדים 63
2	תגובה למכתבו של אילן.	27/09/1997	נכדים 65
2	מי מנטטו את דרכו של אדם? תחרות מול שיתוף פעולה.	03/01/1997	נכדים 66
2	תפיתלתו של ר' אלימלך. שליחותו של אריה בן-גוריון.	18/10/1997	נכדים 67
2	לא תמיד אני שולט בעיניי.	01/11/1997	נכדים 69
2	לימוד עבודה סוציאלית. אפרת גזברית משמר הנגב.	08/11/1997	נכדים 70

מכתבים נבחרים 1998:

1	אני יהודי חילוני.	18-19/05/1998	נכדים 80
2	השסעים בחברה הישראלית: דתי-חילוני, יהודי-עלרבי, העדות.	31/05/1998	נכדים 81
3	דווח על מעשיהם של הנכדים. מקיבוץ לקהילה.	04/07/1998	נכדים 83
4	מפגש "ילדי" כפר סירקין.	03/08/1998	נכדים 85
4	תערוכת "כמעט רטרופקטיבה". 50 שנות נישואין.	19/9/1998	נכדים 86
5	"חתונת הזהב".	26/07/1998	נכדים 87
1	ימי הולדת ליעקב זיידה ולאחי יעקב. הקיבות מוביל חיי תרבות.	21/11/1998	נכדים 91
2	אילן הרפז. כתת אילה. זקנה.	04/12/1998	נכדים 92

מכתבים נבחרים 1999:

2	הכשרה צעירה במעוז ופלמ"ח בבית הערבה. שלמה בן-עמי.	30/01/1999	נכדים 96
2	דוד אריה. נפלאות הרפואה. הסדר הקיבוצי.	07/03/1999	נכדים 98
2	זן ז"ל. הסדר הקיבוצי.	31/03/1999	נכדים 99
2	נטע ותומר בחופשת מולדת. משמעות השמות של ילדי.	14/07/1999	נכדים 106
2	בעקבות הספר "הנזיר והפילוסוף".	01/08/1999	נכדים 107
2	ינון ומשפחתו לקראת התחלה חדשה.	15/08/1999	נכדים 108
2	הפער בין הראש שלי והדורות הבאים. מסיפורי הצאן.	29/08/1999	נכדים 109
2	51 שנות נישואין - על הזוגיות.	14/09/1999	נכדים 110
2	התפילות - הטכסים והסמלים הלאומיים.	20/09/1999	נכדים 111
2	הרגשת הערך העצמי של חברי הקיבוץ.	17/10/1999	נכדים 113
2	חפשה קצרה בים המלח.	15/11/1999	נכדים 114

מכתבים נבחרים 2000:

2	דוד אלון זכרו לברכה.	04/01/2000	נכדים 116
2	ניטשה: "מי שיש לו איזה 'למה' שלמענו יחיה, יוכל לשאת כמעט כל 'איך'".	15/02/2000	נכדים 118
2	ביקור בעזה. 7 נכדים.	15/03/2000	נכדים 120
2	זכרונות מחפצי-בה.	20/04/2000	נכדים 122
2	בעקבות ביקור בכברי. על אלמנט הנקמה.	06/05/2000	נכדים 123
2	גנבת "הרגלים שלי", הטוסטוס.	26/08/2000	נכדים 125
2	עוד על הזוגיות שלנו ובכלל.	24/12/2000	נכדים 130
2			

מכתבים נבחרים 2001:

1	הלינה המשותפת בקיבוץ.	20/01/2001	נכדים 131
2	ליואר נולדה. אנחנו סבא וסבתא.	04/08/2001	נכדים 135
3	טרור עולמי. אסון מגדלי התאומים. מכתבי ראש השנה הקודמים.	15/09/2001	נכדים 137
4	קטעים שסומנו על ידי אלה.	15/09/2001	נכדים 140

מכתבים נבחרים 2002:

5	חצי שנה לא כתבתי. האמנם היינו תמימים, נלעגים, פתטיים?	26/02/2002	נכדים 141
1	מסיפורי הצאן.		
2	פרופ' סרי נוסייבה. מסיפורי הצאן.	20/07/2002	נכדים 143
2	אמיר ורני נישאים.	24/08/2002	נכדים 145
2	מכתב אחרון. מקל הליכה. דו"ח משפחתי. שמחה שילוני.	29/11/2002	נכדים 147

נספחים:

2	1. זכרונות הורי, ארנסט-מאיר והטה וולשטיין בן-צור	
2	2. 1999 קיצור תולדות חיי לפי עשרונים	
2	3. 2003 כעבור ארבע שנים	
2	4. 2008 העשור התשיעי - בונוס	
2	5. 2013 בן שמונים וחמש	
2	6. 2002 סבתא חנה כותבת על משמר הנגב	
2	7. מכתבים ותגובות עדית	
2	8. הערות ותגובות מיכל ואלה	
2	9. נילי כותבת לאחר ביקור אצל אריה ומינה ז"ל	
2	10. מאבקים	
2	11. איתן הבר: "איפה ישנם עוד אנשים", לזכרו של גמליאל הכהן ז"ל	
2	12. גישתנו ליישוב הבדואי המתוכנן לידינו.	
2	13. אריה גולדשטיין: "המקל".	

“בקיבוץ”. שמן על בד. 1967. חנה בן-צור

במקום מבוא

16/11/2011

אפרת מגיבה על צרור המכתבים שנשלח אליה

• בקשר להספד של דוד אלון, אני חושבת עליכם כל פעם שנפטר חבר ותיק ובעיקר כאלו שהיו חברים שלכם, אני רואה אתכם ביחס המיוחד שאתם נותנים ליהושע ולחברים אחרים. תבורכו בבריאתכם ובנתינה שלכם.

• 1969, אני בכתה י"ב. בזמנו לא עברנו בחינות בגרות, אלא עשינו עבודת גמר. אני כמובן, בהשראת אבא, מכינה עבודה בנושא "20 שנות בצורת בנגב".

לימים אני מתחנתת עם אלי רותם, חקלאי במקצועו, אתו עוברת שנים של דאגות: האם ירד גשם? מה יקרה באם יהיו מזיקים? האם המחירים יהיו טובים או נמוכים?

גידולי הפלחה: התלות בגשמים, טיפול בקבלת כספי הפיצויים לבצורת.

וירקות: תפוחי אדמה, התלות ב-"מקורות", מכסות, יש להצטיין בגידול מקצועי ולהתפלל שיהיו מחירים גבוהים בשוק. חיה ונושמת **חקלאות**.

• קיבוץ. אני שמחה שהוריי בקיבוץ שאוהבים את המקום, פעילים, וגם רגועים ושקטים מלדאוג.

אני ממשיכה להתלבט, מה מתאים לי?

אין שום ספק שהחינוך המשותף לא היה טוב בשבילי. לי ובעיקר בגידול ילדיי. חבל שלא זכיתי לגדול עם הוריי ולגדל את ילדי אתי.

• הברכות בימי הולדת. לפעמים נדמה שאתה מרוחק. אבל אני יודעת שאתה מעוניין לשמוע כל פרט עלי ועל ילדיי. הברכות שברכת את כולנו תמיד מהלב ועם קשר למעשים ולתהליכים שאנחנו עוברים.

ילדיי קשורים מאד לך ולסבתא למרות שיותר קשה להם להראות פתיחות (אופיי). ומאד דואגים לכם. ובהקשר לברכות, אני מנסה, בשנים האחרונות, לכתוב. אז עם ברכות נמשיך במסורת.

• התרשמות שלך מהביקור בעזה (איפה אנחנו היום - כמה עוינות יש שם).

לי זה מציף את הקשר שלך המיוחד עם הבדואים השכנים.

עם החקלאים ועם המלומדים.

עם השיח שהיה זקן מאד, באחד מימי ההולדת שלקחת את כל הכיתה לביקור אצלו.

עם מנהל הבנק, שהיה קשור אלי בימים שהייתי בענייני כספים של משמר הנגב.

ועם סיעוד מהימים ראשונים של משמר הנגב.

ערבבתי פה זמנים אבל המסר הוא שאצלך אדם הוא אדם גם אם הוא שונה...

אני לא יודעת אם הדברים שכתבתי מתאימים, ובכלל איך תערוך את החומר.

הקלסר הקטן שהכינו סבא וסבתא (הוריך) לנו הנכדים, לימד אותנו על ההיסטוריה שלהם ושל ארץ ישראל. קראתי כמה פעמים את הדברים בזמן האחרון.

אולי תכתוב בצורה הזאת את היסטוריה ואת מעשיך, תוסיף דברים של אמא, וכך אנחנו נדע שלא פספסנו פיסת היסטוריה וילדי ונכדי ידעו על מעשיכם, על קיבוץ ועל משפחתנו...

באהבה, אפרת

נכדים 1

משמר הנגב 17/1/1996

למיכל, אורי, נילי אמיר ואלה שלום רב!

התחלתי בכתיבת מכתבים למיכל. את כל כך רחוקה. מצאתי שאפשר להתקרב, קצת, באמצעות התכתבות. בהמשך ביוזמתך, נילי, ובהסכמתך מיכל, העברתי עותק לנילי. אחר כך חשבתי שאפשר להפוך תכתובת זו לרב שיח ביני לבין חמשת הנכדים הגדולים. במשך הזמן התברר לי שיותר מאשר העגל רוצה לינוק הפרה רוצה להיניק, מוצא חן בעיני לכתוב את המכתבים, יש בזה מילוי צורך שלי, אתם משמשים לי במה להעלות על הכתב את התגובות שלי למה שקורה סביבי במעגלים הולכים ומתרחבים: אצלי אישית, עם סבתא, הנעשה במשפחה, בקיבוץ, בארץ ובעולם. אינני מורגל בהעלאת כל מה שקורה ולכן אין בזה דיווח מדויק, ישנם הרהורים, הגיגים, מחשבות ורגשות, לא כולם, לא תמיד הכל, אבל תמיד שלי, תמיד דברים שיש בי הנטייה לספר לכם. מטבע הדברים יש לי עניין בנושאים אחרים, לא כל מה שקורה לי מעניין אתכם, תעשו עם זה מה שתרצו, תקראו-אשמה, לא תקראו-אבין, תגיבו-אהיה מאושר, לא תגיבו- יהיה לכם מושג על סבא שלכם. אם יצא לכם להחליף דעות על מה שאני כותב אשמח לקבל דיווח, אם לא אדע על כך, גם טוב. אם מי מכם יגיב - יהיה דיאלוג, לא יהיה איש מאושר ממני אם כתוצאה ממאמצי יתהווה רב שיח. אבל כאמור, לא זה יקבע את המשכיות וההתמדה, כל זמן שעצם התקתוק יגרום לי הנאה וסיפוק, אשתדל להמשיך. יש לכל דבר מחיר, מיכל, הפיכת הדיאלוג לרב שיח מוריד משהו מההתייחסות האישית. אשמח להגיב אישית לכל אחד מכם בנפרד.

היום יום רביעי, לשישי-שבת אנחנו מתכוונים להצפין לעין אילה ולבית השיטה, נלון אצל הגר. לאחרונה אנחנו ממעטים לראות את משפחת ברעם, עמי עובד בבית גבריאל על שפת הכינרת. הוא עובד חוץ של הקיבוץ. חשוב לו לצבור מידע, ניסיון והיכרות. הוא מרגיש שיש לו הזדמנות להתקדם במקצועו. יש לו שם תפקיד חשוב, שף של המסעדה. הבית משמש היום צומת תיירות וגם מקום מפגש לשיחות בין ישראל לירדן. בשבוע שעבר ארחו שם טקס בנוכחות המלך וראש ממשלת ישראל. כאשר סמכות הולכת יחד עם אחריות יש להתאמץ. מי משלם את המחיר? המשפחה! אני שמח כאשר אני יודע שזה תורם לקידומו של עמי ובעיקר שיש לו סיפוק במה שהוא עושה.

היום החל לרדת גשם, מבטיחים לנו המשך, לסבתא ולי אין כוונה לשנות את התוכניות, נסע. אצלנו אין שינויים גדולים, לסבתא יש כאבים בברכיים, היא מתייעצת עם הרופאים, כולנו מקווים שיקל לה. היא ממשיכה בעבודתה בפאמא וגם עוסקת בתכנון ויטראז' ועוד דברים מעניינים ויפים. אני ממשיך בעבודה בכוסות ונהנה מכל רגע.

בשבת הקרובה יש בחירות אצל הפלשתינאים. זה נראה לי צעד חשוב לקראת השלום, ייתן לגיטימציה נוספת לבני שיחנו. אינני משלה את עצמי לגבי מהות הדמוקרטיה אצלם, יש בזה יותר חיקוי וצורך לנשיאת חן בעיני האמריקאים, ובכל זאת יש התקדמות, המשא והמתן יהיה יותר קשה אבל גם יותר אפקטיבי. יש אצלם מחנה גדול ואלים שמתנגד לכל הסדר איתנו (מלבד זריקה שלנו לים). היום קיבלנו תזכורת, נהרגו שני אנשי רפואה, רופאה וחובש. יש בזה סמליות, הם לא יכלו לדעת שהם פוגעים באנשים אשר תפקידם לעזור ולהציל חיים, אבל זאת תוצאת הטרור, היא מחטיאה את המטרה. לעתים קרובות מביאה לתוצאה הפוכה, אבל תמיד עולה במחיר דמים.

גם אצלנו מדברים על הקדמת בחירות. אני נגד. לדעתי צריך להמשיך במאמץ להשיג שלום עם סוריה. אף אחד אינו יודע מה יהיו תוצאות הבחירות, ברור שאי אפשר יהיה להמשיך במשא ומתן רציני תוך פזילה לבוחר.

21/1/1996

חזרנו אמש מהנסיעה, אתמול היה מזג אויר נפלא, העמק בשלל צבעיו מרגש אותנו תמיד. מחלון דירתה של הגר נשקף נופו של העמק, גבעת המורה וגם חלק מהגלבוש. הייתי שנה, לפני חמישים שנה בעמק יזרעאל. כל פעם שאני בא לאזור עולים בי זיכרונות, יש מראות שלא משתנים הרבה עם השנים.

היה נחמד עם הגר, פז כבר הולך די יציב, הוא עוד ישתפר במשך הזמן. לנו יש כושר ביטוי והיא משתמשת בזה. היינו גם אצל ינון, ביום שישי הוא פנוי (כאשר אין לו קריאות טלפוניות). תמיד יש שם פעילות, מצב הרוח טוב וכרגיל הרבה בלגאן. בדרך לבית השיטה ירד הרבה גשם, גם אצלנו, אבל אינני יודע האם ירד מספיק ומהו הנזק שנגרם עם ירידת הגשם. נחכה ונראה.

אני מסיים על מנת שאוכל להדפיס ולשלוח בהקדם.

להתראות,

סבאמתי

נכדים 2

משמר הנגב 27/1/1996

לנכדים שלנו שלום רב!

שבת חורפית, חמים, הרגשה טובה לאחר שבוע גשום. ירדו קרוב לחמישים מ"מ, השדות רוו. אני מקווה שפוטנציאל היבול לא נפגע יותר מדי. היובש הממושך פוגע ביכולת הצמח להניב. יהיה מה לקצור, השאלה היא איזה יבול יהיה. השותפות בגידולי שדה עם בית קמה תבוא לידי ביטוי, שם ירדו יותר גשמים... כל זה תלוי כמובן, בהמשך הגשמים וביכולת להשקות שדות מבטיחים. כושר התמרון בשטחים גדולים משפר את הרווחיות, בכלכלה קוראים לזה יתרון לגודל.

יצאנו קצת החוצה. הגענו לחדר העיון, מצאנו שם את יהושע שוקד על לימודיו, את דבורל"ה מסדרת ספרים חדשים שהגיעו לספרייה. גם נתי פוזננסקי הגיע על מנת להכין שיעורים. גם זאת רמת חיים, חדר העיון נעים, ספרייה לעיון והחלפה וכל זה ליישוב קטן כמו שלנו. כמובן זה עולה במשאבים, משאבי אנוש וכסף, זה בא על חשבון משהו אחר. בחיי היום יום לא תמיד אנו יודעים להעריך את הערך המוסף של דברים כאלו.

יהושע צפרייר עוסק בימים אלו בהוצאת ספר שירים חדש. בעלון האחרון התפרסמו שירים שכתב בעשר השנים האחרונות. הוא הוציא ספר לפני מספר שנים. שיר שמצא חן בעיני ובעיקר ריגש מאוד את סבתא. היא קראה אותו מספר פעמים וגם שרה אותו לעצמה.

לצאת כטרם שחר
לצאת כטרם שחר, לפסוע כחצר
לראות את הקיבוץ, משכים ומתאורר
משכים ומתאורר, משיר קורי שנתו,
מפשי' שרוליו, נחפלאס?נתו.
נחפלאס?נתו, מטה לאו שכמו,
כורא כמו י'י, יוס יוס את פת לחמו.
יוס יוס את פת לחמו, כסותו, קורת ג'ו,
מימות חולין יק'א, עטרת יוס ח'ו.
עטרת יוס ח'ו, כאכן חן פלאית,
מאיר אפרוריותו, כנ'א אש תמ'י?
כנ'א אש תמ'י, ב'א ברק ופאר,
יוס יוס לא'אלו, ישכים ויתאורר.

יכול להיות שצריך להגיע לגיל שלנו על מנת ליהנות מהשגרה ומהיצירה היום יומית. "מימות חולין יקלע, עטרת יוס חגו". איש מיוחד הוא יהושע, הוא בן גילי, ב-1939 היה בן 11, בסוף המלחמה, כעבור 6 שנים היה בן 17. אז החל לבנות את עצמו, לא נשאר איש ממשפחתו, הוא למד בכוחות עצמו צרפתית ועברית, יותר מאוחר נהיה מורה לאנגלית ולמד פילולוגיה, כיום הוא עמל על התואר השני, הוא חוקר נושאים הקשורים לשפת אידיש. את מרבית לימודיו עשה ליד עבודת יומו בשדה, בהוראה ובזגגות, עם בעיות משפחתיות, פעילות תרבותית, ציור, עבודה בעיתונות וכל הזמן כותב שירים. אני מלא בתחושת כבוד לאיש וליצירתו.

קיבלנו את הפקס שלך מיכל, שמחנו, יופי שיש לך הזדמנות לחוות חוויות של אקלים אחר וניסיון חיים שונה. אני מסכים עם האמירה "אין חכם כבעל ניסיון" אבל אני מעדיף את מי שלומד מניסיונם של אחרים. הזמן הוא מצרך חד פעמי ובלתי הפיך, חשוב לחיות את הרגע, אבל יש חשיבות גם לתכנון העתיד, לראיה מפוקחת של משק הזמן. יש לי סיפוק מהמשוב של כולכם על המכתב. אשתדל להמשיך וכמובן אקבל בברכה כל תגובה. טבע הדברים הוא שיש שוני בין הדורות בראיית החיים, אני משתוקק לדיאלוג...

זהו להיום, שתבוא עליכם ברכה בכל מה שאתם עושים,

מסרו ד"ש ולהתראות

סבאמתי

נכדים 3

מסמך הנגב 03/2/1996

שלום למיכל, אורי, אמיר, נילי ואלה!

שוב שבת יפה, השבתות השנה יפות מדי, שמש, לא חם, נעים. אנחנו קשורים למזג האוויר, התרגלנו לחכות לגשם. אמנם אינני יוצא לשדות (באוונתי הרבים). כנראה שיש דברים אשר נספגים עם הזמן, נשארים נטועים בתוכך גם אם אינך פלח בעצמך, גם אם הפרנסה תלויה במשהו אחר ולעתים אפילו אינה תלויה במה שאתה עושה אלא בגורמים שאין לך שליטה בהם. ולא מדובר רק בשמים, יש דברים הקשורים בפוליטיקה, באנשי מנהל וכלכלה, ואתה לך תתאמץ, תשתדל... ובכל זאת אני מאמין שאין תחליף לעבודה, למסירות ומאמץ. הבעיה היא שזה לא מספיק. ואולי צריך גם מזל.

השבוע עמד בסימן ההפגנה של העולים מאתיופיה. אנשי מגן דוד אדום נקרעו בין חובתם הרפואית שלא לסכן את הנזקקים למנות דם, לבין חוסר היכולת שלהם להצהיר על כך בגלוי. ידוע כי יש יותר נשאי איידס בקרב תושבי אפריקה בכלל ואתיופיים בכללם. חששו לדון בזה בגלוי אך בעידן שלנו אי אפשר לשמור סוד. מי שקשה לו לבדוק דברים בגלוי לוקה כפליים. כיום אנשי מד"א מקבלים על הראש גם מאלו שאכפת להם מהקליטה וגם מהצבועים שעולים טרמפ על הנושא.

אלא שברור כי נושא הדם היה זרז לפורקן של תסכול מתמשך, בני אדם לא מוכנים להיות מופלים גם כאשר זה נובע מרצון טוב, לא תמיד יש באפליה כוונה רעה, אבל היא תמיד פוגעת, הנפגע לא מוכן "להבין".

אני מלווה נושא זה כל חיי, אבל רק לאחרונה נעשיתי יותר רגיש, ההפליה מקורה קודם כל בשונות, בזרות, בחוסר הכרה הדדית. השונה הוא מוזר ויש להיזהר מפניו. תהליך ההגירה, המעבר מקרקע גידול אחד לסביבה חדשה, מלווה קשיי הסתגלות. לא הייתה עלייה ש"זכתה" ליותר בדיחות מהעלייה של עולי גרמניה בשנות השלושים. היקים (יהודי קשה הבנה-יקה), כעבור דור אחד התמזגו לחלוטין, אבל היה מי ששילם את מלוא המחיר, דור המדבר, ממש כמו ביציאת מצרים. היו כאלה שהמשיכו לקיים תרבות חיים גרמנית עד יום מותם (לפני מספר שבועות בקרתי את אחייניעקב, בביתו. התקנת מערכת הכבלים בביתו היא משב רוח רענן לאווה, יש שלושה ערוצים בגרמנית...).

את הבאים לארץ אני ממיין לשלוש קטגוריות: עולים, מהגרים ופליטים. לעולים יש מוטיבציה אדירה, הם באו מתוך הכרה, מתוך בחירה, עם רצון להסתגל מהר ככל האפשר. אלו אנשים שממהרים ללמוד את השפה, לרוב צעירים, הקליטה יותר קלה, הם משתדלים לקלוט את עצמם, לרוב יקבלו את ייסורי השינויים בהבנה. הסביבה מקבלת אותם ביותר סבלנות. הסוג השני הם המהגרים, אלו עוברים ממקום אחד למשנהו בתקווה לשיפור מצבם. רוב העלייה מרוסיה הם מהגרים בעיני. אלו ישתדלו לנצל כל אפשרות על מנת לקדם את עצמם, אין סנטימנטים, מי שיש לו נתונים טובים יוכל להתקדם בקלות יחסית. הסביבה עשויה להתייחס בחשדנות, יש חשד שזה "בא על חשבוננו". מי שהוא חלש יישאר מאחור. יש לקוות שהדור הבא יסתגל... הקטגוריה השלישית הם הפליטים. אלו שבורחים ממקומם לאן שאפשר, לרוב מחוסרי אמצעים, הסביבה דורשת מהם להיות אסירי תודה על מה שניתן להם, מתפתח יחס של פטרוניות. במידה מסוימת מקבל הישראלי את עולי אתיופיה כפליטים ואילו הם מרגישים כעולים, כמגשימי חלום דורות של עליה לירושלים. כאשר יש הרגשת קיפוח שום דבר אינו מספיק, כל דבר שנעשה מתקבל כמובן מאליו, כל מה שלא נעשה זועק להתייחסות, אין פתרונות קלים, כל מעשה שנודף ממנו ריח של פטרוניות מכעיס, מרגיז ובסופו של דבר מביא להתפרצות.

נושא הדם עלה בעוצמה כזו בגלל היחס הערכי המיוחד שמייחסים אליו האתיופיים. זה לא סתם נזל שזורם בעורקים, בעיניהם זו תמצית הנפש. זה שוני תרבותי שלא נלקח בחשבון, העלבון המיוחד נובע גם מההנחה שאי אפשר לברר את הנושא עם מנהיגי העדה. ומי הם מנהיגי העדה? האם הקייסים? כהני הדת, או אולי צמחו כבר מנהיגים צעירים, אשר למדו את המציאות המקומית ושואפים למצות את הכוח למען קהילתם ולחיזוק מעמדם האישי.

מאז שאני זוכר את עצמי היה לי חלום על קשר עם הפלשים בחבש (כפי שנקראה אתיופיה בעבר). זה נראה כמימוש הפנטזיה על איחוד עם עשרת השבטים. בילדותי הרבו לעסוק בשאלה לאן נעלמו, האם להודו, לערבות סיביר או לאפריקה. הגילוי על אורחות החיים של הפלשים גירה את הדמיון. תחילה הגיעו בודדים, אחר כך באו העולים, חלקם הלכו מאות ק"מ ברגל דרך סודן. אלו שנעו בכוח חלום ירושלים ואחריהם באה כל העדה, בשני גלים. העלתם הדרמטית במבצע מרשים עורר את רגשי הרחמים היהודיים, ניתנו תנאים, אבל כאמור, שום דבר לא מפצה על הרגשת הקיפוח. היום יש המשך על ידי הבאת קרובים, לאו דווקא יהודים, בכוח חוק השבות. רשויות העלייה והקליטה אינם יודעים היכן לשים את הגבול לשימוש בחוק השבות. למזלה של העדה צמחה המנהיגות הצעירה

מהר, יחסית. אצל המרוקנים זה נמשך הרבה יותר זמן. אלו יצליחו לזרז את תהליך ההטמעה, אם האוכלוסייה הישראלית תרצה בזה וגם אם לא תרצה. יש לי הרגשה ברורה כי יש תפקיד חשוב בתהליך זה לפנימיות מהסוג של "ימין אורד", היכן שאורית עבדה.

חשוב תמיד לדבר בגובה העיניים, ההסתגלות לחדש ולמודרני יכולה להיות מהירה, הכאב של ייסורי הקליטה הוא בלתי נמנע, תהיינה עוולות אשר לא ישכחו במשך שנים. לבי עם הסובלים וגם עם אלו המשתדלים לעזור ומוצאים את עצמם מתוסכלים.

במחקרים על הגירה שנעשו בארצות הגירה אחרות נמצא כי יש עקומה של הרגשת מהגרים. תחילה יש אופוריה, אחרי כך יש נפילה לתהום של אכזבה וייאוש ובהמשך יציאה הדרגתית ואיטית מהמשבר. העולים מאתיופיה נמצאים כיום בעומק התהום. הם יצאו משם, אבל יישארו משקעים אשר ימשיכו להטריד אותנו עוד שנים. יש הקבלה בין הגירה לקליטה בקיבוץ, אבל על זה בפעם אחרת. אני מצרף למכתב צילום מאמר של עיתונאית ערבית תושבת ישראל. יש לה טור ב"דבר השבוע", אני מקפיד לקרוא אותה כי יש בדבריה שיעור מאלף. התוכן מרגיז, לעתים, אך אין דרך טובה יותר להתקדמות, מידיעה והבנה אצל האחר, גם כאשר אינני מקבל את דעתו. הפעם היא מתייחסת לקפוח של העדה האתיופית.

לסבתא יש כאבים חזקים ברגלה השמאלית. היא חיה בין כדור לכדור. מחר אנחנו נוסעים לאורטופד בתקווה שיציע דרך טובה לטיפול. גם זו תוצאה של הזקנה אבל עם כל זה היא משתדלת לעשות מה שניתן. עכשיו היא מכינה ארוחת ערב לעדית ובנותיה. אני משתדל לעזור, לצערי איני יכול לקחת ממנה את הכאבים.

שמחנו עם מכתבך, אמיר. המאמץ כדאי ולו בשביל לקבל מכתב ממך.

זהו להיום, שיהיה לכם שבוע טוב ומסרו ד"ש לכולם.

להתראות,

סבאמתי

נכדים 7

משמר הנגב 27/2/1996

לנכדים שלי שלום רב!

המכתב שכתבתי בשבת שוב נעלם מהמחשב, כשאמצא אותו אשלח לכם, ובנתיים אני כותב לכם מכתב חדש. אני זוכר, שאת, מיכל, הרגשת שחסר לך מכתב אחד, אינני רוצה שיחסר אחד נוסף... היה נחמד לראות את כולכם כאן בחגיגת ימי ההולדת של חודש פברואר. הגר לא הגיעה כי פז לקה באבעבועות רוח, בינתיים הוקל לו.

מיד ביום ראשון בבוקר היו הבשורות על הפיגועים בירושלים ובאשקלון, שוב המראות הזוועתיים, מלווים בפרץ רגשות כאב וגם שגאה. קשה לדעת כיצד ומתי יגמרו האיבה והשנאה, מתי יתברר לכולם כי אין פתרון כוחני לסכסוך, אין כוח בעולם שיכול לזרוק אותנו לים ואין לנו יכולת לדחוף את שכנינו למדבר, שוב ושוב אני משתכנע שהדרך היחידה היא לשאוף לשלום, וזה קשור בויתורים של שני הצדדים. אם נשמור על כוחנו הצבאי ורמתנו המוסרית לא ימצא כוח שיוכל להוריד אותנו מאדמתנו. עוד עשרות שנים תלווה אותנו השנאה, תולדת מלחמת מאה השנים, אם נחתור להכרה והבנה הדדית, נוכל לקצר את תהליך ההתפייסות. חמישה מליון יהודים בארץ! מדינה מפותחת ומתפתחת, המשמשת אבן שואבת לאנשים נוספים. זו הערובה הביטחונית שלנו. אני מאחל לעצמנו כי ימשך תהליך השלום על אף רצונם של הקיצוניים משני הצדדים.

אלי ואפרת נפגשו בשבת עם גילי מולכו, מזכיר משמר הנגב, וסכמו על הליכי קבלת החלטה על שובם הביתה, כל תהליך כזה מלווה בחששות, במצבי אי ודאות, אני מקווה שכולנו נדע להיעזר בסבלנות הדרושה, וכי ימנעו משקעים בעתיד.

29/2/96

התברר סופית שמחקתי בטעות את המכתב הקודם, יש לי דיסקט אחר, אני מקווה שלא יהיו לי בעיות נוספות. בעוד שלושה חודשים מהיום תתקיימנה הבחירות, אני מקווה שעד אז יימוג הרושם של הפיגוע הנורא, וכי שמעון פרס יבחר לראש הממשלה. זו הפעם הראשונה שיבחר ראש ממשלה בבחירה ישירה. יש להניח שמי שייבחר יוכל גם להרכיב ממשלה, זה לא כל כך בטוח. כנראה שהתיקו בחברה הישראלית נמשך, ההכרעה תהיה על אחוז קטן בלבד, לא יהיה קל, לי אין את האנרגיות הדרושות לצאת לפעולה בבחירות, את הפתק שלי יקבל שמעון פרס.

2/3/1996

בעונותי הרבים לא המשכתי את המכתב שכתבתי במשך השבוע כך ששוב הגעתי לשבת.

היה לי שבוע קשה בעבודה, הייתה תקלה במקצפה, שהיא מכונה מרכזית בתהליך היצור, היינו זקוקים לעזרה בהקצפה כל כמה שעות. זה הלחיץ את המערכת. היה גם קושי באיוש המשמרות, יש פיגור רציני בהספקת כוסות לשוק. השוק הוא חיה אכזרית, אין רחמים. אם אתה לא מספק אותו הוא מוצא דרך אחרת ובסופו של עניין מתעלם ממך. הייתי לחוץ וגם הלחצתי את סבתא, השבוע אני מקווה שיוקל, המקצפה תוקנה, אנחנו עומדים לקבל עובד שכיר נוסף, כל המכונות תקינות, ייקח עוד שבועות מספר עד שנשיג את הפיגור. אני מחפש מחליף לריכוז המחלקה, חשוב לי שיהיה טוב, על מנת שאוכל להמשיך לעבוד כמה שעות כל יום בייצור, אני אוהב את זה ומרוצה שעדיין כוחי במותני, עוד לא מבקשים אותי לפנות או להתפנות.

יש פריימריס בישראל, באים לכאן אנשים על מנת לחזר אחר קולותינו. יש להניח שרוב רובינו יצביעו עבור מפלגת העבודה, אבל בדרך יש הבחירות הפנימיות אשר קובעות את סדר המועמדים. יש מידה של עלבון בצורך של שרים ואנשים מרכזיים לבוא ולהידפק על דלתנו, היו כאן כבר שני שרים, פואד בן אליעזר ואורה נמיר ומחר אמור להגיע אפרים סנה. זו הזדמנות להסב את תשומת לבם לבעיות שלנו, מסתבר שהדור הצעיר יותר, שמנהל את הקיבוץ, למד לנצל מעמדים כאלו וגם לנצל זאת לפתרון שאלות שקשה לפתור. עושים זאת הרבה יותר טוב מאיתנו, הדור הקודם. (פואד הבטיח לשפץ את כביש הגישה, אורה הבטיחה לתמוך בהקמת בית סיעודי ופיתוח גלעד). הרבה חברים באו להקשיב, לשאול ובעיקר לקבל מידע מגוף ראשון על הנעשה. ובכל זאת יש לי הרגשה רעה עם הדמוקרטיה הזאת, היא מסולפת בעיני. יש יתרון למי שיש לו כסף, קשרים, גישה לעיתונאים, לאו דווקא למי שיותר טוב. הרשימה לכנסת היא במידה רבה מקרית, חסרים בה אנשים בעלי שיעור קומה. מי שנקראים "אנשי רוח".

הייתי השבוע בקופת חולים, הכניסו אותי לסורק אלקטרוני (סי.טי). עשו לי מיפוי של המוח, את התשובה אקבל בעוד

מספר ימים. זה קשור בקושי שלי לכתוב וברגל הימנית, אותה אני סוּחב מדי פעם. אל תדאגו זה לא רציני מדי. המכונה מצלמת פלחים פלחים ויוצאת תמונה של המוח. צילמו פעמיים, בפעם השנייה הזריקו לי זריקה על בסיס יוד. אני מתפעל בכל פעם מחדש על ההתקדמות הרפואית המאפשרת לחדור ולהעלות מידע עלום, המכונה הזו היא תוצרת ישראל!

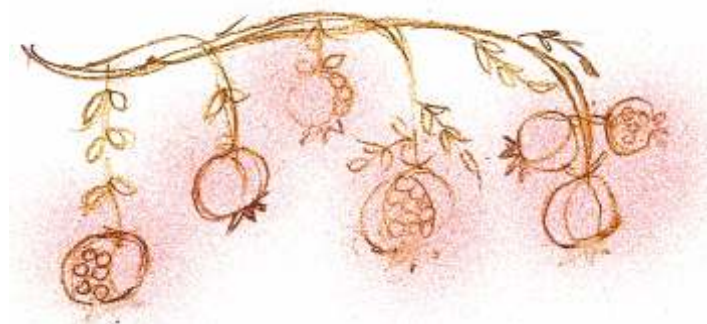
אתמול הופיע יזהר סמילנסקי בטלוויזיה. הוא התריס בפני אנשי הרוח והציבור הערביים על שהם לא מגנים מספיק את פעילות ההתאבדות של פלסטינאים, בעיניו שליחת צעירים למות ולהרוג בצורה כזו זה מעשה לא אנושי, השובר את כללי המשחק המקובלים. דווקא ס. יזהר, המטיף כל השנים להבנה עם השכנים, דווקא הוא יוצא בחריפות בביקורת על קול ענות החלושה שבתגובה הערבית לרצח בירושלים ובאשקלון. כמיליא עראף - בדר מגיבה ב"דבר השבוע", צילמתי את המאמר עבורכם.

אורי עוסק במכירת הימורים של הטוטו, גם אנחנו קנינו חמישה טורים, מעכשיו אנו מהמרים מן המניין, המכונה מספקת לנו ניחושים, לפי דבריו של אורי התוכנה שלהם עשויה לתת סיכוי גדול יותר מאשר אם נמלא בעצמנו. יתכן, זה עניין של מזל, כבר בניחוש הראשון המכונה הרוויחה עבורנו חמישים שקל. בשנה נשלם כאלף שקל, קשה לי להאמין שנוציא סכום כזה מהטוטו, אמנם יש מטרה לכסף, עידוד הספורט, גם מערכת המכירה, הפרסום והחלוקה לוקחת את חלקה. עד היום לא השתתפתי בהימורים מתוך עקרון, חשבתי שעלי לחיות מעבודתי ומשתתף הפעולה של חברי הקיבוץ, ולא מאשליות אשר מפזרים המהמרים למיניהם. מעניין שמרבית ההימורים נעשים על ידי מי שאין לו, מתוך תקווה או אשליה שפעם אחת יזכה ואז יהיה עשיר, מי שיש לו יודע לעשות שימוש טוב יותר בכסף! זו דרך להוציא כסף מהשכבות הנמוכות, היא פסולה בעיני גם אם היא מופנית למטרות חשובות, צריך להוציא כסף ממי שיש לו ולא ממי שאיננו יכול לגמור את החודש. הנחמה שלי היא שאורי מתפרנס מזה, וגם זה לטובה.

טוב, שתהיו לי בריאים כולכם, תבואו לבקר, אני תמיד שמח לשמוע מה קורה לכם בביקור, בטלפון, בפקס או במכתב.

שלום רב ולהתראות,

סבאמתי

נכדים 15

משמר הנגב 13/5/1996

לנכדים ולכל השאר שלום רב!

מיכל טסה לארה"ב תחזור אלינו לתחילת לימודיה. צאתך לשלום ושובך בשלום! בשבת נפגשנו רובנו, ביום הולדתה התשעים של מריאנה. מה יש להוסיף? הייתה חוויה לפגוש אותה בקרב קרוביה וידידה, יש בזה מן העידוד שאפשר להזדקן ולהישאר צלול, ערני, ידידותי וסקרן. הלוואי עלינו! אנחנו, סבתא ואני, מתרגשים תמיד לקראת פגישה עם כל אחד מילדינו ונכדינו. התפזרתם על פני הארץ, נעשה קשה לרכז אתכם כולכם בבת אחת. אנחנו שמחים לראות את הקשר שישנו בין בני הדור השני ובמשנה עניין אנו עוקבים אחר הקשרים ההולכים ומתרחמים בין בני הדור השלישי. השוני בגילים מובן לנו, כי הרי הדור השלישי נולד במשך הרבה שנים. מה משותף יש ויהיה בין מיכל לפז? אנחנו מצידנו נעשה מאמצים להפגיש אתכם, אתם תחליטו, כל אחד לעצמו, מתי לממש את אופציית המפגש, הבחירה בידכם.

כשהייתי צעיר הייתי בטוח שיהיה בידי, יחד עם חברי, לעצב את סביבתנו, ליצור חברה טובה. צודקת יותר. ובאותה עת גם לבנות מקום יפה עם איכות חיים, יישוב מתוכנן, בלי רעש, זיהום אויר ומים. היום אני מכיר את מגבלות היכולת להשפיע. התלות, עליה כתבתי במכתב הקודם, איננה רק במישור האישי, אלא גם במישור הציבורי. חשבנו שבישוב קטן ובדמוקרטיה ישירה יש ביכולתנו ליצור סביבה מתאימה לחיים הרצויים לנו. כמו כל דבר גם כאן יש יחסיות, אין מוחלטות. גם היום אני חושב כי במסגרת הקיבוצית יש יכולת להשפיע, זאת אפשרות, הרשות נתונה, השאלה היא אם ממשים זאת. האם יש מעורבות, אכפתיות, אנרגיה, ורצון למאבק. לצערי מספר אלו אשר רוצים להשפיע על כוון ההתפתחות קטן מדי, יש יותר מדי אנשים שנכנעים לסטיכיה. למה שבמילא יהיה. זה נכון בצד התכנוני וגם במובן החברתי. זה שרוב הציבור מפגין אדישות נותן יותר כוח בידי אלו שבידם הכוח.

לאחרונה מעסיקה אותי השאלה של הגיל, מה גבול הרשות המוסרית של הזקנים להשתמש בכוחם המספרי בהצבעות. למזלו של קיבוץ משמר הנגב יש מעט מקרים של אחדות דעות בקרב החברים הותיקים, כך שהשכבה הזאת לא מנצלת את כוחה המספרי. יש בזה זירוז של תהליכי השינוי, כיוון שהמבוגרים יותר הם גם השמרניים יותר, לא כולם, אבל רבים מתוכם.

אנחנו נקראים להצביע בעוד כשבועיים לכנסת ולבחירת ראש ממשלה. אחת לכל קדנציה אנחנו ממלאים את חובתנו הדמוקרטית. אין לנו כמעט השפעה על הנעשה בין בחירות לבחירות. גם תושבי הערים ממלאים את חובתם האזרחית אחת לכמה שנים. כאשר הם רוצים להשפיע על סביבתם הקרובה עליהם לנסות בדרכים של התנדבות או יוזמות "חוץ פרלמנטאריות", או לחילופין, לשנות את מקום מגוריהם. שמעתי פעם על משפחה בבאר שבע שהעתיקה את מקום מגוריה אל העבר השני של הכביש על מנת שיוכלו לשלוח את ילדם לבית ספר אחר. כאמור, יש בידי חבר הקיבוץ אפשרות גדולה יותר להשפיע על סביבתו, האפשרות איננה מוחלטת, היא מותנית, קודם כל, ברצון לממש אותה.

היה זמן בו הייתי פעיל בבחירות. היינו יוצאים לפעולות הסברה בערים, שובצנו לועדות קלפי, המכוניות גויסו להבאת בחרים. ככלל הרגשנו את עצמנו מזוהים, היה חשוב לנו להשפיע. עם בטול המסגרת הפוליטית המצומצמת של "אחדות העבודה" החל אצלי תהליך של ניכור, ובעקבותיו נחלשה נכונותי לתרום לבחירות. יתכן וגם לגיל יש קשר לירידת המתח הפוליטי. על כל פנים חשוב לי כי שמעון פרס יבחר לראש ממשלה וכי יוכל להקים ממשלה אשר תוכל להמשיך את תהליך ההתפייסות עם הערבים.

בשבוע שעבר השתתפתי במפגש של זיכרונות. התכנסנו בקיבוץ החותרים אלו שהיוו את השכבה המתבגרת של תנועת "המחנות העולים" בחיפה לפני 52 שנה. רוב חניכי התנועה מאותם ימים נמצאים בארץ. רוב המוזמנים באו למפגש. בהזדמנות זו, כפי שהיה נהוג בתנועה שמענו הרצאה "על המצב". אמנון לין, ח"כ לשעבר, הרצה על סיכויי שלום אמת עם הערבים. הוא סיפר כי יש הלכה מוסלמית הקובעת כי היהודים יכולים לחיות בקרב המוסלמים בתנאי שיהיו בני חסות, לא עצמאיים. ומכאן שאין אפשרות לשלום אמת ופיוס עם הפונדמנטליסטים. יש סיכוי להתפייסות עם הפרגמטיסטים, אלו אשר מוכנים לקבל את המציאות ולהתיישר אליה, אלו שלא ינסו להתאים את המציאות להלכה דתית מלפני כמעט אלף שנה. זה לא מעודד אבל גם אנחנו צריכים להתרגל למציאות, לכוון להתפייסות ולהישאר חזקים.

ביוזמתם של אלי ואפרת הגיעה אלי מדפסת, היא תקל עלי את הדפסת המכתב. תודה למשפחת רותם!

להתראות,

סבאמתי

נכדים 20

משמר הנגב 15/6/1996

שלום לכל ילדי ונכדי!

אמש היינו, סבתא ואני ב"ערב שירים לדני". היה מרגש, כל שנה אני מתרגש מהמעמד, באים מעל אלף איש, זו השנה העשרים ושמונה. יש ביניכם כאלו שהיו שם באחת השנים.

מתכנסים במערה, מחצבה, סגורה בשלושה צדדים, תחת כפת השמים, המערה מקושטת במעט פרחים, ובתאורה צבעונית, והכניסה חופשית.

הערב נערך לזכרו של דני ורדון אשר נפל במלחמת ששת הימים והוא בן עשרים ושמונה. דני נולד בגבעת ברנר, הגיע לבית גוברין, יחד עם רעייתו דליה, במסגרת גיוס משפחות, עזרה הדדית בין קיבוצים. הוא שימש כמזכיר. נמסר לי אתמול כי בנו, ערן, הוא המזכיר הנוכחי.

בתוכנית הייתה שירה של חבורת הזמר של המועצה האזורית, להקה עירונית מתל אביב וחוה אלברשטיין. נהינו מהשירה, הייתה שירה על רמה, ניכר היה שגם האמנים מרגישים את האווירה המיוחדת של שילוב זיכרון ומפגש חברי. קשה לי לדעת מי הם כל הנוכחים, באים חברים רבים מגבעת ברנר, בני המשפחה וידידיה, ידידים וחברים מכל הארץ, חברי בית גוברין בהווה ובעבר ורבים מישובי הסביבה. יש לי הרשם שחלקם של השכנים הולך וגדל, כך שהערב נושא את עצמו, ההמשך בשנים הבאות מובטח, כל זמן שיהיה לקיבוץ ולמועצה האזורית המרץ והמוטיבציה לקיימו. אחר כך ימסחרו אותו....

אישית אני מרגיש שותף, באותה תקופה הייתי מעורב בנעשה בהתיישבות הקיבוצית הצעירה, הייתי חבר ועדת המשק של הקיבוץ המאוחד באמצע שנות השישים. עיקר עיסוקי היה בליווי הקיבוצים הצעירים. בית גוברין נוסד ב-1949, הקיבוץ כמעט נעזב והיה זקוק להרבה תמיכה, באמצעים ובעיקר בכוח אדם. השתתפתי בגיוס חברים, משפחות צעירות וצעירים לפני ואחרי צבא, וכן נערים לתקופה קצרה. הייתה לי הרגשת שליחות, בהיותי שותף למאמץ הקיום ופיתוח של התיישבות קיבוצית באזורי הספר של מדינת ישראל. עבדתי בלי הגבלה של שעות. במידה רבה על חשבונה של סבתא והילדים. הייתי המון בכבישים בשעות היום והלילה. עמדה לרשותי מכונית "דה-שבו". זאת מכונית "ציטראון" קטנה וחסכונית הגעתי איתה לכל הארץ, ממנרה בצפון ועד אילות בדרום, בקרית גת כשחזרתי הביתה הייתה פונה מעצמה לכיוון בית גוברין....

ב1967 הייתה אצלנו מחלקת נח"ל, גרעין של הנוער העובד שיעדו היה בית גוברין. שמשתי כמדריך שלו וכמקשר, חשבתי כי יהיה זה ראוי שאלווה את החברים הצעירים בצעדיהם הראשונים בקיבוץ, הכרתי היטב את חברי הקיבוץ מזמן עבודתי בתנועה ואת הצעירים מתוקפת שהותם אצלנו. מסיבת הסיום התקיימה ימים מספר לפני פרוץ המלחמה, דני ורדון ייצג את קיבוצו. אני זוכר שהייתה הופעה של מקהלת כיס של משמר הנגב בניצוחו של פנחס גולן. דני, בהתנהגות אופיינית, הצטרף ללהקה ושר יחד איתה. זה נראה טבעי בעיני.

כאשר התברר כי דני נהרג, היה ברור לי כי אתגייס לעזרת הקיבוץ. גויסתי לשנה והשתלבתי בחיי הקיבוץ, במשך מספר חודשים שימשתי שם כמזכיר ובמסגרת זאת הייתי שותף ליוזמה להוצאת תקליט של "רביעיית גבעת ברנר" ולארגון ערב הזיכרון הראשון בשנת 1968. הערבים הראשונים נערכו על הדשא בקיבוץ, סבתא בנתה את התפאורה מפוליסטרן מוקצף תוצרת פוליביד על בד יוטה. אחר כך פיננו את המערה מהגרוטאות והעבירו את המפגש למקום הנוכחי. מאז אני משתדל להיות נוכח בכל שנה, ומכאן ההתרגשות שלי.

הייתי עוד פעם מספר שבועות בבית גוברין, עם פרוץ מלחמת יום הכיפורים, אבל זאת כבר אופרה אחרת....

כיום מונה הקיבוץ מעל מאה חברים, יש בו שלושה דורות, תעשייה מצליחה, ומצב רוח טוב. הם הקימו את המפעל ובנו חדר אוכל בתקופת האינפלציה הגדולה. החוב טפח באופן מפלצתי, אינני יודע האם יש לנושא זה פתרון במסגרת הסדר החובות המוסכם.

היום קצת זיכרונות שלי מתקופה בה הייתי פעיל גם מחוץ למשמר הנגב.

שלום לכולכם ולהתראות,

סבאמתי

נכדים 23

משמר הנגב 25/7/1996

למיכל ולכל המשפחה שלום רב!

הדגשתי את שמה של מיכל בכותרת כי חלק ממכתב זה נכתב בהשראת מכתבה של מיכל אלינו מיום 17/7. נהנינו מהמכתב, מיכל, שמחנו שבאה אליך ה"מוזה".

בשבוע שעבר לא כתבתי, עברתי ניתוח קטן בכף הרגל, היה זיהום, כאב לי ולא התפניתי לכתוב לכם, זה קורה. סבתא טוענת שחזרתי מוקדם מדי לעבודה ואני נענש על כך, יתכן, הרגשתי שאני מסוגל לחזור. זכרתי את הפעם הקודמת, אז היה יותר קל, עכשיו, בעזרת התרופות האנטיביוטיות ובהשפעת הפינוק שאני זוכה לו, הוטב לי.

אדר וטל הגיעו אלינו לביקור, אנחנו שמחים אתם מאוד, אמנם הם חיים חיי לילה, הטלוויזיה משדרת עד לפנות בוקר מהאולימפיאדה. עכשיו בוקר, והם כמובן, עוד ישנים. בשבוע הבא אמורים לבוא לכאן גם תומר ונטע, ינון ואורית טסים למספר ימים לסיציליה, ואנו נשמח לארח אותם אצלנו. בכלל, כל פעם שמי מכם בא זאת חגיגה עבורנו.

המילים שכתבת, מיכל לסבתא, רגשו אותי. מורגש שהם יצאו מהלב. סבתא קבלו עידוד מתשומת הלב שהוענקה לה בעקבות הסמל שיצרה. עכשיו היא עסוקה בעצוב התערוכה של המודעות. התערוכה תוצג בחדר האכילה בחג החמישים ב 26/9. כולכם מוזמנים, נא לרשום בלוח.

יצירתה של סבתא שלושה במסכת החיים של הישוב שלנו, הרי היא חיה כאן כבר חמישים שנה ומעלה, (יש לקחת בחשבון גם את "מצודת בורוכוב"). בשנים אלו עוצבה אישיותה כחלק מהקיבוץ, המקום והנוף. כאן זכתה להערכה ולחיבה.

אשר אלי, כבר כתבתי לכם שאינני מפחד מהזקנה כשלעצמה, זה טבעי ויש בה גם יתרונות, של קבלת הצפייה מהצד, של התבוננות בפרספקטיבה רחוקה יותר וגם של הנאה ממשפחה גדולה ומתרחבת. מה שמעורר לפעמים חרדה זו שאלת הבריאות ובעיקר החשש להיות תלוי באחרים. אבל אני יודע שכולכם תעשו הכול על מנת להקל עלינו, הלוואי ולא נצטרך. שמחתי לקרוא שאת נהנית ממכתביי, זה מעודד אותי להמשיך. המיוחד במשפחה, שאיננה זמנית, חולפת. אין זו חברות התלויה בדבר, בנסיבות, בידידות הזקוקה, כמו שצינתי פעם לחריש, זיבול, השקיה ומלחמה במזיקים, בלי זה אין תפוקה והיא נמוגה עם הזמן. מפגשי נוסטלגיה לא מחיים אותה. במשך השנים, בהכרה מלאה, לא השקעתי בחברויות וידידים מהעבר, חשובים לי כיום חברים בקיבוץ ובעיקר כולכם. למען האמת גם בקשר המשפחתי, על כל רמותיו, יש להשקיע על מנת לשמרו, יש לטפחו על מנת שיהיה הדדי. ידועים לי קשרי המשפחה המבוססים על מחויבות בלבד, זה לא קל.

לרוב בני האדם יש מעט חברים של אמת, שווה לקיים איתם קשר.

ניו יורק היא עיר מרשימה, יש בה שפע של אפשרויות, אני שמח שאת, מיכל, מצליחה לספוג מהמיוחדות והרב-גונית של הכרך הזה. שמחתי שהייתה לך האפשרות לתת לאחיותיך לטעום ממה שהמקום הזה יכול לתת. אבל אני מניח שגם שם יש בדידות והרבה סבל. לפני שנה, כאשר ביקרתי את ינון ומשפחתו בארה"ב, אירח אותי ינון מספר ימים בווינינגטון. בזמן שהיה עסוק שוטטתי להנאתי ברחובות הבריה. גרנו במלון מפואר במרכז העיר. רציתי להגיע לאתרים המפורסמים של המקום. בטעות הלכתי בכיוון הנגדי, לאחר שחציתי מספר קטן של רחובות התחלתי להרגיש רגשות חרדה, הגעתי לאזור צפוף, המבטים של עוברי האורח הפחידו אותי, פניתי מהר לאחור וחזרתי אל הציוויליזציה המערבית. קיימים ב"ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות" כל כך הרבה ניגודים, דלות, עוני ובורות. בזמנו כשהיינו מספר ימים בניו יורק עלינו על אוטובוס, נסענו לאורך מנהטן, הגענו לרבעים מפחידים, שמחנו שחזרנו בשלום.

עוד תיווכחו ללמוד כי בכל אשר תהיו, תחושו את הסביבה הקרובה ביותר. תהיו מאושרים אם תוכלו לקחת חלק בעיצוב סביבתכם, זה אמור במשפחה, בסביבת המגורים, במקום עבודתכם ובכלל בכל מה שנוגע לכם. זה משמעותי מאוד כאשר זה נוגע ל-"אני", למשפחתי, לסביבתי, לאזור בו אני חי ולמדינה. ככל שהמרחק מהמרכז, מה"אני" גדל, כך יכולת ההשפעה קטנה והניכור הולך וגדל. קיימת כיום שאיפה בעולם המערבי לברוח מהמרכז לישושים ושכונות אשר בהן יש יותר אפשרות להשפיע על איכות החיים במובן הרחב של המילה. אני חושב, עדיין, כי הקיבוץ מאפשר לחבריו מירב השפעה על חייו, בתנאי שהחברים מנצלים זאת, לצערי יש מי שמנצל זאת לרעה, יש גם כאלה אשר נמנעים מלמצות את כוחם ומונעים בזה התפתחות חיובית.

אני שמח על כל מי שנהנה לעשות את שהוא עושה. אבי היה אומר כי המאושרים ביותר הם אלו אשר מצליחים להפוך

את תחביבם לפרנסה. יש כאלו מעטים ביותר, רוב רובם של בני האדם חייבים להפריד בין העניין לבין הפרנסה. אני נוהג לומר: "אינני עושה מה שאני אוהב אלא אוהב את מה שאני עושה". וכך העבודה הופכת אצלי לעין תחביב, עד שאני מחליף אותה באחרת וחוזר חלילה. ספק אם תצליחי ליצור אופנה, אבל יש הרבה עניין, מתח, וסיפוק גם בהליכה עם אופנה. מה שמפריע לי הוא כי אנשים מזהים את הליכתם לפי האופנה עם יופי ונוחיות, בעיני יש בזה מן העדריות, הצורך להיות כמו כולם, מעניין כי זה קיים גם בחברה הדוגלת באינדיבידואליזם קיצוני. את מוצאת לנכון לציין את חלקם של ההומואים בעולם האופנה, בין יוצרי האופנה. יכול להיות כי יכולתם למרוד במוסכמות חברתיות היא גם המאפשרת להם להיות יצירתיים. אחד מסמני ההיכר של תקופתנו היא רב-גונית באורחות החיים. אין כמוני יורק כדי להמחיש זאת.

משהו על השגרה. אני זקוק לשגרה, היא מהווה את הבסיס לשינוי, שינוי שיכול להיות תמידי ויכול גם להיות שעתי וזמני, השינוי חשוב על מנת שלא להידרדר לשעמום, למצב של תקיעות, להרגשת מחנק. חשוב להכיר בחשיבותה של השגרה הנותנת לחיים עמוד שדרה, המאפשרת האזנה לרגשות וחשיבה על שינוי אשר עשוי לשפר, להקל, לנוח, להחליף כוח. כל זה לא ניתן לעשות כאשר נתונים כל הזמן בבריחה ובחיפוש ריגושים חדשים. גם בחיים באמצע "מדבר סוער" כמו שלנו, אנחנו נתפשים לשגרה, והיא מאפשרת לנו לשרוד. כך אני יכול להסביר את שלוות הנפש לגבי תאונות הדרכים (400 בני אדם מתחילת השנה) לעומת החרדה מפני מעשה חבלה. מספר מקרי הרצח בניו-יורק עולה על אלו בישראל, גם יחסית, איש אינו עוזב את הכרך בגלל זה.

עסקתי במכתב עיקר בתגובות שלי על מכתבה של מיכל, אני מפיץ אותו כי אני מניח שיש בהן עניין לכולכם או לרובכם, הרי הם עוסקים בשאלות יסוד של חיינו. באם בעתיד, את, מיכל או אחד מכם ירצה פרטיות על מכתביו, אנא הזהיר אותי מראש, על מנת לשמור על ערוץ תקשורת נקי.

בברכה ולהתראות,

סבאמתי

נכדים 26

משמר הנגב 3/8/1996

לכולכם שלום!

שבת בבוקר, כבר אחרי שמונה. סבתא מכינה מודעה לקראת ערב לזכרו של יוסף טנצר, שנה למותו ועם צאת ספרו: "דרכים ללכת בהן..." אפרת אלי ואדר ישנים, הלכו מאוחר לישון, הם בקרו אצל עמרם וגם ראו קצת מהשידורים האין סופיים מהאולימפיאדה.

שקט כאן, אבל בלבי אני מתרגש לקראת חזרתם הקרובה של הרוטמים, אלי יעבוד ב"שקמה" (החברה לגידולי שדה המשותפת לבית קמה ולנו), הוא יהיה אחראי על גידול תפוחי אדמה. אין סיכום עם אפרת על עבודתה, היא מתלבטת בין עבודה בחוץ לבין פוליביד. הדירה עוד לא מוכנה, אני מקווה שהיא תגמר תוך שבועיים וכי הנחיתה שלהם כאן תהיה רכה.

הקיבוץ סוער סביב נושא הפיצויים מגרמניה, שמונה עשר חברים אמורים לקבל פיצויים מאוחרים. לאחר חמישים שנה וטיפול ממושך מאוד זכו להכרה של הגרמנים ויזכו לקבל סכומים קטנים, לא הרבה כסף אבל סכום ניכר בהצטברות. ידוע לי כי רובכם אינו מבין על מה המהומה, זה כסף אישי, והוא שייך לחבר, אין זכות לאיש לגעת בו. ובכל זאת יש בעיה. מדובר בותיקי הקיבוץ, בחברים אשר הורגלו לתת ולקבל. אשר קיימו כאן אורח חיים השואף לשוויון. והנה הם עומדים בפוקוס החברתי וממקדים את אחת מבעיות היסוד של החברה השיתופית. מבחינה מסוימת אלו לא הכספים היחידים אשר נמצאים באזור האפור, ישנם כספי תגמולים של משרד הביטחון, יש שכר דירה של חברים אשר הצטרפו לקיבוץ (אבל גם משכנתאות בהתאם), יש סכומים המתקבלים לעובדי חוץ מעבר למשכורתם, יש ניצול לא שוויוני של מכוניות, היו גם ירושות שלא הושמו בקופת הקיבוץ. אומרים כי לא רוצים להיות פראירים... היכן הגבול. מעניין כי הנושא עולה דווקא כאשר הצלחנו למצוא דרך להגדיל את הסכום הפנוי העומד לרשות החבר. זאבי אמר באסיפה כי כסף הוא כסף הוא כסף, כמה שיש הוא איננו מספיק. נהגתי לומר כי מי שיש לו יותר אין גבול לרצונותיו ולדמיונו. זה כמובן, שונה בסכומים הקטנים העומדים לרשותנו... ובכל זאת יש בעיה, האם אנו חברה אשר רוצה להמשיך לחיות לפי העקרונות אשר הונחו, דווקא, על ידי אותם חברים המקבלים כיום כספי תגמולים. האם תצליח החברה לקבוע סייגים אשר יאפשרו המשך קיום ברמה אפשרית של שוויון או אולי הגיע הזמן להצטרף לחיים מודרניים אשר מפחיתים מיום ליום את האחריות ההדדית, ואשר דוגלים בסיסמת התחרות וכל אחד כפי יכולתו. ההמשך הרי ברור: למה על בעלי הכישרון והיכולת להתחלק עם אלו שקשה להם?

כשנתתי, בלב שלם, את כספי הירושה חשבתי כי יהיה נחמד אם יהיה לנו אולם ספורט, ידעתי כי לא נוכל לזכות בנכס כזה מכספי עבודתנו. כך הקמנו גם את המועדון ובריכת השחייה, בחלק קטן מכספי הפיצויים הקמנו את אנדרטת הזיכרון לקרובי החברים שנספו בשואה. כל אלה הם ערכי יסוד בחיינו, אנחנו נהנים...

בברכה ולהתראות,

סבאמתי

נכדים 27

משמר הנגב 17/8/1996

לכל ילדי ונכדי המפוזרים שבת שלום!

עכשיו שבע בבוקר, שקט בקיבוץ, כולם ישנים, נעים בחוץ, עוד מעט יהיה חם, באוגוסט תמיד חם כאן, הלחות היחסית נמוכה, כך שיותר קל לשאת בחום מאשר באזורים הקרובים לים.

סבתא הלכה אמש מוקדם לישון, וכבר בחמש בבוקר ישבה ליד מכונת התפירה. עוד מעט יגמר החופש הגדול, נטע נכנסת לכתה אלף, סבתא הכינה לה מתלה לחפצים שלה, לשמח אותה, לקראת כניסתה לעול הלימודים. יום גדול, תאריך חשוב בחיי האדם, אני מאחל לך, נטע, שתיהני מהלימודים, שיהיו לך הרבה חברות וחברים חדשים. עכשיו סבתא יושבת בחוץ, מתחת ללימון, וכותבת מכתב לאלה, היא נמצאת למספר שבועות במנרה, פרויקט "קיבוץ צעיר", קבוצה מקובצת של תלמידים מביה"ס עולים לגליל לקטוף תפוחים על חשבון החופש ושבועיים בתחילת הלימודים. קצת התנתקות, במסגרת שונה. כאשר נילי הייתה במסגרת כזאת סבתא עבדה במזכירות פוליביד, וכתבה לה כמעט יום יום, אלה רוצה גם. לפני שנים רבות, היינו, סבתא ואני, לשבוע במנרה. היה אי שקט באזור, התנדבנו לעזרתם, שמרתי שם, סבתא עבדה במחסן הבגדים. באחד הבקרים צפיתי בזריחת השמש, בתחילה ראיתי את הרי הגולן כצללית, עמק החולה השתרע בחשכה למטה. הוקסמתי מקווי המתאר של רמת הגולן עם תלי הגעש, וקצת אורות הישובים אשר נצנצו למרחק. לאט לאט עלתה השמש, עד שנראתה מציצה מאחורי ההורים והחלה לשלוח את קרניה למטה אל העמק, אל בריכות הדגים, תעלות המים, וקצת דרומה אל שמורת החולה. עוד קצת והקסם נעלם השמש החלה לטפס והעמק נמלא אור, היה כדאי להיות שם ולראות את המחזה המיוחד. תמיד אהבתי לשבת על הסלע במנרה ולהשקיף על הנוף המיוחד, אני יכול לשוב ולהשקיף, לויכולתי הייתי יושב שם שעות. לראשונה הייתי שם ב-1944, טיילנו באזור השקפנו על חלסה (כיום קריית שמונה) מלמעלה, משגב-עם עוד לא עלתה להתיישבות. אהרון דרור, חבר בית הערבה אז מדריך במחנות העולים, הוביל את הטיול ישר לידיה של הז'נדרמיה הצרפתית, אלו מסרו אותנו לידי המשטרה הבריטית, בילינו מספר שעות במשטרה במטולה. בימי שלישי היה בחלסה שוק, באותו יום הובאנו בפני שופט ערבי והוא קנס אותנו בחצי לירה כל אחד, הרבה כסף באותם ימים, קיבוץ כפר גלעדי שילם את הקנס כתמורה לשני ימי עבודה שעבדנו שם. מאז, מדי כמה שנים, אני חוזר למנרה ותמיד נהנה מהנוף. הקיבוץ ה"צעיר" נאחז בגבעה הקשה והמקסימה לפני למעלה מחמישים שנה, לא היה קל. רק בשנים האחרונות החלו להתפרנס גם מהתיירות וליהנות כלכלית מיתרונות המקום.

(סבתא רתמה אותי לעזור לה בעטיפת הרימונים, העונה מאוחרת, אני חושש שחלק גדול מהרימונים כבר נגועים. ככה זה בחקלאות, כל דבר צריך להיעשות בזמן).

הנוף בגליל כל כך שונה משלנו, התרגלתי למרחב ולאופק הרחוק, אבל תמיד מוכן לחזור אל הירוק, אל הגבעות וההרים הפורחים של הכרמל והגליל. נולדתי על הכרמל, אל המראה הירוק תמיד, ליד הואדי הפונה לים התיכון, זהו זיכרון ילדותי.

אלה, תיהני מכל מה שאפשר, תכירי אנשים ונופים, תעשי חיים.

אני קורא עכשיו את ספרה של עמיה ליבליך: "אל לאה". עמיה ליבליך היא פסיכולוגית וסופרת. כתבה מספר ספרים על הגבול בין ספרות לפסיכולוגיה. עלי עשה רושם ספרה: "קיבוץ מקום" אשר נכתב בעקבות שיחות שקיימה עם רבים מחברי בית השיטה. הספר האחרון הוא על מסעה להכרת המשוררת לאה גולדברג. היא קוראת את שיריה וסיפוריה, יושבת בגנזכים, ונפגשת עם מכירה של המשוררת. הספר נכתב בצורת יומן. היא רושמת ביומנה את תולדת מחקרה וכיצד היא הולכת ומבינה את לאה, גיבורת ספרה. תמיד הרגשתי בי חסרון בכך ששירים לא דוברים אלי. זהו חסך תרבותי, חסר לי משהו, יש לי הרגשה של עוני תרבותי. והנה באמצעות הספר אני מצליח להתקרב, צעד קטנטן. צילמתי שיר שדיבר אלי, יחד עם כמה מילות פרשנות של המחברת. הספר נקרא קריאה שוטפת, כעין ספר בלשי להבנת המשוררת אשר הייתה גם סופרת, מרצה לספרות וכותבת לילדים. מומלץ.

מחרתיים אפרת אלי ואדר חוזרים לכאן, אנחנו מלווים את בואם בהתרגשות ובשמץ של דאגה. התהליך מלווה ב"רעשים", הם לא היו קשורים באופן ישיר למשפחת רותם, אבל פגעו בהם ובנו. צרמו ומקשים על החזרה. מצד שני אני קולט הרבה סימפטיה ורצון טוב של הרבה חברים, אני מקווה שיהיה טוב, אנו על כל פנים נעזור ונקל במידת יכולתנו.

(עד כאן בחרתי מכתבים שלמים, מכאן הקלדתי חלק מהמכתבים חלקית בלבד)

נכדים 28

משמר הנגב 24/8/1996

לילדי ונכדי וכל השאר שלום רב!

1. שבת. המשפחה, מלבד מיכל, שנמצאת בארה"ב, כולה כאן, לכבוד יום ההולדת החמישים של משה..
 2. לא קל לנו עם השינוי במשפחת שלח, על כולנו למצוא שיווי משקל, איזון חדש, במצב שהתהווה. אדם לא נעשה, מהיום למחר, איש זר, הוא נשאר אותו איש, משתנה היחס הנפשי, יש קושי לבנות מערכת יחסים חדשה. במקום קרבה משפחתית יש לבנות יחס של חברות וידידות. זה לא קל לנו בגלל העומס הרגשי שהיה מלווה לתהליך הפירוד במשפחה. הזמן עושה את שלו, אני מקווה שהמסיבה היום תתרום משהו לבניית קשר חדש בינינו לבין משה המבוסס על קרבה שנשארה, לתמיד יישאר אביהן של נכדותינו. נעשה מאמץ לגשר על משקעי העבר, אני מקווה שמשה יעזור לנו בכך. יש כמובן נושא היחסים בין עדית למשה, שהוא הרבה יותר עמוס, יש להם ילדים משותפים, אני עוקב בחרדה אחרי מערכת היחסים ביניהם, ומתפלל בנפשי כי יצליחו לבנות מערכת שתאפשר לשניהם יותר שלווה.
.....
 3. אפרת ואלי חוזרים למשמר הנגב.
.....
 4. נתבקשתי לברך בחג החמישים למשמר הנגב בשם המייסדים. אמרו לי לדבר שתיים/שלוש דקות. אני יודע שלא כל כך מקשיבים לנאומים, נאום מוצלח הוא נאום קצר... יש עוד חודש ואני מגלגל לי בראש מה עלי להגיד. שיהיה מקורי ומעניין, שיהיה בו מסר אבל לא הטפת מוסר, לא לצאת ידי חובה וגם לא להרגיז, הרי אנו בחג, להיות מציאותי וגם אופטימי, לדבר אמת, לזכור את העבר ולא לשכוח את העתיד... מה לעשות, אני מאמין בכוחם של מילים, יש חשיבות למה שנאמר גם כאשר התוכן נשכח כעבור דקה. אנשי הדת יודעים שחשוב לחזור על הדברים על מנת להעביר את התכנים מדור לדור, זה נעשה באמצעים שונים בעיקר תפילה, כולל בימי חג ומועד.
 5. אנחנו משלמים ביוקר על הזלזול המופגן במילה ובאומר. בחגי העשור הקודמים הרגשתי יותר התרוממות רוח. ייתכן שזה נבע ממעורבות יתר שלי, אבל נראה לי כי החיפוש המתמיד אחרי הקיבוץ החדש, התמודדות עם התוכן האמיתי של חיי הקיבוץ, הרצון להתגבר על תחושות החולשה, כל אלו לא משאירים הרבה אנרגיה לחג.
.....
 6. זיכרונות ומסקנות.
- אני זוכר את הערב הראשון שלי במשמר הנגב. הגענו בחושך, מצאנו כאן שלושה צריפים וגדר. ערכו לנו קבלת פנים, הייתה שם חברה שדאגה לכיבוד, שמה היה חנה, אז לא ידעתי שחיינו יתקשרו לכאן...
7. יצאתי החוצה, לא היו אורות מסביב, פה ושם הבחנתי במדורה של בדואים, ופתאום חלף בראשי הבזק: "עליו לחיות כאן כל חיי!?!". לא הכרנו את תנאי המקום, לא היו מים, כולנו היינו חסרי ניסיון, חלקנו לא הכיר את השפה, היה חסר אימון צבאי. ובכל זאת לא היו לי סימני שאלה לגבי דרכי בעתיד, היו שאלות של איך, כיצד ומה נעשה פה. לא חשבתי במושגים של התלבטות, חשבתי שיש משימה להקים יישוב יהודי בנגב והוא יהיה קיבוץ, ההתלבטויות וחיפושי הדרך באו עם השנים. ככל שבגרנו והתבססנו גדלו השאלות וחסרו התשובות.
 8. היום יש לנו קיבוץ פורח, משק טוב, ארבעה דורות, מערכת חינוך, אנחנו חיים ליד עיר מתפתחת, יש בה אוניברסיטה, תיאטרון וסינפוניטה, יש קשרים בין קיבוציים, ובכל זאת יש חרדה לגבי העתיד. אולי זאת תכונה הבאה עם ההזדקנות, השלווה רחוקה ממני יותר מאשר כאשר אי הוודאות הייתה מוחלטת ושלטה בכל תחומי החיים. אני מכיר גמלאים שסובלים, אינני נמנה עליהם, יש לי חיים עשירים מלאי פעילות ועניין. יש בי סקרנות לנעשה מסביב ובעיקר אני נהנה מחיבתם ותשומת ליבם של ילדי ונכדי, הלוואי על כל הגמלאים הזדקנות כזאת, שרק לא יהיה גרוע מזה.

נכדים 31

משמר הנגב 21/9/1996

לשבט שלום!

השבוע עמד בסימן תערוכת המודעות של סבתא. התגובות חיוביות מאוד, בפתחה החגיגית נוכחו, בעיקר, חברי משמר הנגב. זה טבעי, כי בעיקרו של דבר הנושאים מדברים אל החברים, זיכרונם והאסוציאציות שלהם. יואל אשל הזכיר, למשל, כי כאשר ארגן את מסיבת האשכוליות, בצרף, הנחה את הערב מעל עפרוני של הפרדס, שקצהו הוכנס לתוך ה"צריף".

מי שבא מבחוץ שיבח את היצירתיות, הביצוע וההתמדה. סבתא ואני נרגשים מאד, לא כל יום מסיימים מבצע שנמשך, שנה תמימה.

החלטתי השבוע לשלוח לכם את דבריו של יהושע צפירי, הם מדברים בעד עצמם וכל המוסיף גורע.

מלות פתיחה בתערוכה היסטורית של חנה בן צור

אם קנאת סופרים תרבה חכמה, קנאת אמנים תרבה יופי. התמונות הניבטות אלינו פה מהקירות מדברות אלינו בשפת היופי והכישרון, מפליאות אותנו ומרגשות אותנו. אבל אמנים יודעים שעד שהאמן מגיע לשלב ההכרה, האמן עצמו מדבר אל הקיר, קולו כקול קורא במדבר. הנתב אל התהילה הנכספת עובר לרוב במשעולי בדידות ובשבילי תסכול ואכזבה.

התערוכה המוצגת כאן ראויה בהחלט להיקרא תערוכה היסטורית, כי היא משקפת וממחישה את ההיסטוריה של היישוב הזה. דומני שאין כמעט תחום שלא בוטא בעבודותיה היפות של חנה: חגים יהודיים ולאומיים, חגים חקלאיים, חגיגות בר מצווה, חתונות, סיפורים אישיים של לוחמים ומטיילים, הצגות תיאטרון, הרצאות בנושאים מגוונים, אפילו ציונים לימי הולדת של אזרחים ותיקים ביישוב. מחוסר מטרז' בקירות, לא מוצגות כאן כל העבודות, אבל גם ההיקף הנוכחי די בו להעיד על חנה, אמנית הצבע והצורה, הבהירות והדייקנות, ההקפדה על קווים אסטטיים שמעבירים בצורה ישירה את המסר לצופה.

היו לחנה מורים דגולים, צבי שור ואבני, מאוחר יותר היא גם למדה ציור ומלאכה בסמינר אורנים. חנה רכשה מיומנות בחמרים שונים, נייר, בד, עץ, מתכת. אי אפשר שלא לציין את המגזרות היפהפיות וכן את הויטראז'ים הנפלאים מעשי ידיה של חנה.

העבודות של חנה מקשטות הרבה בתים ומוסדות בארץ ובחוץ לארץ. מבחינת ההיקף זו הגדולה בתערוכות של חנה, אך בשום אופן לא תערוכה מסכמת, כי אנחנו בטוחים שלחנה מצפות עוד שנים רבות של יצירה פורייה ומהנה. כאחד מתלמידיה הרבים של חנה, אני מקדיש לה את השיר הבא לאות הוקרה על פעלה המבורך:

חיזונית אינה בולטת/ אש יופייה בפנימ לולטת/ תבונתה, קורנת, נבטת/ מעינה החמות.
את עצמה לא מטפחת/ לפעמים נראית מולנתת/ אך מנשמתה לורחת/ יופי-חן של עלמות.
אמנית היא וצירתה, בידיה היא יוצרת, יצירת כלי-תפארת, בכישרון ועל רמה.
צנועה היא, לא נחפתת/ תהילה אינה רודפתת/ אך נפשה ודאי נכספת/ למלת עידוד חמה.
מיפה את יישובנו/ משמחת לבותינו/ לולא היא היו חיינו/ דלים יותר ואפורים.
עשרות שנים היא כאן עובדת/ מדריכה ומלמדת/ נאבקת, מתמודדת/ לא אחת תוך ייסורים.
רישומיה ובידיה/ שיצרה כמו ידיה/ משקפות עולמ חיה/ ביצירה ובעבודה.
הערכה כנה, נרצשת/ הערה פה לה רוחשת/ ובאהבה לוחשת: חן-חנה, שאי תודה.

יהושע צפירי

משמר הנגב - ה' תשרי, תשנ"ז

18 ספטמבר 1996

ב-16 לאוקטובר, בשעה שמונה בערב יתקיים, בשובל, טכס מתן המלגה. כולכם מוזמנים, מי שיבוא יבורך. אז שיהיה לכם שבוע טוב ולהתראות.

שלכם,

סבאמתי

נכדים 32

משמר הנגב 7/10/1996

לשבת שלום רב!

האירוע של השבוע הוא חזרתה של מיכל לקראת לימודיה. ברוכה הבאה. איחולי הצלחה בלימודיך ובכל מה שתעשי. כתבתי למיכל מכתב נפרד.

בדיוק לפני שנה הדפסתי את המכתב הראשון על המחשב. מאז אני משתדל להתמיד ולכתוב כל שבוע. המכתבים שמורים אצלי, כך שאני יכול לעיין בהם מדי פעם במה שכתבתי בעבר, נדמה לי שאני חוזר על אותם דברים, דעות ומחשבות. אני מקווה שאינני משעמם אתכם יתר על המידה. הנושאים שמעסיקים אותי חוזרים על עצמם, המשפחה, הקיבוץ, הארץ והעולם. הדגשים באים לפי המאורעות, אני מגיב על גירויים מהעיתון ואירועים המעוררים בי רגשות ומחשבות. מטבע הדברים יש לכם ולכל אחד מכם סדר עדיפויות שונה. אני מקבל היזון חוזר חיובי על עצם כתיבת המכתבים ומסתפק בזה. כל תגובה על תוכן המכתבים מתקבלת אצלי בשמחה.

השבוע נוריד את התערוכה, בשבוע הבא סבתא תקבל את המלגה, גם ההתרגשות סביב הלוגו שלה ליובל החמישים של 11 הנקודות מאחורינו, מתחיל להיות לנו קצת ריק. אני מקווה שסבתא תמצא נושא חדש על מנת לממש את כשרונה ואת מרצה.

פאמ"א נמצאת בערוב ימיה, יותר ויותר חברים מוצאים את עצמם בלי עבודה, סבתא עובדת במחסן, כידוע לכם היא לא בוחלת בשום עבודה, העיקר שהיא תעשה משהו מועיל.

בקיבוץ מתנהל וכוח על "הסדר בנים", עלי להודות כי אינני רואה הבדל גדול בין ההצעה שהוצעה לבין העסקת הבנים כעובדים שכירים בביתם. אולי כדאי לקרוא לילד בשמו. ההבדל היחיד הוא במחויבות להעסיק כל אחד מבני המקום, וכן בעלות הוצאות הקיום שלהם. קשה לי להשלים עם העסקת בנינו כשכירים במשקם הם, אבל זה כנראה מרוח הזמן. בחג החמישים נשאתי ברכה, בשם ותיקי הקיבוץ, נגעתי בשאלת השינויים והדרך לעיכולם על ידי הציבור (אני מצרף צלום). אני מהרהר הרבה בזמן האחרון במשמעות הבעלות המשותפת על אמצעי היצור, האם אנחנו שותפים בעסק או אולי בבחינת שכירים במשק אדמיניסטרטיבי, זאת אומרת האחריות של כל אחד מצטמצמת באחריות שלו למקום עבודתו ולזמן היותו בעבודה. השכיר מקבל את משכורתו, אין לו אחריות על מצב המשק בכללו, אבל אנחנו בעלי המשק, הצלחתו היא הצלחת כולנו, עלינו לשאת במחיר הכישלונות. נראה לי כי השינויים המוצעים חדשות לבקרים מוליכים להפרדת המשק מהקהילה גם לגבי האחריות של הפרט לנעשה. זה מפחית בעיני מכוחו הסגולי של הקיבוץ.

אנחנו בעיצומה של עונת הרימונים, וכבר מתכוננים לקטיפה הגויאבה. סבתא מקפידה להכניס את הפירות לשקיות, כשהם מבשילים הם נופלים לתוך השקית ולא לאדמה והציפורים לא מנקרות בהם. כולכם מוזמנים לבוא ולטעום מפירות גננו. (אתה, אילן תצטרך להיעזר בסבלנות).

עברנו את פסגת וושינגטון, האירועים של השבועיים האחרונים היו טראומטיים. כל מה שיגורנו על העתיד תחת ממשלת נתניהו הולך ומתגשם, מלווה בדם. אני מקווה שהשלטון שלנו והרשויות הפלסטיניות יתעשתו ויבינו שאין סיכוי להתקדמות בכוח הנשק והטרור, ולא ישמעו לקיצוניים משני הצדדים, יתגברו על הפנאטים הקיצוניים ויסללו נתיב לשקט ולשלום.

שלום רב לכולכם ולהתראות,

סבאמתי

נכדים 33

משמר הנגב 12/10/1966

לכולכם שלום רב!

מיכל חזרה אלינו, ברוכה הבאה!

מתברר שאין ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות, צריך הרבה כסף על מנת להתקדם וללמוד בארה"ב. יתברר לך מהר מאוד שאפשר להתקדם גם בארץ, יש הרבה מה ללמוד כאן, העיקר זה יכולת ההתמדה, והצמידות למטרה. בסוף, מיכל, תצאי מהמנהרה, עשירה יותר, ברוח וביכולת יצירה. עלי והצליחי.

השבוע הייתה כאן מריאנה, לא רצתה לוותר על ביקור בתערוכה של סבתא, וגם לא סמכה על ילדיה או נכדיה שיסיעו אותה לכאן. נחושה בהחלטה זו חתה חצי יום לטלפון של לאה גולן, ולבסוף בשבע וחצי בערב הגיעה אלינו. היא נהנתה מאד מהעבודות של סבתא וכעסה על כי בשום מקום לא מצוין שמה של סבתא ליד הלוגו שהיא יצרה.

במכתב הראשון שהדפסתי למיכל לפני שנה בדיוק ציינתי כי אכלנו ארוחת בוקר אצל מריאנה בדירתה בירושלים. בהיותנו בירושלים התקרבו אליה, אנחנו שמחים לכל פגישה עם האישה המקסימה הזאת. היא מצליחה לשמור על חיוניותה למרות תשעים שנותיה. מישהו מכס שאל אותי השבוע מהו מקצועה. לפי מיטב ידיעתי לא למדה בצורה מסודרת, היא סקרנית ולומדת כל הזמן. בזמנים קשים, בעבר, עבדה בעבודות שונות, הייתה מורה לאנגלית, ניהלה מעון עולים, השתתפה בפעילויות שונות בקליטת העלייה במסגרת הסוכנות היהודית. בצעירותה הייתה פעילה מאד. בחוץ לארץ הייתה בתנועת "בלאו-נייס" (כחול לבן). ב-1955, בשעת ביקור בגרמניה נפטר אישה, משה קרן (קרמר). מאז היא אלמנה. הוא היה עיתונאי בכיר ב"הארץ", איש חכם ומיוחד, חלק ממאמריו בעיתון רוכזו בספר. (עותק של הספר נמצא אצלנו).

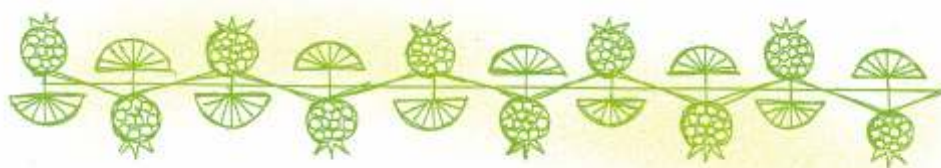
סוד קסמה של מריאנה הוא ביכולתה להקשיב ולהתחבר עם בן שיחה, כל ידידיה חושבים שהם חבריה הטובים ביותר, היא יודעת להגיע אל כל אחד במקום בו הוא נמצא, להגיד את המילה הנכונה, היא מגלה הרבה אמפטיה. אמי אמרה תמיד כי היא חברתה הטובה ביותר, הן היו דודניות, מריאנה צעירה מאמי בעשר שנים בדיוק. ילדיה דואגים מכך שהיא לא שמה מספיק לב למצבה, לאחרונה משתדלים ללוות אותה לחו"ל בנסיעותיה. יהודית, בתה, אומרת שיש לתת לה לחיות את חייה כפי שהיא רוצה. יש מי שחושב שצריך להגביל אותה כי לא תמיד היא שמה לעצמה את הגבול במקום. על כל פנים היא נהנית מאהבת כל משפחתה וידידיה, ואני מאחל לה שנים רבות של חיוניות. כשהגיעה לכאן, ביום שני, שאלתי אותה אם לצלצל לילדיה על כי הגיעה בשלום, היא לא יחסה לזה חשיבות רבה. יהודית ונירה, כלתה, הודו לי על הטלפון, הן דאגו. אמש, בשיחות הטלפון הקבועה, אמרה לי כי היא חייבת לנסוע לחיפה, שם בבית אבות חיה דודנית אחרת שלה ושל אמי, אווה מרקרייך, שהיא בת תשעים ושש. היא כועסת על מריאנה שאיננה מבקרת אותה: "את נוסעת לכל מקום ורק אלי אין לך זמן", זהו על כולנו מצב כזה בגיל תשעים.

ביום שלישי ניסע עם זקני האזור לביקור בירושלים, נקשרנו לעיר הזאת ואנחנו שמחים לכל ביקור שם.

אז זהו להיום, לא עסקתי היום בפוליטיקה או בקיבוץ.

שתהיו לי כולכם בריאים

סבאמתי

נכדים 37

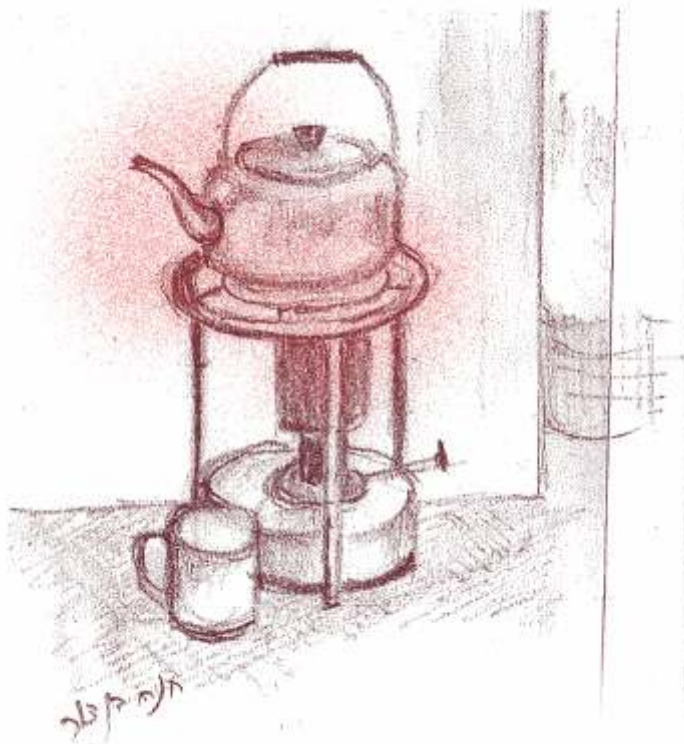
משמר הנגב 23/11/1996

לנכדיוילדי שלוםרב!

שבת חורפית יפה, אני נזכר בשבתות כאלה על הכרמל, האוויר צלול, בדרך כלל כבר ירד גשם ואנחנו יצאנו אל מחוץ לגדר, לא היה גדר לישוב, היה גידור לכל בית, להיות בטבע. הייתה לי הרגשה כי הגשם פסק לכבוד השבת. אהבתי להביט אל הים. מרחוק אפשר היה לראות האם הים סוער או שקט לפי גלי הים, ים סוער העלה קצף גם במרחק, בים שקט הצטמצם הקצף לרצועה צרה ליד החוף. באמצע נובמבר הייתה כבר צמיחה חדשה, בנגב עוד לא ירד גשם, כך שגם גבעות הבור צפונית לקיבוץ עדיין חשופות, אבל האוויר נקי והראות מצוינת. לאחם, נעים.

אמש התארחו במועדון סופרת צעירה, דורית רביניאן, בת עשרים וארבע וכבר פרסמה ספר "סמטת השקדיות בעומרג'יאן", שנמכר בעשרות אלפי עותקים וגם תורגם למספר שפות. היה ערב מהנה, נוכחו מעל ארבעים חברים. הספר עוסק בחיים בכפר פרסי, מתאר חיי יום יום בחיי שתי ילדות-נשים, בנות 11 ו-15, אחת מהן הסבתא של הסופרת. היא אומרת כי הסיפורים מסתובבים ברחוב, צריך רק לאסוף אותם. לא קראתי את הספר, אולי בהזדמנות. אתי לוי ואביבה לוצקי סיפרו כי שמעו סיפורים דומים במשפחותיהן שבאו מעירק. ההווי העולה מהסיפורים שונה מאד ממה שאני זוכר מילדותי, תרבות אחרת, הביטוי "כרחוק מזרח ממערב" קולע לשוני הזה. בשיחה שהתפתחה צוין שיש שונות גדולה אבל לא צריך להסיק מזה עליונות של תרבות אחת על השנייה. אנחנו מרבים להשתמש במושג "תרבות מפגרת" ביותר משמץ של עליונות, האומנם?!

הערב באסיפה ידונו במדיניות "ענף המזון". יש שביעות רצון בציבור מהשינוי (המעבר להגשה עצמית) יש חיסכון בהוצאות בלי ירידה ברמת האוכל. הערב יסתמו את הגולל על ארוחות הערב בחדר האכילה. לגבי דידי זה סיום של פרק בחיי קיבוצנו. חדר האוכל היה מקום מפגש חברתי, פורמאלי ולא פורמאלי, האסיפה נדדה למועדון ולווידיאו. ערבי תרבות, כאשר הם מתקיימים, ממלאים בקושי את המועדון, ערבי שישי ומסיבות מתקיימים לעתים נדירות. מעכשיו ישמש חדר האוכל לארוחות בלבד. ההחלטה מחויבת המציאות, כולנו הפסקנו לבוא לאכול ולהיפגש בארוחות הערב. לפני מספר חודשים סבתא ואני באנו לאכול ארוחת ערב, נעלבתי ממה שהוגש, לא חזרנו יותר לנסות. כך, במודע, יוצרים "מצב אובייקטיבי" נתון המחייב החלטה של השלמה עם המצב. לטעמי יש להלחם, אקטיבית, נגד הזרם, ליצור מצבים אשר מחזקים את היחד, את השותפות. לדוגמא ע"ה הגשת תפריט מגוון, מפתיע ואטרקטיבי. לשמחתי עוד לא הפריטו את המועדון, כך יש קצת מפגש חברתי בליל שבת ובשבת בצהריים.

נכדים 38

משמר הנגב 30/11/1996

לנכדי ולילדי שלומות,

אמש אכלנו ארוחת ערב בחדר האוכל. בשיחה שהתפתחה עלתה שאלת הזוגיות, נשאלה השאלה איזה בן זוג בוחרים, עם מי אני רוצה לחלק את חיי, את החוויות שלי. בימים אלו מלאו חמישים שנה לזוגיות שלנו, של סבתא ושלי. הנשואים חלו שנתיים יותר מאוחר, אבל אנחנו קיימנו חברות, וחיי משפחה הרבה קודם לכן. הגעתי למשמר הנגב ב 20 לנובמבר 1946, היה זה יום שישי, בין החברים התבלטה חנה (במכתב זה קשה לי לכתוב עליה כעל סבתא... אתכם הסליחה). היא טרחה באירוח. ביום ראשון נסעתי לכפר סבא.

ב 21/10/1946 כתבה חנה (ביומן או במכתב, איננו יודעים): "ושוב שניים גדולים. אם חשבנו כולנו, מה שיותר מהר לחסל את הנקודה בכפר סבא ולבוא הנה, הרי שהקבוץ המאוחד טוען שאסור לנו לעשות זאת. הנקודה בכפר סבא צריכה להיות מקום לקליטת עלייה והכשרה לכל החברים. פה לא יכולים להיות יותר מ-30 איש. באם תהיה עבודה בסביבה ליותר אנשים נוכל להביא יותר חברים. קבוצת העולים חזרו לקבוץ. קבלנו פקודה שמבחינת בטחון אין להחזיקם פה. באו 6 אחרים ואנחנו פה רק 10 איש. החברה חזרו מיואשים מאד, לחיות שוב את חיי המושבה. אתמול בקרוננו משלחת מהכשרת חפציבה שרוצים להצטרף אלינו. דרושה תשובה סופית ממזכירות "המחנות העולים", ובעוד שלשה שבועות והם באים אלינו, קבוצת "סברס". הם יחלצונו מהמצב הקשה שלנו. רובם בעלי מקצועות, ומשקיסטים טובים. הם מתלהבים מאד, ומוכנים גם להיות בכפר-סבא. זה חשוב מאד בשביל העולים, גם הם היו מתעודדים. יתכן ושושנה תיסע מחר לקורס לאקונומיה."

העתקתי את כל הקטע על מנת להעביר קצת מהאווירה בעת ההיא. היא לא ידעה אז שאני אחד מהקבוצה. אני הייתי אחד מאלו שנשלחו לכפר סבא. הייתי ילד טוב, האמנתי כי צריך לעשות את מה שחשוב. בעקבות השינוי הדמוגרפי, עם הצטרפות הקבוצה שלנו, הוחזרה חנה למושבה כדי לטפל בלול, וכך מצאנו את עצמנו שם, הייתה קבוצה קטנה של אנשים, התקרבונו, התאהבנו וממשנו את אהבתנו. כעבור שלושה חודשים נמסר לי כי בחרו בי להיות סדרן עבודה בנגב. ארזתי את מעט המטלטלים, נפרדתי מחנה ונסעתי למשמר הנגב. המרחק הכביד עלינו, התגעגעי מאד וחיכיתי לפגישה, אחת לשבועיים, עד שאישרו לה לבוא לכאן, החילונו לחיות יחד, לא היה לנו חדר לבד, למרות שהיינו מוכרים כזוג, לא היו כאן מספיק חדרים, אבל זאת כבר אופרה אחרת.

הזוגיות שלנו עמדה במבחנים שונים, במכתבים שכתבנו עוד בתחילת הדרך מצוין כי היו לנו קשיים בינינו. לה זה היה קשה, עם השנים למדנו לחיות ולכבד את הייחוד והמיוחדות של כל אחד מאתנו. אני זוכר כי כאשר ספרתי, לראשונה, לאמי על חנה ספרתי בגאווה על כשרונה בציור, היא הגיבה באדישות, אולי התייחסה לגילי הצעיר, לחוסר ניסיוני, אולי הכירה ציירים טובים שלא הצטיינו באישיותם. "לא היו בני אדם", כהגדרתה. תגובתה הייתה: "למה אתה הולך על הראשונה?" היו לי אהבות קודמות, אבל הן לא זכו להדדיות.

טפחנו את המשותף, היה לנו הרעיון הקיבוצי והמסירות למשימה, די מהר נולדו ילדים. מצאתי מכתבים שכתבתי לחנה ב-1950. עדית עוד לא הייתה בת שנה, במכתב כתוב על מעשי כמרכז משק ועד כמה עדית נחמדה וחכמה. בנינו יחד את הקן המשפחתי. אבל היה לנו גם את הסבלנות למיוחד של כל אחד. אף פעם לא הפריעה לי בתפקידי, תמיד כיבדה את מאמצי למלא מה שהוטל עלי בעבודה ובתפקידי בקיבוץ ובתנועה. היה לה קשה מאד, לא תמיד ידעתי להעריך את הקושי. על זה אני מיצר עכשיו. אני השתדלתי לעזור לה בעבודתה האמנותית, הערכתי ואני מאוד מעריך עד היום את כשרונה והתמדתה.

אתמול בשיחה אמרתן, נילי ומיכל, דברים מאד מוחלטים על מה שאתן מצפות מבן זוגכם, לכשיהיה, בעיני יש שלבים שונים, בחירת בן הזוג והחיים ביחד.

פעם באה אלי אישה צעירה ובעייתה הייתה רצונה הדחוף להינשא. אמרתי לה שהחתונה היא רק פתיחת הדלת, אחרי זה צריך להיכנס הביתה, זה יותר קשה. לאחר שהבחירה נעשתה צריך לבנות חיים בהם מטפחים את המשותף ומכבדים את המיוחד. עם השנים בני הזוג עוברים שינויים, והם אינם בקצב אחד, יש שוני בהתפתחות המחשבתית, האינטליגנטית והאינטלקטואלית, יש גם שינויים בהתפתחות הרגשית, אנחנו מתחילים חיים משותפים במצב נתון ומוצאים את עצמנו עם שותף שונה. לא תמיד יש דרך משותפת להמשך, הרבה פעמים עדיף ללכת בדרכים שונות.

אני מסיים עכשיו, בשבוע הבא אכתוב שוב.

שלכם,

סבאמתי.

נכדים 49

משמר הנגב 30/3/1997

לילדי ונכדי שלום!

ביום חמישי השתתפנו, סבתא ואני, בטיול של גמלאי המועצה לים המלח. היה זה יום יפה וקל. יצאנו בשמונה בבוקר וחזרנו בארבע. היה מזג אויר טוב. היינו במרכז המבקרים בערד, נפגשנו עם שלמה דרורי, דובר מפעלי ים המלח, בבית היוצר בשפך זוהר. המשכנו אחר כך לנאות הכיכר. הוא סיפר, בפאתוס רב על תולדות מפעלי ים המלח ואני נזכרתי בחלקו של הים בזיכרוני.

בסוף נובמבר 1947 נסענו לראשונה עם הורי לים המלח, האחים שלי שהו אותו זמן שם. אליעזר הצטרף, זמן מה קודם, לקיבוץ בית הערבה ואילו יעקב היה בפלוגה המקובצת בסדום. הקיבוץ המאוחד קיים במשך כשלוש עשרה שנה פלוגת עבודה בסדום, אחי נשלח לשם מקיבוץ, בית-קשת. סבתא הכירה את הורי קודם, אבל אין כמו טיול משותף להכרות. בשבילנו היה זה במקום מסיבת אירוסין. הטיול לא היה קל להורי, אבל זכינו להיות יחד עם אחי, נדמה לי כי אליעזר הצטרף אלינו לסדום אבל אינני זוכר. הקשר היחידי בין צפון הים לדרומו היה באמצעות האדוות ("מאונות") אשר הובילו את האשלג לעיבוד תעשייתי במפעל הצפוני. כשחזרנו עמוסי חוויות לירושלים התבשרנו על החלטת האו"ם של כ"ט בנובמבר, ולמעשה החלה מלחמת יום העצמאות. חזרנו מהר הביתה. ב 20 למאי בית הערבה וחברי הקיבוץ יחד עם פועלי המפעל בצפון עברו לסדום. סדום הייתה נצורה כל המלחמה עד שנפתחה הדרך, דרך עין חוצוב (חצבה). בסדום היו באותו זמן גם כמה מחברי משמר הנגב, אחד מהם, חנוך זיידנבנד, נפל שם בקרב על סאפיה.

הקשר שלי עם האזור החל כשלוש שנים קודם כאשר הכשרת "המחנות העולים", אליה השתייכתי, נשלחה כמחלקת פלמ"ח לבית הערבה. הייתי בן שש עשרה וחצי, הצעיר בין חברי ההכשרה. לא היה לי קל שמה, אין זה תענוג גדול לשהות באזור ההוא באהלים. לא יכולנו להירדם עד מאוחר בלילה, בקיץ ישנו הרבה לילות על משטחים בגובה שלוש מטרים. נמסר לנו כאילו הזבובים, אשר גורמים לשינה יריוח, לא מגיעים לגובה זה. קבלנו חיסון נגד השושנה, חיסון אשר גרם לפצע שלא נגלד במשך תשעה חודשים. הקושי העיקרי שלי היה בהרגשת הנחיתות שלי על גילי ועל קשיי הפיזיים. יום אחד נשלחתי לעבוד בסבלות בחברת האשלג. הייתה קבוצת סבלים משותפת של הקיבוץ עם עובדים תושבי ירושלים. היה צריך להעמיד שקים בני 100 ק"ג על המשאיות הגדולות של החברה, עבודה זו נעשית בעזרת מריצות (משאיות אשר הובילו 10 טון נחשבו גדולות באותו זמן). עבודה זו דרשה מיומנות וכושר, כאשר היא לא נעשתה טוב, היה צריך לזרוק את השקים בידיים. מנהיג הקבוצה, פילבסקי שמו, (בנו הוא מאיר'קה פעיל) ביקש ממני לשבת בצד, פשוט ויתרו עלי. למחרת עבדתי בגינות הנוי של הקיבוץ. יום אחד הייתה פעילות מיוחדת במחנה, אמרו לי כי יוצאים לטיול למעיינות פשחה, רצייתי להצטרף, הלכתי לנמנם וביקשתי להעיר אותי בזמן, התעוררתי ואז התברר לי כי החברים ירדו לירדן ככוונה לחצות אותו ולטייל להר נבו, רצתי אחריהם אבל לא השגתי אותם, עד היום לא התאוששתי מהעלבון. עבדתי בשטיפת האדמות. השיטה הייתה להציף שטח במשך חצי שנה, כך שהמים ימסו את המלחים ויחזרו לירדן, הכינו ערוגות מפולסות. מדי פעם היו דפנות הערוגות נפרצות, המים מהערוגה עברו לערוגה הנמוכה יותר, נוצר ואדי. אי אפשר היה לתקן זאת באדמה רטובה. העמסנו על כתפנו פחים עם אדמה יבשה משולי השטח והלכנו למקום הפריצה. וזאת לזכור האדמה הייתה תחת מים חודשים, והבוצ עד הברכיים, אני זוכר עבודה זאת כקשה ביותר שעשיתי בחיי.

יום אחד יצאתי עם שרה כלפון לקטוף פרחי אל-מוות (עד עד) למכירה בירושלים, פעם אחרת קטפנו ענפי שיטה פורחים בצהוב לקראת חג הפסחא. אגב, בתצוגה על בית הערבה בבית היוצר ראיתי צילום של מגילת היסוד של הקיבוץ, חתימתה של שרה מופיעה שם בין שאר המכובדים.

עם הזמן נשכחו לי הקשיים ואני זוכר בגאווה את חלקי הקטן בניסיון המיוחד, הלאומי והקיבוצי לו הייתי שותף.

כאשר נודע לי על עזיבת המקום נשבעתי להשתתף בהקמת בית הערבה כאשר יוקם מחדש. השהות שלי בגלגל הייתה בבחינת מלוי השבועה.

עוד קודם ב-1943 השתתפתי בטיול רגלי למצדה, יצאנו מהכפר יטה דרומית לחברון, הלכנו יומיים, עלינו דרך הסוללה המערבית. על שביל הנחש ידעו מכתבי יוספוס פלביוס, אבל עוד לא זיהו, ובוודאי שלא שחזרו אותו. המשכנו עד עין גדי ומשם בסירה ערבית לקלי"ה (קם לתחייה ים המוות).

תמיד ראיתי את החשיבות הגדולה של פתוח האזור. האמת שאני חשבתי בעיקר במושגי החקלאות. בהווה

החקלאות היא מינורית אבל התעשייה והתיירות פורחים ומהווים מקור להכנסות של מטבע זר וגם לגאווה לאומית. כל פעם כשאני בא לאזור אני עוקב אחרי התפתחות המקום ונזכר בחלקי הצנוע בתחילת הדרך.

השבוע עלינו על אוטובוס נוח, נסענו וחזרנו תוך מספר שעות, יש שינוי.

אני מצרף מאמר בקורת על ספר מעניין שפורסם לא מזמן, מי שיש לו זמן ורצון שיקרא את המאמר ואולי גם את הספר עצמו.

אז היום קצת זיכרונות, תהיו כולכם בריאים ולהתראות,

סבאמתי

נכדים 51

משמר הנגב 23/4/1997

לכולכם חג שמח!

היה נחמד בערב הסדר, נהנינו מכולכם, משיתוף הפעולה, מהשירה ומצב הרוח הטוב שהיה. אין לנו שמחה גדולה יותר מאשר לראות אתכם, את היחסים הטובים בין האחים, הדודנים ובין הדורות. חבל שאורי ואפרת לא היו אתנו, אבל ככה זה, זה חלק מבנין משפחה חדשה, עוד יהיה לנו זמן לשמוח גם אתכם, אפרת ואורי. ערב החג שוחחנו עם אילן, הוא נשמע ברקיע השביעי למרות עומס העבודה, אנחנו מצפים לראות אותך עם מליסה ביוני. (ואני מקווה שקלטתי נכון את שמה).

באמצע הסדר נשאלתי על ידי מיכל למה אנחנו מקיימים סדר שונה מכל עם ישראל. אנסה להסביר זאת.

אנחנו חלק מהמהפכה הציונית שעמנו עובר במאה השנים האחרונות. הגשמת הציונות יכלה להתבצע רק תוך מרידה גדולה בשלטון הקלריקאלי, שלטון הדת, כפי שהוא בא לידי ביטוי באירופה של המאה קודמת. התנועה הציונית הייתה חלק מהשתחררות של כל העולם המערבי מכבלי הדת. היו דתיים בתנועה הציונית והם היוו חלק מכריע בכיוון של התנועה היהודית הלאומית לארץ ישראל. בסוף המאה הקודמת ובתחילת המאה העשרים הייתה התעוררות לאומית באירופה אשר סחפה איתה חלק מהיהודים, רוב הרבנים המשיכו להאמין בביאת המשיח והתנגדו לציונות באופן קיצוני. היו אלו ראשי הציבור, גדולי התורה, בעלי ההשפעה הרבה ביותר. על מנת להצטרף לציונות היה על רבים למרוד באופן קיצוני. המזרחי והפועל המזרחי, התנועות של הציונות הדתית היו יוצאי דופן וספגו הרבה גידופים והשמצות. הציונות הפעילה, ברובה הלכה בזרם החילוני אשר הלם את צרכי הציונות ואת הנטיות הרוחניות של העולם המערבי כולו.

החילוניות מאופיינת בספקנות אשר היא תנאי לסקרנות ולחיפוש חדשנות ואמצעים לקידום הטכנולוגיה והמדע ואלו מצידם מסייעים לעלית רמת החיים. בעולם המערבי יש עליה מתמדת בתוחלת החיים, ושאר אינדיקטורים לחיים יותר בריאים. הדת ודעות קדומות אחרות משמשים בלמים להתפתחות רוח האדם.

הציבוריות היהודית בארץ חפשה דרכים למיזוג קטעים מהמסורת עם התחדשות, חופשית מסמנים דתיים. התנועה הקיבוצית הייתה את ראש החץ, יצרה דגמי חג ומסורת חדשה אשר הלמו את השקפת העולם ואת רגשות החברה הנבנית בחצרות הקיבוצים. דגש חזק על הקשר עם הטבע והחקלאות אשר נעלם עם הדורות מדפוס החג הדתיים.

ההגדרה המסורתית מבטאת את הכמיהה לאלוהים, כמו כל מסכת התפילות אשר תכנו קשור כולו עם אמונה באל, עם קבלה של הגורל לטוב ולרע.

אינני רוצה לבטא תפילות ונוסחים הנוגדים את השקפת עולמי, אינני מאמין בכוח עליון, אני שולל חברה אשר אינה רוצה ואיננה מסוגלת לחדש ולהתאים את תכניה למציאות המשתנה.

קראתי השבוע מאמר שמנסה להסביר למה נעלם שמו של משה רבנו מההגדה המסורתית. נושא זה היה הפתעה עבורי. מחבר המאמר מסביר כי הזכרתו של משה הייתה מורידה מחשיבות האל. יש בתורה כעין מאבק בין אלוהים למשה, המסורת היהודית מפחדת מפולחן האישיות. בזמנו ידעו חכמי ישראל להתאים את התכנים להשקפותיהם, למה אסור לנו?

בשנים האחרונות התמתנה התנגדותי לסמלים אשר הפכו ברבות הימים לסמלים לאומיים. ה"קדיש", המזוזה, ברית המילה וגם ההגדה של פסח יכולים להיחשב כסמלים המאחדים את העם היהודי. אבל אינני יכול להשתחרר מהתכנים, אני מעדיף להמשיך ביצירת מודל עצמאי אשר נותן ביטוי להשקפה החילונית. ברבות השנים הפכה ההגדה הקיבוצית למסורת בפני עצמה.

אתמול, למרות הפסח, אכלתי לחם מרוח בחמאה עם נקניק טרף, נהנית מזה. אבל אם מישהו מכם מוצא בסמלים אלו הזדהות עם עמנו, אני מבין זאת, ואינני מבקש שבגלל זה תאכלו אוכל כשר או שתמרו את כל המצוות.

אתמול בכנס ההזדהות של ש"ס עם אריה דרעי שמענו שוב הסתה דתית בראש חוצות, יבושם להם, אבל זה די מפחיד שבסוף המאה העשרים יש זרמים דתיים קיצוניים בכל הדתות, והם חזקים. גם ביהדות.

אורנה משה והילדים קפצו אלינו בשבת, נחמד לארח אותם, גם זה חלק מהקשר המשפחתי.

המכתב היה במחשב שבוע, היום כבר סוף החג, אני מקווה שמחר יצא המכתב.

שלום ולהתראות,

סבאמתי שלכם.

נכדים 53

משמר הנגב 18/5/1997

לנכדיו ולילדי שלום רב!

עברה השבת, אנחנו כבר אחרי החגים. לכאורה חזרנו לימי חול, אבל לפנינו האירוע ב-ה' הידיעה, חתונתם של אורי ואפרת. אני מתרגש, כי הריזו החתונה הראשונה של הדור הצעיר.

סבתא עברה ניתוח ירוד (קאטארק). סבתא הגדירה את הניתוח כמעניין. הייתה ערה ושיתפה פעולה עם הרופאות. מצא חן בעיניה שכל מי שעבד סביבה היו נשים. אגב, אולי לא במקרה, דוברות רוסית.

חשוב לנו מאד לעשות כל מה שבידנו לשיפור איכות החיים, ברור ששיפור הראייה יש בו גם תוספת לאיכות החיים. אנחנו מתפעלים, כל פעם, מהיכולת של עולם הרפואה לחדש וליישם את הידע הרב שנצבר.

היינו ביום חמישי בירושלים, רצינו לברך את מריאנה ליום הולדתה התשעים ואחת, מצאנו אותה ערנית כרגיל, אם כי הייתה אחרי שפעת.

נפרדנו מאינגה קולובייב, שהייתה תלמידה באולפן משמר הנגב. היא סיימה את לימודיה בטכנאות שיניים וחזרה למוסקווה. היו לה חמש שנים סוערות מאז באה אלינו לאולפן, סבתא ואני ליוונו אותה לאורך כל הדרך, עודדנו אותה ללמוד. אבל בסיכום של עניין נשאה בודדה וחזרה לארצה. אינני יודע אם תחזור לארץ, אני מאחל לה כל טוב ושתקלט מחדש ברוסיה, אני מרוצה מהעזרה שנתנו לה כאשר הייתה במצוקה.

(הערה מאוחרת 20.02.2012: אינגה חזרה ארצה, החליפה את שם משפחתה ל-קול. היא אם חד הורית לבנה אדם. היא לא עוסקת בטכנאות שיניים, פרנסתה היום בתחום הבאת חולים לריפוי מחו"ל, לפני זה עסקה ביחסי ציבור בעיקר בקרב העולים מברית המועצות לשעבר. במשך השנים אימצנו נערים, חיילי נח"ל ואולפניסטים ששהו כאן, חלק מהם שמר על קשר אתנו עד היום, אינגה היא אחת מהם).

בתיאטרון ירושלים הייתה תערוכת ציורים ובתוכה פסלי עץ של זאב צ'רנוב, ידיד שלי, שהיה אתי בהכשרה. נעים למצוא מישהו, כך פתאום, שעוסק ביצירה. בשיחה אתו התברר לי כי הוא מלמד בגבעתיים אנשים מבוגרים פיסול. אין ספק כי בעיר יש יותר גירויים לצריכה תרבותית וליצירה. השפע של ההיצע מאפשר גיוון גדול יותר של הביקוש. זה חסר בפריפריה. לא חשבנו על זה כאשר באנו למשמר הנגב, למזלנו יש התפתחות, באר שבע גדלה, המרחקים התקצרו, כך שאפשר ליהנות מהשלווה של הכפר ומיתרונות העיר כאחד.

בימים אלו סיימתי לקרוא את ספרה על עמירה הס "לשתות מהים של עזה". מחברת הספר, עיתונאית, הייתה כתבת של "הארץ" ברצועת עזה וחיה שם שנים מספר. בספר היא מספרת על חוויותיה ועל פגישות רבות עם אנשים רבים.

....

היא מסיימת את ספרה בנימה אופטימית: "רגשית, ימשיכו הפלסטינאים לראות את הארץ כולה כארצם, הם לא יוותרו על געגועיהם לנופים ששמותיהם היום עבריים. הם לא ישכחו את כאב העקירה ב-1948. חוליה ראשונה ברצף של חסר בו הם חיים עד היום. אבל מחיי בעזה למדתי שיש בהם יכולת ורצון אמיתי להפריד בין הגעגועים הרגשיים לבין ההבנה שנחוץ פתרון פוליטי בדרכי שלום." "אנחנו, הרי, האמא של הילד" מרמזים אנשים למשפט שלמה, כדי להסביר את נכונותם לחלוק את הארץ או להגיע לפתרון אחר של שותפות בה. אך בתנאי שפתרון זה יתייחס אליהם כשווי זכויות עם הציבור האחר שחי בארץ זו ורואה בה את ארצו".

נכדים 54

משמר הנגב 31/5/1997

שלום רב לכל ילדי ונכדי,

כשיש משפחה גדולה, רודף אירוע אחר אירוע, לשמחתנו האירועים משמחים וכך יש לנו סיבה להתמוגג על משפחתנו הגדולה והגדלה.

בשבוע הבא ניסע לחגיגת בר המצווה של יעל שביט בכברי, אחרי זה החינה וכמובן, גולת הכותרת של הקיץ, מסיבת החתונה של אורי ואפרת. לקראת סוף הקיץ נפרד לזמן מה ממשפחת בן צור בעין אילה (לקראת יציאתה לסינגפור) ואחר כך שמחה אצל הגר. יש התרגשות, שמח במשפחתנו. תמשיכו כך, לשמוח ולשמח בזה גם אותנו.

השבוע מלאו שלושים שנה למלחמת ששת הימים וחמש עשרה שנה למלחמת לבנון. אינני יכול שלא לבדוק עם עצמי את השינוי בגישתי לענייני המדינה בעקבות אירועים כאלו.

כידוע לכם הייתי חבר נאמן של אחדות העבודה, אותו זרם אקטיביסטי של תנועה העבודה בארץ. אשר, דגלה בשלמות הארץ, תנועתנו דחפה לפעילות ציונית, בהתיישבות, בלוחמה נגד הבריטים בארץ וגם בצד הפועלי, דהיינו בראיה חיובית של מלחמת המעמדות בין פועלים למעבידיהם. יצירת הקיבוץ נראתה בעיני שילוב של בניית חברה אשר אין בה ניצול אדם ע"י אדם אחר, אבל גם יחידה אשר עומדת לרשות העם למשימות הקשורות בשחרור, השחרור התמצה בעיני ע"י היותנו ציונים. התנועה הוגדרה על ידי מנהיגינו ובעיקר ע"י יצחק טבנקין כציונית-סוציאליסטית, על מנת להדגיש את שני התכנים. היו באותו זמן זרמים סוציאליסטיים שלא היו ציוניים וזרמים ציוניים שלא היו בעלי תודעה פועלית.

האמנתי בחשיבות העניין, וראיתי כבוד לעצמי להיות שותף פעיל בהגשמת הדרך ובבנין הקיבוץ כמקום חיים וכמכשיר מדיני כאחד.

עלי להדגיש כי באתי מבית ציוני ליברלי, אבי היה ציוני נאמן, אשר האמין בהגשמת המטרה ע"י עליה לארץ והשתתפות בבנייתה כחברה קפיטליסטית מערבית, חברה המאפשרת לכל אחד להגשים את עצמו בתנאים הנתונים. הורי האמינו ביושר ובצדק הטבעי של היהודים, אם ייווצרו תנאים המאפשרים להקים עצמאות משקית וחברתית יבנו היהודים חברה שתהיה דוגמא לעמים ומקור משיכה ליהודים לעלות ארצה.

ההבדל בין שתי השקפות העולם היה גדול, באותו זמן היה קיבוץ במרכז ההסכמה הלאומית, הוא מילא תפקיד מרכזי בביסוס הישוב היהודי ובהקמת המדינה. כמעט כל התנועות הפוליטיות ראו צורך להקים ישובים קיבוציים, כולל התנועה הרוויזיוניסטית שקדמה לחירות מימין ופועלי ציון משמאל שלא נמנתה על האקטיביסטים הציוניים. (במהלך זה היה גם ייסודה של "מצודת בורוכוב" שהקימה את משמר הנגב). הליכתי והליכתי שני אחי לקיבוץ התקבלה בבית הורי בברכה מסויגת, אמי ראתה בכך המשך דרכם הציונית, הם עשו צעד אחד ואנו צעד נוסף בהליכה אל הקיבוץ. אבי היה יותר מסויג, לא היה מרוצה מההשקפה הפוליטית של הקיבוץ המאוחד, הוא היה הרבה יותר מתון בהשקפתו על דרכי הגשמת הציונות. אבי ייצג את החשיבה ואימי את הרגש. היה קשה להם להשלים עם כך שאף אחד מאיתנו לא רצה להמשיך את מפעלם, הפנסיין על הכרמל.

אני זוכר פגישה של נציגי ישובים בנגב עם ישעיהו גביש, אלוף פקוד הדרום במלחמת ששת הימים. כבר בימים הראשונים הצהיר שהפעם לא נזוז כמו לאחר מלחמת קדש ב-1956. היה לי מוזר שהוא מכריז כך בשלב כל כך מוקדם, והוא דיבר בשם המטה הכללי. זה עורר בי התנגדות רגשית אבל היה מתאים מאד להשקפת עולמי האקטיבית, של חינוך על ישוב ארץ ישראל בכל מקום אפשרי. בתנועת "המחנות העולים" הייתה סיסמא: "בבריתך", הברית עם ארץ ישראל. אנשי הקיבוץ המאוחד היו המובהקים שבין מתנגדי תכניות החלוקה למיניהם. (עלי להודות כי מבחינה זו מיצג רחבעם זאבי, גנדי, עקביות).

כאשר יצא יגאל אלון ב-1968 בתכניתו על חלוקת הארץ עורר התנגדות בתנועתו, תנועתי. הייתי שותף פעיל בהגשמת הגישה של ישוב כל הארץ, בפעילותי במזכירות הקיבוץ המאוחד בוועדה לישובים צעירים, בזמן זה כבר לא היה לתנועה הכוח למעשה התיישבותי גדול. התנועה הקיבוצית איבדה את הרזרווה האנושית העיקרית שלה בשואה, לאחר מלחמת השחרור הקימה עשרות ישובים בלי שיכלה להבטיח את קיומם על ידי הזרמה של עתודות מועמדים לחיים בקיבוץ. וכך נשארה הגישה האקטיבית לישוב הארץ בלי כוח לבצע.

אישית היה קשה לי לחיות עם הקונפליקט בין הרצון לפעולה וחוסר היכולת המעשית לביצוע. המדינה, בהנהגתו של

דוד בן גוריון, נתנה תשובה ע"י מה שנקרא הממלכתיות, שוב לא נישא הקיבוץ כמגשים עיקרי של הציונות, במקומו בא המנגנון כמכשיר עיקרי ליישום התפקידים הממלכתיים. היום ברור לי כי אי אפשר היה להגשים את קליטת העלייה, הקמת הצבא וביצוע ההתיישבות ההמונית בלי ליצור מנגנון מתאים. אז היה לי קשה לקבל שמזלזלים בהתנדבות האישית, הכל היה בנוי על יכולת המדינה. בתוך העשייה ההתיישבותית עלי לציין במיוחד את ההתנדבות של בני המושבים לעזרת המושבים החדשים, אשר הייתה תנועה התנדבותית לדוגמא, היא לא הייתה הדוגמא היחידה אבל בלטה בתנופתה ובמסירות הרבה. חברי מושבים השביתו את משקיהם ובאו לחיות ולהדריך במושבים החדשים. הקיבוץ היה עסוק בענייניו, לא נמצאו בו הכוחות לעשות פעילות מספיקה לעזרת ההתיישבות והעלייה. נראה לי כי הניכור הרב בין הישוב בארץ לבין העולים החדשים משפיע עד היום על עמדותיהם של העולים וצאצאיהם.

באותם ימים הייתי עסוק בענייני המשק והקיבוצים הצעירים במאבק היומיומי על עצם הקיום. לאט לאט הבנתי כי צריך לשים יותר לב לחיינו בקיבוץ, התקרבותי לגישה אשר ראתה את מרכז העניין בנעשה במשמר הנגב ולא במילוי תפקיד ציוני. היה חשוב לי להיות חלק בניסיון של בנית חברה המבוססת על שוויון ערך האדם ולא על קדושת התחרות. אני זוכר שאמרתי לאמי כי פרשתי מהתחרות על מקומי בסולם החברתי, חיי בקיבוץ מאפשרים לי למצות את עצמי מבלי להתחרות על רמת חיים. לידיעתכם, הפער ברמת החיים היה אז הרבה יותר נמוך.

באותו זמן האמנתי, עדיין, כי ישראל שואפת לפתרון מדיני, וכי כל האשם באי ההתקדמות לשלום נובע מגישתם של הערבים שלא רוצים להשלים עם קיומנו כאן, ובינתיים יש להגביר את כושר המיקוח שלנו על ידי ישוב ארץ ישראל. חשבתי כי תכניתו של יגאל אלון ניתנת להגשמה, קבלתי את עמדתה של התנועה והשתתפתי בפועל על ידי פעילות בוועדה לישובים צעירים ובגיוסי לגלגל לאחר מלחמת יום הכפורים.

המהפך בעמדותי הפוליטית חל עם חצית הגבול הלבנוני ב-1982, באחת הובהר לי כי יש בציונות חלק תוקפני, ויש מי שמוכן לבצע מעשה תוקפני ובלתי צודק תחת האצטלה של הציונות. לא הייתי מוכן לכך, הבנתי שצריך לחדד את המשמעות הציונית כפתרון לאומי אבל בהתייחס לשאר הגורמים החיים אתנו. הבנתי כי מול אלו המאמינים בכוח צריך לתמוך באלו אשר מסוגלים לתת פתרון מדיני הקשור בפשרה. הכוח הכרחי על מנת שנוכל לוותר.

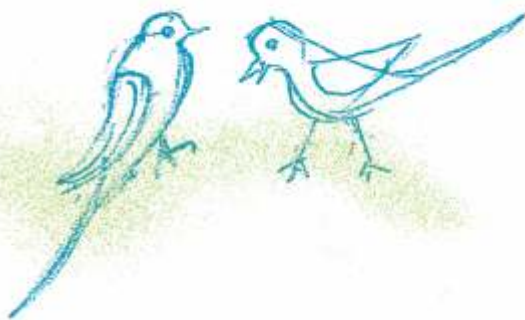
יותר ויותר מוצא אני את עצמי קרוב לתושבי הארץ, יהודים ושאינם בני ברית ומנוכר ליהודים בתפוצות.

יצחק טבנקין האמין כי הגשמת הציונות תתאפשר רק ע"י קטסטרופות. היהודים יעלו לארץ לא בכוח חזון אלא מתוך כורח, תפקידנו להכין את הבסיס. היום יש בסיס לקליטת יהודי מצוקה, אם יהיה צורך, אפשר לעשות ויתורים למען שלום אשר אפשר להשקיע יותר בבנין ופחות במלחמה.

בבחירות לפריימריס של מפלגת העבודה אצביע בעד שלמה בן עמי. הוא נראה לי בעל חזון, יש לו משנה חברתית והוא יודע להקשיב. איש עדות המזרח עם אהבה לתרבות המערבית ואשר יש לו גם פינה חמה לקיבוץ בתוקף חינוכו באפיקים. לפי הסקרים אין לו סיכוי לנצח, אני אחזק את כוחו במקבילית הכוחות של מפלגת העבודה.

זהו היום פוליטיקה, להתראות בשמחות,

סבאמתי

נכדים 57

משמר הנגב 12/07/1997

לילדי ונכדי שלום!

שלשום יצא אמיר לעולם הגדול, כבר כתבתי על זה, אבל עכשיו זה "על באמת". הציפור עפה מהקן. אמנם, אמיר, אתה כבר מזמן די גדול, בלתי תלוי בהורייך ובכל זאת יש בזה שוני. אנחנו סומכים עליך שתדע לכלכל את ענייניך בחכמה ובמסירות וכי תעשה את המוטל עליך בדרך הטובה ביותר.

.....

תמיד האמנתי כי יש מקום ואפשרות לשלב את הטוב לעצמי עם החשוב להיעשות, חשוב מבחינה קיבוצית וחשוב מבחינה לאומית. אתה משוחרר מהשיקול הקיבוצי, אבל אתה חלק מהמדינה הזו.

....

אחד הדברים המפריעים לי בהווה היא ההרגשה כי הולכת ומשתלטת עלינו גישה של העמדת הכדאיות האישית מעל כל שיקול אחר, לעתים קרובות נראה לי כי אין שיקולים מוסריים או בדיקת התועלת לכלל ולחברה, המטרה של טובת הפרט עומדת בראש סולם העדיפויות בבחינת "כל דאליים גבר".

.....

האם צדק ושוויון הן מילים נרדפות? כנראה שלא, כמו שגם צדק ומשפט אינן מילים נרדפות. אין שוויון בין בני אדם, יש אי שוויון באישיות, יש שוני ביכולות, תמיד אפשרנו לימודים למוכשרים ולתורמים לחברה, יש סקרנים שלעולם ימצאו עניין במשהו ויש כאלה המשתעממים. אנחנו טיפלנו, לכאורה, רק בצד החומרי, וגם בזה לא עמדנו, נוצרו, במשך הזמן, הפרשים ברמת החיים, אשר נמצאת בתהליך של פתיחת מספרים.

גם בחברה הישראלית כולה יש פתיחת פערים מתמדת. הנורמות של השוויון נזנחו מזמן, נותר פער משמעותי בכל שטחי החיים. כשבקרתי בוונצואלה שמתי לב כי יש שם שתי רמות של שירותים בכל שטחי החיים: חינוך; רפואה; בריאות; תחבורה; השכלה גבוהה; דואר ואפילו משטרה. אנחנו מתקדמים למצב כזה, יש מי שמרוצה ואפילו קורא לזה קידמה. אני מתקומם נגד הגישה הזו ונגד זה שנותנים יותר לחזקים על חשבון החלשים. (אתמול קראתי בעיתון הבורגנות הישראלית "הארץ" שהוזלת התעריפים של שיחות לארה"ב ממומנת בחלקה ע"י העלאת תעריפי החזקה של כלל משתמשי הטלפון, העיתונאי מציין שרבים לא יכולים לטלפן לחו"ל...).

.....

לפני הרבה שנים פרשתי מהתחרות על רמת חיים וסמלי סטאטוס, הצטרפתי אל אלו אשר מחפשים דרך לשילוב בין קידום האישי לבין צרכי הכלל, ראיתי בזה גם ביטחון לעתיד לעת זקנה, אני מקווה שיימצאו את אלו שירצו להמשיך, מבלי לחלק את החברה הקיבוצית לעשירים ועניים, לחזקים וחלשים. אנחנו הזקנים נאלץ לשמור על חלקנו בעוגה, אם תישאר עוגה...

נכדים 63

משמר הנגב 13/9/1997

כל ילדי ונכדי שלום!

שבת בבוקר, הציפורים מציצות במרץ, הן מרגישות את סוף הקיץ ותחילת הסתיו, הימים עוד חמים, אבל שעות היום מתקצרות וכבר מורגש השינוי במזג האוויר. לקראת ראש השנה, ובהשפעת נאמני הדת כבר משנים את השעון, מצדי אפשר היה להמשיך בשעון קיץ עוד כמה שבועות. כבר שנים רבות שנושא עיתוי השעון הוא נושא לפוליטיקאים ולמשחקי כוח ביניהם. אנחנו נתרגל. בשבילנו הזקנים יש בכך גם יתרון, ממילא אנו קמים מוקדם, אז שלא יהיה חושך עם היציאה לעבודה. לעומת זאת יחשיך מוקדם והערבים מתארכים. אצלכם שם, בסינגפור אין שינויי שעון. הרי אתם קרובים לקו המשווה ואין הבדל באורך היום בין החורף לקיץ. בטורקיה, אצלך אמיר, היום יתקצר יותר, אבל לא נורא, עד שתתרגל תעבור לחצי השני של כדור הארץ, ובכלל אתה קרוב יותר למרכז מאשר לציר הצפוני.

אי אפשר לעבור לסדר היום בלי להזכיר את אירועי השבועיים, הפיגוע בירושלים והאסון בלבנון, ויש קשר בין השניים, שניהם חלק מהמאבק שלנו באזור, מאבק דמים על קיום בשלום עם שכנינו. ובתוך זה היינו כל הזמן במחשבותינו עם ינון ושאר האנשים אותם ליוונו מרחוק כל השנים.

אלה יצאה להדרכה בתנועת הנוער העובד והלומד. אני מברך אותך ומאחל לך הצלחה במשימה שלקחת על עצמך. תמיד הערכת את אלו אשר יצאו להדרכה של נוער, אינני יודע מה היו המניעים שלך, אלה, אבל נראה לי חשוב להתמודד עם מה שלקחת על עצמך. ספרת לי בטלפון שבקורס הקצר לקראת ההדרכה למדו אתכם אידיאולוגיה. אני משער כי הם מיחסים חשיבות גדולה יותר למה תחנכי מאשר ל-איך לעשות זאת, ואילו את חייבת «לקנות» את חניכך, להגיע למניע שלהם, מה הם מחפשים בקן, מה מעניין אותם, מה עשוי להלהיב אותם. למצוא את הדרך להתמודד עם שאר הדברים הקורצים והמושכים בעיר הגדולה, עם כל הפיתויים. זאת משימה קשה, אי אפשר להוציא זאת מהשרוול. באונותי הרבים, ברחתי בצעירותי ממשימות הדרכה, תמיד היה לי קשה להמציא משהו חדש ומושך, לא האמנתי בכוחי להתמודד. אני זוכר שבאחד מניסיונותי המועטים הכנתי חומר לפעולה והוא נגמר לי בחצי הזמן... בכל זאת תרשי לי להציע לך משהו. תהיי קשובה לחניכים, ביחד ולחוד והם יורו לך מה לעשות, הם באים מרצונם, זה אמור לענות על הצורך שלהם, אם תקשיבי להם הם ילמדו אותך. חשוב להגיע אל התחושות והרגשות, הם יותר חזקים מאשר השכל. אם תצליחי לאהוב אותם והם יחזירו לך אהבה, ההערכה תגיע. השתתפות בדיונים אידיאולוגיים היא הליכה נגד הזרם, מחנכים לערכים שונים אשר לא שולטים היום ברחוב. אשר לעניין האישי שלך, כל התמודדות עם קושי מרחיבה את ניסיוןך ומחשלת אותך, אם תצליחי בהתמודדות זו תגבירי את הביטחון העצמי שלך ותגיעי לשלב הבא, בצבא, בוגרת יותר ומוכנה למשימות חדשות. שנת הדרכה מבגרת יותר מאשר הקלנדרית כשלעצמה. שנה זו בעיקר יכולה להעניק לך זמן להתבוננות על אנשים שונים, חברה אחרת, מנטאליות לא מוכרת ועוד צדדים של החיים שלא פגשת בעבר, אם תשקיעי ותמדידי לא תצטערי על «זמן מבזבז» עלי והצליחי.

ולשאר עיני היום. שוב הולכת ונמוגה התקווה שנוכל לחיות בשלום בארץ הזו. אצלנו נחלשת התקווה, אצל הערבים גובר הייאוש. אולי בזה השוני בגישה. הייאוש מביא לפעילות לא רציונאלית של פרטים ושל מערכות. אנחנו רוצים לחיות בשלום ובביטחון, שכנינו זקוקים ליותר מזה, הם רוצים גם עליה ברמת חיים, הם חיים על ידנו ורואים את העושר ומקנאים. אין בכוחנו לפתור קונפליקט זה, אבל למה להחמיר אותו? מה יצא מזה? יותר פיגועים, יותר קורבנות ופחות שלום!

אפרת ואלי נתנו לי במתנה מדפסת חדשה, יותר משוכללת ובעיקר יותר אמינה. תודה למשפחת רותם, זה יקל עלי.

התלבטתי האם לשלוח את מה שכתבתי לאלה לכולכם. מצאתי כי אין בזה דברים אישיים בלבד וכי אפשר לשלוח זאת כרגיל. אני מקווה שלא שגיתי בשיקול, ואולי תהיה תגובה מאלו שהתנסו בעבר בחוויות הדרכה.

כתבתי היום, בעיקר, לאלה, אבל בעצם לכולכם, אז היו שלום,

להתראות

סבאמתי

נכדים 65

משמר הנגב 27/9/1997

לנכדי וילדי שלום רב ושנה טובה!

שבת בבוקר, כבר הספקנו לעשות קצת ניקיון, איננו אוהבים לעשות ניקיון כללי, סבתא מעדיפה לטפל, בכל פעם, בפניה אחרת. אני עוזר, לפעמים... השבוע, באחד הימים, "הגיעה העוזרת", חנה בן צור שמה... אני די פרזיט כאן.

נהנינו בסוף השבוע מהקשר עם כולם. אפרת ואלי חזרו מאיסטנבול, הביאו אתם דרישת שלום חיה וסרט וידאו מאמיר. לקראת סוף השבוע קבלנו מכתב מעניין מאילן, ארוחת ערב אכלנו יחד עם עדית, אלה והרותמים שבבית, בערב הגיע טלפון מינון ואורית, אחר כך היה ביקור קצר של אורי ואפרת ובבוקר הגיע צלצול חמוד מנוי, היה חשוב לה לשתף אותנו במה שהיא עושה באותו רגע, מיכל ירדה לסיני ונילי מתכוננת לנסיעתה להודו. כך היינו עם כולכם, אני מרגיש משב רוח של אהבה וזה עושה לי טוב על הנשמה.

לאילן. היה מעניין לקרוא את מכתבך. אני מעריך, מאד, את מאמצך לשמור על קשר, למרות העומס הגדול המוטל עליך, לימודים ולפרנס את עצמך, אני יודע כי, ברמה אליה הגעת, אין גבול לכמות החומר שצריך להספיק. השפה האנגלית היא שפה זרה, גם כאשר אתה שולט בה. אתה נמצא במנהרה, אפשר ללכת קדימה או לסגת, אני יודע כי הנסיגה איננה אופציה בשבילך וכך עליך להתקדם עד שתצא מהמנהרה, אז תוכל לשלוט יותר במשאבים שלך ולהקדיש יותר זמן לעצמך ולחברתך. הצרה בלימודים היא שאין לך שליטה מלאה על סדרי העדיפויות. עם הזמן תלמד שגם אחר כך תהיה לחוץ בגלל משימות נוספות של עבודה, עניין, הקמת בית וכל הזמן המשיך לימודים וצבירת ידע נוסף. אני משוכנע כי תדע לקבוע סדרי עדיפויות נכונים. אנחנו, בקיבוץ, משחררים את הלומדים מחלק מהלחצים, איננו משנים את בני האדם, מי שמטבעו לחוץ, מתקשה גם כאן בקביעת סדרי עדיפויות, בעיקר כאשר יש לחץ חברתי, אינך משוחרר מהקצבת זמן לצרכי החברה בה אתה חי. אתה נמצא בתקופה בחייך בה הלימודים, ההכנה לעתיד, הם בראש סדר העדיפויות, אז תמשיך בדרכך ואנחנו מחזיקים לך אצבעות.

להתראות

סבאמתי

נכדים 66

משמר הנגב 3/10/1997

שלום רב לכל ילדי, נכדי והנלווים,

המנהג היהודי מורה על ברכת "שנה טובה" עד חג הסוכות. לפני יום כיפור נהוג לברך ב-«גמר חתימה טובה», אינני מאמין שיש מי, או מה, שחותם עבורי, אינני חושב שיש כוח עליון המכוון את חיינו, אי אפשר לסמוך על המזל, אני מקבל שיש דברים הקורים במקרה, אבל, הכוח העיקרי שיכול להשפיע על חיי כל אחד מאיתנו הוא הניסיון לנווט את חיינו. אני מודע לכוחות גדולים אשר עובדים עלינו, ובכל זאת, במסגרת שאנו חיים בתוכה, המשמעות החשובה ביותר, לגבי היחיד, היא הכיוון והחתימה של האדם עצמו.

יצא לי, בצעירותי, לשחות בירדן ליד בית הערבה, הירדן זרם שם לאיטו, השוחה חייב לחשב את עוצמת הזרם ולהטות את כוון השחייה במעלה הזרם על מנת להגיע לגדה ממול בנקודה הרצויה. ככל שהזרם חזק יותר יש להשקיע יותר כוח להטות את זווית השחייה. כך גם בחיים, יש לקחת בחשבון את כל הלחצים החיצוניים ולחשב את הצעדים בהתאם.

06/10/1997

הפעם מכתב בהמשכים.

היה לנו ביקור של הגר והמשפחה, כאשר הבית מלא, אינני מתפנה לכתוב.

....

האנשים המרכזיים בקיבוץ מרבים לדבר, לאחרונה, על זה שכל אחד חייב לפרנס את עצמו. אני ממשיך לחשוב במושגים של "אנחנו", אינני מקבל את "התחרות" כמניע היחיד המניע את החברה קדימה, אני מאמין בשיתוף פעולה ובהבנה הדדית ככוח חיובי אשר עשוי לקדם את החברה.

התחרות לוקחת בחשבון ש-"אדם לאדם זאב", אני מאמין כי "טבע האדם טוב מנעוריו".

....

לא הצלחנו ליצור אדם חדש, נמצאו מספיק אנשים אשר למדו לנצל את המערכת לטובתם האישית ובזה סייעו ומסייעים להטביע את הספינה, והם בתוכה. השאלה היא האם הדרך היחידה לצאת מזה, היא "לשפוך את התינוק עם המים", האם לא ברור כי כאשר אין סיפוק מעצם העשייה והתרומה, אין גבול לתגמול הנכסף לחזקים, אין גבול לתשוקה, "לעוד".

אנחנו עדים, בחברה מחוצה לנו, כי מי שיכול להשיג עוד, למה שלא ייקח לעצמו יותר? החברה וכל כליה החינוכיים והתקשורתיים, מעודדת את השיטה של "תפוש ככל יכולתך".

את השיטה הרכושנית לא המציאו בקיבוץ של היום, היא קיימת בחלקים גדולים של העולם, עובדת ויוצרת פערים הולכים וגדלים בין חלק העולם, בין מדינות, ובתוכן בין בני האדם, היא מחזקת את החזקים ומחלישה את החלשים. כנראה, כוח המשיכה של ה-"עוד" חזק יותר מהחלום ליצירת חברה המושתתת על ערכים של שוויון ערך האדם.

....

בעקבות דיון על יום כיפור: וברוח היום, סלחו לי אם פגעתי במי מכם במשך השנה בבחינה "על חטא שחטאנו לפניך בלי דעת".

להתראות

סבאמתי

נכדים 67

משמר הנגב 18/10/1997

לכל הקרובים והרחוקים שלום!

מצאתי בעלון משמר הנגב ציטטה מפי ר' אלימלך המתאימה למה שכתבתי במכתב הקודם.
הוא היה מתפלל:

תשמרנן מן הפניות והלאאות
מן הכעס והקפזנות והעצבות
והרשילות ושאר מיזות רעות.
ותצילנן מקנאת איש מרעהו,
ולא תעלה קנאת אדם על לבנו
ולא קנאתם על אחריכם.
אדרבא, תן בלבנו שנראה כל אחד
מעלות חברינו ולא חסרונם.
ושנצבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצויה לפניך
ולא תעלה שום שנאה מאחד על חברו, חלילה
ותחלק אותנו באהבה אליך, שיהיה הכל נחת רוח.
אמן כן יהי רצון.

היהודים העבירו הכל דרך אלוהים, מי שאינו מאמין באלוהים או בכל כוח עליון, חייב ויכול לקבל על עצמו את רוח הדברים, אותונכם, שכולם משמעותם בין אדם לחברו, לחברתו.

"הארץ", בחג סוכות, השנה, עוסק בנושאים הקשורים בשאלה כיצד להעביר תכנים יהודיים-אנושיים לאנשים חילונים, האם זרקנו, עם האמונה באל וההצמדות למצוות, גם את התוכן?

....

לצערי יש שחיקה גדולה במאמץ של החברה החילונית להתאים את הצרכים התרבותיים הבסיסיים לתכנים החדשים. אריה בן גוריון, מבית השיטה, הקדיש לכך את כל חייו.

אנחנו בונים סוכה סמלית, איננו מקפידים על "מצוות בניית סוכה" לפי כל החוקים וההלכות, הזכרים לאישנים בסוכה ואיננו מקפידים על ראיית הכוכבים...

לי חשוב הקשר ההיסטורי, הלאומי, גם אם אינני מאמין וגם אם אינני שומר "על קלה ועל חמורה", חשוב לי למצוא דרך אל התכנים החברתיים של היהדות, אשר באים לידי ביטוי שירי בתפילתו של ר' אלימלך.

....

אמש והיום הייתה סערה וירדו גשמי זעף. תמיד, אני אוהב גשם, היום גבה מזג האוויר קורבנות, גם אדר הייתה במדבר יהודה, היום יש קשר טלפוני אלחוטי, כך שיש להניח שהכל בסדר, אני מקווה שהיא זכתה לחוויה של זרימת מים במדבר, אני התרגשתי בכל פעם שיצא לי להיות בשיטפון כזה.

חז"לינו הכירו את התופעה, התרשמו ממנה וחלמו על שיבת ציון "כאפיקים בנגב".

להתראות

סבאמתי

נכדים 69

משמר הנגב 1/11/1997

לכל ילדי ונכדי שלום רב!

שבת בבוקר, יום סתיו נאה, ואני יושב, בשמחה, לכתוב מכתב.

בשבוע שעבר כתבתי מכתב נחמד, מחקתי אותו בטעות, לא הצלחתי לשחזר אותו, תקף אותי מצב רוח, ודילגתי על השבוע. תסלחו לי. מדי פעם אני תופש את עצמי עושה מעשה פזיזות, זה לא כל כך נורא כאשר זה במכתב, אני מתבייש כאשר זה קורה לי בעבודה, וחס וחלילה שלא יקרה לי בנהיגה...

נדמה לי, כי צד זה שלי, לא מוכר לכם, אבל עובדה, לא תמיד אני שולט בעניינים, לפעמים יוצא לי משהו שאינני מתכוון אליו, גם דיבור פזיז עשוי לגרום נזק, שלא לדבר על מעשה.

לאחרונה אני עסוק עם סידור ענייניו של ינון, זה מרגש אותי, שאני יכול לעזור. אני גם אוהב לעסוק בענייני הכספים, קצת זיכרון לתקופה שהייתי במרכז הפעילות בקיבוץ. התקופות בהם שימשתי כגזבר ומרכז משק היו תקופות של פעילות והיו גם תקופות קשות. עד היום אני נזכר שעברתי לצדו השני של הכביש בתל אביב, כי לא שלמתי למישהו תשלום כלשהו, זה לא אמיץ באופן מיוחד, אבל אנשים רוצים את כספם ולא הסברים...

אינני יכול לעזור לכם בכספים, לפעמים גם מילה טובה, עצה או פעולה כל שהיא יכולה להיות לעזר רב, אעשה זאת בשמחה כל עוד אני יכול...

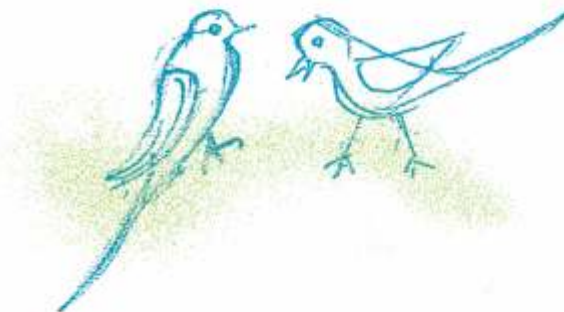
(... לאחר בחירת אפרת לגזברות משמר הנגב). מלאתי בעבר, מספר פעמים, את תפקיד גזבר הקיבוץ. הייתה זו תקופה שונה, וגם התפקיד היה שונה מאוד ממה שצפוי לאפרת, הנסיבות שונות לחלוטין, אמצעי המידע והתקשורת השתנו ללא הכר, לאפרת יש ידע וכלים למידע מעודכן על מה שקורה. אנחנו, בזמנו, גששנו באפלה, המידע הגיע מאוחר מאד, חסרו לנו ידע וכלים לניתוח נכון של הפעילות שלנו. בחלק גדול מהזמן עסקתי בסתימת חורים ובגלגול כספים. עד היום סומרים שערותי על דברים שעשיתי בזמנו בגלל חוסר כסף והפסדים. לא כולם היו באשמתנו.

9/11/1997

חזרתי, אמש, מאוחר בלילה מהעצרת לציון שנתיים להירצחו של יצחק רבין. אינני יודע כמה אנשים השתתפו, לפי הערכתי היו יותר מאשר בהפגנה של "הארבע מאות אלף", גם יותר מאשר בערב לפני שנתיים כאשר נרצח רבין. אני משתתף, לעתים, בהפגנות אלו מתוך צורך של הזדהות עם רעיון השלום. השתתפות המונית מוכיחה כי יש כמיהה לשלום, ובעיקר עם הפלסטינאים. יצחק רבין וביבי הוכיחו, שניהם, כי המפתח לשלום עם תושבי האזור הוא במציאת דרך לחיים משותפים עם הפלסטינאים, רבין מהצד החיובי וביבי מנקודת המבט השלילית.

להתראות

סבאמתי

נכדים 70

משמר הנגב 8/11/1997

לכולכם שלום רב!

....

מיכל צלצלה, נשמעת מרוצה מהלימודים החדשים. לי היה יותר קל, כידוע לכם, זכיתי ללמוד פעמיים. לראשונה ברחובות, ב-"קורס הגבוה לחקלאות של הקיבוץ המאוחד", למדתי שנתיים, בתנאי פנימייה, ולאחר שנות דור, עבודה סוציאלית, במדרשת רופין, ושוב בתנאי פנימייה. כל עיסוקי היה בלימוד, לא מלצרותי, לא ניהלתי משק בית ובעיקר לא הייתי צריך לדאוג לפרנסה. לך, מיכל יהיה יותר קשה, אבל, אפשר לסמוך עליך שתעשי זאת, ועל ערן שיעזור לך ככל יכולתו.

.....

קבלנו ד"ש טלפוני מנילי. תמשיכי לספוג את ריחות המזרח ואת טעמיו.

להתראות

סבאמתי

נכדים 80

משמר הנגב 19/5/1998

שלום לכולם!

בימים אלו חגגה מריאנה את יום הולדתה ה-92, באותו יום הייתה אצל הרופא, הוא אמר לה כי יש לה סטרוקטורה של בת 70.

.....

בעקבות ביקור של נילי במקדשים בודהיסטים כתבתי קטע על ההדרה של פסלים ופאר מוגזם במקדשים מתוך הדת היהודית הקדומה, "לא תעשה לך פסח ותמונה".

הקטע כולו נמצא במכתב בתיק בו תייקתי את המכתבים לפני בחירת הקטעים.

18/5/1998

אני חילוני בהכרה, בהערכה לאדם וליכולתו להבחין בין טוב לרע, בחיפוש אחרי צדק ושוויון ערך האדם, מתוך כבוד לזכותו של היחיד להטיל ספק, מבלי כללים ברורים ומדויקים כפי שמנחה היהדות הדתית, כללי התנהגות אשר לא מכירים בשינויים היסטוריים וחברתיים. אני מוקיר מאוד אנשים דתיים אשר הדת מנחה אותם לעשות טוב, לתרום לחברתם, גם להניח לשונה ולזולת לעשות כרצונם לפי שיפוטו העצמי.

אמש נודע לי כי ינון לא יבוא לכאן בקרוב, חבל. שמעתי על יום המשפחה שארגנתם בסנטוסה שבסינגפור. אני שמח על ההצלחה ועל כי אתם פועלים למען "הקהילה". יש בזה גם מסר לילדים, חשוב שידעו כי מי שנותן, תורם, מוכן לעשות למען הזולת, לטובת החברה לה הוא משתייך, יוצא נשכר, זוכה למשוב חיובי והרגשת הערך העצמי שלו עולה. זה לא מובן מאליו, זה חלק מהחינוך וגם מהתרבות אליה אנחנו שואפים.

להתראות

סבאמתי

נכדים 81

משמר הנגב 31/05/1998

לשבת הקטן שלנו שלום רב!

השסע בחברה הישראלית:

זכינו השבוע, סבתא ואני, לחוויה אשר תרמה לנו מיכל. היא לומדת, "חינוך יצירתי" בסמינר הקיבוצים בתל אביב. במסגרת זאת הם לומדים גם תיאטרון. השנה עסקו בשסעים בחברה הישראלית.

.....

נהנינו להיות במחיצת צעירים המתייחסים ברצינות ללימודיהם ולנושאים בהם הם עוסקים, בכלל. אני תמיד מתרגש לבוא לקמפוס של מוסד לימודי ובו שוהים עשרות ומאות צעירים וצעירות, ביחידות, בזוגות או בקבוצות, אינני יודע מהם נושאי הדיונים, לפחות חלקם עוסקים במה שמרחיב את דעתו של האדם, ולא דווקא במה שעושה הזלת....

אנשים צעירים, לרוב, יפים בגופם, כאשר הם מעשירים את רוחם, הם תורמים לסביבתם ומעלים אותה לרמה גבוהה יותר, אפילו בעצם לימודיהם. כאשר הם יכולים לממש את מה שלמדו, יש בזה ערך נוסף חשוב ביותר.

....

השסע הדתי-חילוני.

קבלתי מאבי ז"ל, את ההסתייגות מתפקידם של "כלי הקודש", משרתי הדת. הוא ביקש להיקבר בכברי או במשמר-הנגב כי: "לא נפלתי לידיהם בחיי ואינני רוצה ליפול לידיהם במותי". הוא היה ציוני בכל רמ"ח איבריו. עיקר כוחו ובנינה של התנועה הציונית היה לא דתי, ובחלקים גדולים גם אנטי דתי. החלקים הדתיים של התנועה היו שוליים בחיי היהדות הדתית במזרח אירופה, הרבנים של "המזרחי" ו-"הפועל המזרחי" לא השפיעו בחיי הגולה, היהדות הרשמית התנגדה לציונות כי "אין לזרז את בוא המשיח", "אגודת ישראל" ושאר היהדות החרדית לחמה נגד הציונות בכל האמצעים וכמובן גייסה, לצורך זה, את האלוהים. אני צמחתי על רקע חילוני ("חופשי") וקבלתי חיזוק לכך בתנועת הנוער, מנהיגי תנועת העבודה גדלו וצמחו מתוך העולם הדתי ומרדו נגדו. עוצמת השנאה נחלשה אצלי. אני מבין, כיום, שיש לדת תפקיד בחייהם של הרבה צעירים בארץ, בעולם היהודי ובעולם, אי אפשר להתעלם מזה, אבל, לצערי, הדת ובעיקר הפונדמנטליזם, בדתות השונות, והעולם החרדי בתוכם, משמשים בלם להתפתחות של הפרט והכלל, ומהווים נטל בולם בחברה הישראלית. אינני אדיש לשסע הדתי-חילוני. חשוב לחנך את הדור הבא לחיים של סבלנות וסובלנות ולחינוך חילוני שיש בו הטלת ספק ורצון ללמוד מההתפתחות הטכנולוגית והחברתית של עולם משתנה במהירות.

.....

השסע היהודי-ערבי.

נולדתי בעיר מעורבת יהודית-ערבית.

....

כשבאנו למשמר הנגב היה לנו מוכתר, בצלאל צ'ריקובר, תפקידו היה לשמור על קשר עם שכנינו הבדואים. מלחמת השחרור שינתה את המצב מקצה לקצה, רובם ברחו מכאן. במשך השנים התרבו, רבים הצליחו לחזור וכיום יש עובדה של גידולה המהיר של העיר, רהט, ושאר העיירות בנגב. המדיניות של ממשלות ישראל, לדורותיהם, עודדו את הניכור של האזרחים הערביים, גרמו לזרות ואפילו לשנאה בין העמים. (רשימה "גישתנו ליישוב הבדאי המתוכנן לדינו" בפרק נספחים בחוברת).

....

השסע העדתי.

השסע העדתי מלוכה באופן מלאכותי. יש חפיפה בין הפער העדתי והכלכלי, אבל זה הולך ומצטמצם. יש שכבה, ענייה משמעותית, שאינה מעדות המזרח, ויש מספר, גדל והולך, של בני עדות המזרח המתמזג בכל שכבות הציבור. מספר הזוגות המעורבים הולך וגדל, גם זה מטשטש את הגבולות בין העדות.

....

כאמור, חשוב שנהיה ערים לשסעים הקורעים את החברה הישראלית, נעשה ככל יכולתנו להפחית את המתחים, נלמד להכיר ולהוקיר את השונה והאחר מבלי לוותר על זהותנו, תוך ויכוח ענייני וכבוד. נסחפתי, קצת, בעקבות האירוע שזכינו לקחת בו חלק בזכותה של מיכל. תודה לך, מיכל, על ששיתפת אותנו בחוויה.

נכדים 83

משמר הנגב 4/7/1998

לשבת המפוזר בארץ ובעולם שלום רב!

שבת בבוקר. שקט אצלנו היום. טל נמצא אצל סבא וסבתא זיידה ברמת גן, תומר מתארח אצל חברו בבת שלמה, תמר אצל משה במעגן מיכאל, אדר בקורס מד"צים בכפר החורש, אלה מדריכה שם, אפרת ואלי נסעו צפונה לחתונה ולביקור אצל אדר, עדית במשמר הנגב, אבל אותה נראה, כנראה, רק בערב. לנו טוב גם לבד, אנחנו יודעים להעסיק את עצמנו ושמחים שילדינו ונכדינו עסוקים ונהנים, כל אחד במקומו.

בשבוע הבא יהיה שונה לגמרי, נטע נוחתת ביום חמישי, נילי מגיעה לחופשת מולדת ביום שישי, בשבת נערוך לנטע יום הולדת, היא כבר בת שמונה, מזל טוב!

בערב שבת הבא תתקיים מסיבת בר המצווה של ילדי כתת אגוז, כתתה של תמר. לאחרונה פיצלו בין המסיבה הכיתתית לבין ימי ההולדת של כל אחד מילדי הכיתה. וכך יש יותר מקום לביטוי האינדיווידואלי של כל משפחה. ב-19 ליולי נקיים את המסיבה של תמר יחד עם עוד שלושה מילדי הכיתה. שינוי המתכונת מסמל שינוי תוכני, אתייחס לעניין זה בהזדמנות אחרת, כזקני העדה אנחנו מקבלים את השינוי ומשתפים פעולה. אני מקווה ששני חלקי בר המצווה יהיו יפים ומהנים וכי תמר תהנה בשיניהם.

הגר, עמי ושלושת ילדיהם הנחמדים היו כאן לפני עשרה ימים, באו לחתונה של עינת קורסיה, גם אמיר היה כאן בדרכו מדרום אפריקה לרומניה במסגרת עבודתו. בזכות הילדים יש לנו קשר כמעט יום יומי עם אורית וינון. ולך, מיכל, אני רוצה להודות על העניין ותשומת הלב שאת מקדישה לנו.

אילה אושפיז (קריבוס) הפתיעה את סבתא לפני זמן מה בשני נושאים, היא מציעה לערוך בחג השנה החמישים ושניים, תערוכה רטרוספקטיבית של הציורים, המפוזרים בחדרי חברים רבים, דפנה דגן תעזור לה בזה. אילה לומדת אומנות בבאר שבע ובמסגרת זו היא עושה עבודה על אמנותה של סבתא, חברת הקיבוץ. זאת עבודה במסגרת שעורי הסוציולוגיה של האמנות. אילה משתפת את סבתא ואותי בחוויותיה בעבודתה וגורמת לסבתא התרגשות ואושר. סבתא אוהבת, תמיד, לעשות דברים יפים בעשר אצבעותיה, בשנים האחרונות איננה מצוירת, תמיד נעים לקבל תשומת לב ומחמאות. ואני שמח בשמחתה, תמיד ידענו שיש הערכה לעבודה האמנותית שלה במסגרת הקהילה, קיבצונו, לעתים רחוקות יותר יש הוקרה מעבר לכך. תודה לאילה על ההחלטה להשקיע בעבודה ובתערוכה.

וכך, אתם רואים, יש לנו הרבה עניין והשבועות עוברים מהר. עלינו לדאוג לשלושת הילדים שבאו אלינו מסינגפור, זה מוסיף התעסקות וגם קצת דאגה, אנחנו עושים זאת בהרבה אהבה.

הקיבוץ משתנה. גם אני מתחיל להתייחס למונח קהילה במקום קיבוץ. זה רק שינוי סמנטי אבל יש לו משמעות. השינוי במילים מסמל את השינוי בתוכן. אני ממשיך לומר, בגאווה, כי אני חבר קיבוץ, רבים מציינים כי הם גרים במשמר הנגב, הם חיים בקהילה. השינוי הולך ומתחולל לעיננו, יש שוני תרבותי המבטא את רוח הימים, יותר פתיחות, יותר אפשרות ליוזמה אישית, פחות תלות בועדות ובמוסדות הקיבוץ. מצד שני יש פחות דאגה לפרט, יש חרדות. בקרב השכבה הזקנה יש חשש מפני אי הוודאות ופחד מפני נטישה. בקרב שכבת הביניים, זאת המהווה את השדרה המובילה והנושאת בעול, יש חשש מפני שאין באפשרותם ליצור בסיס אישי טוב יותר לקראת העתיד. בשכבה הצעירה שואלים למה להתחלק עם אחרים, חלקם חלשים יותר.

חיי הקהילה של היום הם ערים ואפילו תוססים. היומן "בבית", מגזין וידאו, אשר יוצא ברציפות כבר כמעט שנתיים, מלווה את חיינו כל שבועיים, גם העלון ממשיך במסורת. הפאב נפתח ומרכז קהל רב, הברכה פעילה ומוסיפה לרווחתם של כל תושבי המקום, כל יום חמישי פעילה הקפיטריה, רבים באים לבלות בצורה שונה. יש פעילות של הזקנים במסגרת המועצה האזורית, כמאה חברים לוקחים חלק. הנוער העובד פעיל, יש גם «בית ספר דו» אשר מפעיל, בבית בורוכוב, ילדים מעבר לתוכניות בית הספר והתנועה. הרבה עידוד לפעילות גופנית-בריאותית. המועדון פעיל בימי שישי ושבת. גם חוגי דיון ולימוד מתקיימים. (במסגרת המועצה האזורית) יש מבחר למי שרוצה, יש, כמובן, גם אפשרות להשתלב בחיי התרבות של באר שבע והאזור.

קצת קשה לי להסביר את השאיפה לקהילה קטנה אשר שולטת כיום בארץ. העיר נותנת לאדם מבחר הרבה יותר גדול של חיי תרבות, בידור, מועדני זקנים והשכלה. גם ספורט ופעילות של ילדים ונוער. היישוב הקטן, "יישוב קהילתי", המושב בגלגולו החדש וגם הקיבוץ מוגבלים מאוד בגלל גודלם, זה לא מפליא אותי שמרבית היישובים

שואפים לגדול, על מנת שיהיה אפשר להגדיל את השירותים השונים ולגוונם. ייתכן כי כל זה בא בגלל הניכור ההולך וגדל ככל שהקהילה מאבדת את ייחודה וגבולותיה מטשטשים. הפרט מחפש הזדהות המאפשרת לו להתמודד עם חרדות העתיד. יש מי שמוצא בתוך העיר קהילה שיוכל להזדהות איתה ולהיות חלק ממנה, הוא יחפש משפחה מורחבת, קהילה דתית, קבוצת חברים, חבורת לימוד, סניף מפלגה, או כל אפשרות אחרת אשר תיתן לו הרגשת שייכות מיוחדת, לעתים משמש לכך מקום עבודה. בקיבוץ הייתה הרגשת שייכות חזקה מאוד, אפילו רבים שעזבו אותנו מרגישים עד היום הרגשת שייכות וגאווה על שהיו חלק מהמפעל אותו הקמנו כאן. אם לא נשכיל לשמור על ייחוד נאבד את המוטיבציה לקיים ולחזק את הקהילה, בינתיים יש עוד הרבה כוחות מלכדים ויוזמים. יתכן שיש בזה תאוצה, יכול להיות שהחיוניות שמאפשרת את חיי הקהילה התוססים הנוכחיים תמשיך ואני אתבדה, אבל מעצמו זה לא יעשה, חשוב שבתהליך החשיבה שנעשה כיום במשמר הנגב יושם דגש על השאלה האם יש לנו ייחוד ומהו. האם נהיה "קִיבוץ" או שנחתור ל"קהילה" אשר תשאף לגדול ולאבד את אפיוני הקהילה, שיש לה גבולות ופתחים להיזון הדדי עם הסביבה.

מערכת אשר גבולותיה מטשטשים מאבדת את אפיוניה, מערכת אשר גבולותיה חסומים, ואין לה קשרים עם סביבתה, מתנוונת. האם ימצא את שביל הזהב ללכת בו?

זהו להיום, קצת על משפחתנו וקצת הרהורים.

להתראות, שלכם,

סבאמתי

נכדים 85

משמר הנגב 31/8/1998

לשבת הקטן שלנו שלום רב!

.....

אנחנו עסוקים במפגש שסבתא תכננה לסוכות, עלה בדעתה לכנס את חבורת "ילדי" כפר סירקין. הוריה היו בין ראשוני הכפר. בזמנו עלו להתיישבות מספר פועלים מפתח תקווה, אליהם הצטרפו עולים חדשים מגרמניה, "היקים". הכפר היה קטן ודל, החיים קשים הן מבחינת הפרנסה והן מבחינת תנאי הביטחון והחיים. כל מתיישב קיבל חמישה דונם לעיבוד, כיום זה שווה המון, אז זה לא הספיק לכלום, יוסף גולדשטיין המשיך לעבוד כנהג משאית, גם השתתף בהקמת קואופרטיב משאיות, (לימים: "שלב"), אבל על זה בפעם אחרת. הוקם במקום בית ספר קטן והתגבשה קבוצת ילדים מגילים שונים. המוזמנים הללו, זקנים כולם, הגיבו, רובם בהתלהבות לרעיון להיפגש כאן. הפגישה תיערך ב-10 לאוקטובר, בשבת לפנות ערב בחדר האוכל. סבתא עסוקה באיסוף הכתובות, בקשירת הקשרים, ובתכנון המפגש, צריך לדאוג לצדדים הארגוניים, הקולינריים והתכנים. אני מעודד אותה, משתדל לעזור כמידת יכולתי.

אילה אושפיז (קריבוס) ודפנה דגן יזמו עריכת תערוכה של ציוריה של סבתא. התערוכה תהיה תלויה בחדר האוכל למשך כל ימי החגים, גם זה מקור להתרגשות ולעיסוק. התערוכה תהווה מסגרת נפלאה למפגש הנוסטלגי, המוזמנים מפוזרים בכל הארץ, חלקם לא התראו כבר שישים שנה. בעזרתו של דוד אריה וחבורה מגובשת של זקנים מכפר סירקין אנחנו מקווים למפגש מרגש, ובינתיים יש סיבה לדאגה להצלחת התערוכה והמסיבה.

לאחרונה עלה קיבוץ בית קמה לכותרות, הם הגיעו למצב בו נאלצו להודות בחוסר יכולתם לשלם את ההתחייבויות הכספיות שלהם. מונתה על ידי בית המשפט ועדה ממונה ומנהל חיצוני, הוא היה אמור להביא לידי אפשרות ניהול של הקיבוץ. הידיעה קשה מאד בשבילנו, הפעם מדובר בשכנים קרובים שהם גם שותפים שלנו בגידולי שדה. אני מכיר היטב את הקיבוץ ואת חבריו וכואב באופן אישי את כאבם. מצבם הכלכלי הוא קשה, אינם מכסים את ההוצאות השוטפות. אבל בעיקר קשה מצבם הדמוגרפי, אין הצטרפות של צעירים, חלק גדול מהאקטיבה, אלו שניהלו את הקיבוץ והמשק בשנים האחרונות, עזב את הקיבוץ והצטרף אל הנושים הדורשים בתקיפות, אולי בתוקפנות, את פיצויי העזיבה המגיעים להם. מתעוררת כאן בעיה משפטית אבל גם ערכית קשה ביותר, כיצד יוכלו החברים שנשארו, חלק גדול מהם גמלאים, לשלם את החוב לאלו אשר בעצם היו שותפים לצבירת החובות לאורך שנים.

כאשר נפגשתי, לפני שנים, עם בית קמה, בתפקידי כעובד סוציאלי, היו בתחילת בנין מפעל לתרופות, היה לי ברור שמפעל זה יקים אותם או, חס וחלילה, יהרוס אותם. כאשר במשך הזמן ליוויתי את הקמת המפעל, היה רושם מצוין, כינתי אותו "מפעל בונבונירה". התברר שלא היה לקיבוץ מספיק ידע ויכולת ניהולית לנהל את המפעל. על סף סגירה מכרו שני שלישי ממנו לשותפים חיצוניים אשר הכירו את השוק והיו להם הקשרים הדרושים. המפעל "קמה-דע", עלה על פסים, עובדים בו מספר חברים והוא ישמש חלק מהסדר הנושים. בית המשפט קבע פרק זמן בו מוטל על הועדה הממונה ועל הקיבוץ למצוא דרך לצאת למרחב. אני פסימי, בגלל מצב החקלאות, אבל בעיקר מפני שליישוב קיבוצי בלי צעירים אין סיכוי לשרוד.

אני כותב לכם זאת מפני שיש לכך השלכות על משמר הנגב ועם כל מסירותי לקיבוץ אני נכנס לחרדות לגבי עתידנו כאן. יש לנו משק טוב, אפשר לקיים יישוב תוסס על הבסיס התעשייתי, החקלאי ושאר הפרנסות של הקבוץ. הפחד שלי הוא כי ברגע שיגיעו מספר חברים, לא גדול במיוחד, למסקנה שעליהם להציל את עורם, יתמוטט כל הבניין. כל המערכת הבנקאית בעולם מבוססת על כך שאנשים רבים סומכים על המערכת ולא יתבעו את כספם. בנקים חזקים נפלו כאשר החוסכים התנפלו עליהם ודרשו את כספם, מוסדות אלו נעלמו עם כספם של רבים וטובים. כל חסכוניותנו מושקעים במשק הזה, אם לא יעשה מאמץ מרוכז לקיים את המשק לא יועיל הדבר לאיש, לא לאלו שרוצים שיתוף ולא לאלו אשר מחפשים דרך לפרק את השותפות ואת הערכים. אני חושש שהיכווח יעלה על פסים של הרס עצמי. נעשה כיום מאמץ לשיפור המצב המשקי, להבראת המבנה הפיננסי ולהטבת ההרגשה החברתית, אני מקווה ומאמין שבכוחות משותפים נוכל להמשיך ולבנות ביחד את המקום הזה ולהוכיח לעצמנו ולאחרים כי טוב לחיות בקיבוץ והדבר אפשרי, שווה להשקיע להמשיך ולשפר את המפעל שהקמנו כאן.

כתבתי את המכתב אתמול, סבתא העירה לי על הנימה הפסימית, אני כותב מה שאני מרגיש גם אם זה קשה. אתם, לבטח תסלחו לי.

שלכם בברכה,

סבאמתי

נכדים 86

משמר הנגב 19/9/1998

חמישים שנה ליסוד השבט, שלום לכלכם!

"ברכות לחמישים שנה..." כך נפתח הקטע במגאזין הווידיאו בו מראיין קרלוס את סבתא לרגל התערוכה התלויה בימים אלו בחדר האוכל. אילה (אושפיז), דפנה (דגן) ואורנה (פרייברג) יזמו את איסוף התמונות לתערוכה "כמעט רטרופקטיבה". יזמו, אספו, מיינו, תלו ודאגו לכל הקשור. יצאה תערוכה מרשימה, יש בה היסטוריה של המקום, אבל בעיקר יש אמנות, ביטוי ליכולתה של סבתא.

חמישים ושתיים שנה שאנו חיים כאן, כל הזמן משולבים חיינו בחיי המקום הזה, תמיד תרמנו וכל הזמן זכינו בהכרה, בהוקרה, רוב הזמן גם באהבה. יובל שנים ביחד בהוקרה הדדית, בהבנה שהיחד קשור גם בייחוד של כל אחד מאתנו, ידענו לאפשר, כל אחד לשני, לעסוק ולהשקיע בשדה בו הוא יכול לבטא את עצמו ויכולתו. היו לנו עליות ומורדות, אבל בגדול, ידענו לוותר האחד

לשני, וליהנות מהיחד ומהשונה.

כאשר הצגתי, לראשונה, את סבתא בפני הורי, סיפרתי, בגאווה, על יכולתה ליצור. תגובתה של אמי הייתה צוננת: "אז מה?". נפגעת, כי בעיני הייתה יכולת היצירה של חנה חשובה והנה קבלתי תגובה מסתייגת. המשכנו ביחד, וברבות הימים למדה אמי לאהוב את כלתה, להעריך אותה כבן אדם וגם את היצירה שלה אהבה. לסבתא לא היה קל להשלים עם הפעילות שלי, עם הזמן וההשקעה שהשקעתי בזמנו לתנועה, לקיבוץ ולחברה בה חיינו כל השנים. רק במשך הזמן התחלתי להעריך את הקושי שלה, את היותו שהיה נדרש על מנת לאפשר לי ללכת בדרכי, דרך הפעילות הציבורית, בה השקעתי הרבה מאד במשך שנים רבות. עם השנים ועם ההזדקנות יש תהליך של התקרבות, יש פחות ופחות צורך בויתור הדדי, למדנו להוקיר את המיוחד ולקבל את השונה ואפילו את המרגיז שבשני. בעיקר נאלצה לסבול מהפעילות שלי שהעבירה משאבי זמן ותשומת לב מהפרטי אל הציבורי. כיום יש תהליך מואץ של התכנסותנו בתוך המערכת הזוגית והמשפחתית. חיינו עברו במקביל לחיי משמר הנגב, הכרנו בימים הראשונים, בנינו את חיינו המשפחתיים כאן, גידלנו אתכם, ליוונו את התפתחותכם, אנו גאים באנושיותכם והישגים ומזדקנים עם הקיבוץ.

יש התחדשות בקיבוץ, האם התחדשות זו תספיק להמשך המפעל בו השקענו את כל שנותינו? אינני יודע. זאת שאלה עליה תינתן תשובה על ידי הדורות העוקבים. אנו תרמנו לחברה במשמר הנגב ככל יכולתנו ואנו זוכים לאהבה ולהרבה הוקרה. יש לי הרבה סיפוק מזה, גם אם יתברר שהקיבוץ היה ניסיון קצר מועד של כמה דורות.

במגאזין "בבית", המתפרסם בווידיאו, רואינה סבתא לרגל התערוכה, ושוב הציעה את עבודותיה למי שמעריך אותן, שיהנה מי שמוכן לתלות את היצירה על קיר ביתו. אני רואה בהתבטאות זו של סבתא את תמצית חיינו כאן.

אפרת אירחה אותנו היום במשרדה והראתה לנו קמצוץ מפלאי המחשב, אנחנו כבר מיושנים, איננו יודעים לנצל את פלאי המחשב, את היכולת התקשורתית העצומה הטמונה ברשת האינטרנט, יכולת ההולכת ומשתכללת מיום ליום. גם בזה אנחנו מתיישנים, אין לנו סיכוי לעקוב אחרי פלאי הטכניקה של «הכפר הגלובלי». נשתדל להישאר צמודים לבסיס האנושי, שעומד מעל ומעבר לטכניקה אשר באה לשרת את האדם ולוואי שלא ישתעבד לה. נשתדל לשמור על הקשר האנושי עם סביבתנו ובעיקר אתכם ילדינו ונכדינו, ונזכה (והלוואי גם לנינינו). ישנה ירידה ביכולת הגופנית, יש תקווה שנזכה לשימור הכושר הרוחני. אני יודע שכולכם תתמכו בנו אם וכאשר נזדקק לכך.

21/9/98

ראש השנה תשנ"ט, הרבה ברכות לשנה החדשה, שתהיה טובה, יותר טובה מזו שנגמרה.

אני תפילה לשלום, היה נדמה לי כי התקרבו להכרה בהכרח לחיות עם שכנינו, בצורך לבנות יחסי אימון בין העמים, במקום זה קבלנו ממשלה שמגבירה את החשדנות ומוליכה אותנו אחורה. יש לזה השלכות בכל שטחי החיים. לצערי אינני אופטימי לגבי העתיד. בחברה הישראלית יש משיכה חזקה להגדלת הפערים, מי שלא יעשה ככל יכולתו להעשיר את עצמו יישאר מאחור. ככל שהאלפיון, המאיון והעשירון העליונים יתחזקו, יחלשו כל אלו שמאחור, והם מנצלים, היטב, את יכולתם וכוחם לחזק את עצמם, לרוב על חשבון הרוב הגדול אשר מתפתה לחשוב שגם לו זה יקרה. גם אצלנו ניכר רצונם של החזקים לקבל יותר. אם נתחיל בדרך הזו, נמשיך וניצור אצלנו פערים הולכים וגדלים, ניתן למי שחזק, על חשבון השאר, וזו דרך חד סטרית. אבל בלי המוכשרים והחזקים יהיה פחות לכולם. אני במבוכה ומתלבט האם לדאוג לעצמי ולשכבה שלי? אם אעשה זאת, אחליש את הכלל, אם לא אעשה זאת אפגע

בעצמי ובדומים אלי. בינתיים אני קרוע ופאסיבי. כאחד מזקני העדה אני מכיר בחולשת המעמד, במצב בו אנו באופן טבעי מתרחקים ממוקדי קבלת ההחלטות. אז מה לעשות? לדאוג שהזקנים יקבלו יותר? לסמוך שהחזקים יפרישו מספיק? להסתפק בתקווה שלא יהיה יותר גרוע? להיות מרוצה ממה שיש?

אני מבין שמי שמרגיש את עצמו חזק ומוכשר משווה את עצמו לקבוצת התייחסות של חזקים ומוכשרים בסביבה, לאלו יש רמת חיים ואפשרויות הרבה יותר נרחבות. בזמן שהאידיאולוגיה

וה-"בון-טון" הוא להשיג מה שיותר, למה צריך לוותר? פעם התנחמנו בתמורה שאנו מקבלים בכך שאנו מגשימים בגופנו רעיון גדול ונשגב, אבל זה מתגמד ומאבד מהקסם. מה נשאר? נשאר לי לעשות ככל יכולתי, להמשיך ולתרום לחברה בה אני חי בתקווה שאיכות החיים תמשוך צעירים נוספים. צעדנו הבוקר, סבתא ואני, בשבילי הקיבוץ, הדשאים מטופחים, ממטרות מסתובבות, שקט ורוגע. שמחתי על שאני חלק מזה, על המפעל שהקמנו כאן במשך יובל שנים. אולי קסם העשייה המשותפת תתגבר על אשליית התחרות הבלתי נגמרת. מה שצריך לעשות הוא שכל אחד יעשה במקומו ככל יכולתו, ואז ביחד נצא למרחב.

אי יודע שאני כותב דברים אלו, לרוב, למי שהחליט שלא להמשיך בדרך בה הלכנו אנו. אני מכבד כל אחד מכם בהחלטתו ומאחל לכל אחד ואחד מכם הצלחה בדרך ובמקור שתהיו כולכם בריאים וחזקים ותזכו למלא את החלומות, לא פחות ממה שזכינו אנו במשך יובל השנים בהם אנו חיים יחד.

שתהיה כולנו שנה טובה!

סבאמתי

נכדים 87

משמר הנגב 26/09/98

לכל היקרים לנו שנה טובה ושלוש רב!

עברו כמה ימים מאז נערכה מסיבת "חתונת הזהב", אנחנו לא מפסיקים להתרגש. תודה רבה למי שתכנן, ארגן, ביצע, תודה למי שנתן יד וגם למי ששלח ברכה בווידיאו, תודה למי שבא ולמי שהתנצל, ואם מרוב התרגשות לא התייחסו די למישהו, סליחה. תודה לעדית, אפרת ואלי שדאגו לכל פרט. לאדר, תמר והגר שנתנו כתף, לעמי, נוי, פז ומאור למיכל וערן, לאורי שבא ואפרת שמסרה ד"ש, לנטע תומר, טל, ינון ואורית ששידרו מסינגפור, לאמיר שצולם בבוקרסט. גם אילן ומליסה שלחו ברכה טלפונית. תודה לכולכם, אנחנו נמשיך לאהוב אתכם וכך נזכה להמשיך תגובות חיוביות מכם.

הרגשתי הרבה אהבה זורמת מהנוכחים, בעיקר מכם בני המשפחה. גם הציבור בא והקרין חיבה והוקרה. באו ולא על מנת לצאת ידי חובה. סבתא סכמה צד זה של האירוע, כי מי שנתן גם מקבל, החברה בה אנו חיים כל חיינו הצליחה להעביר את ההרגשה כי "יש שכר לתרומה". תמיד חשבנו כי עלינו לתרום לחברה בה אנו חיים, גם בזמנים בהם כעסנו ולא היינו מרוצים, והיו כאלו.

חשבנו עלייך, נילי, היית היחידה שלא היית מעורבת, אבל היית, כאילו נוכחת, בייחוד שאני יודע עד כמה היית שמחה להיות במעמד זה, אנחנו מרגישים אותך גם כשאת רחוקה כל כך, נמצאת בעולם רחוק, לא רק פיזית. אני יודע עד כמה אכפת לך מאתנו. נילי, אנחנו מתגעגעים אליך ומחכים לכל דרישת שלום ופיסת מידע עלייך ועל הנעשה אצלך.

לקראת המסיבה, בתוכה ואחריה, הרהרתי באלו שלא זכו לחמישים שנות נישואין, אם בגלל מות אחד מבני הזוג ואם בגלל כשלון הזוגיות. אנחנו חוגגים והם, מטבע הדברים, חושבים על עצמם, אולי מקנאים, אבל מה לעשות אנחנו זכינו ואיננו יכולים, גם לא רוצים להפחית מהשמחה שלנו. שנינו עם עצמנו ועם השבט הנחמד שהולך וצומח לעינינו, אשרינו שזכינו ולוואי שנוכל להמשיך ככה שנים רבות.

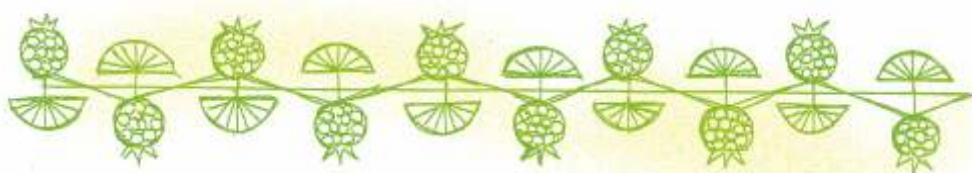
מריאנה ויהודית היו אתנו במסיבה, הן היו גם בחתונה בכפר סירקין. מריאנה משמשת לנו מודל לתקווה. היא הביאה אתה חוברת בה צולמו מאמריו של משה קרן שלא פורסמו בספר. יהיה קשה, כמעט בלתי אפשרי, לקרוא את כל המאמרים, מלבד למי שיהיה לו עניין לעקוב אחרי הדעות שכתב. משה (אריך) קרן (קרמר) היה כותב המאמרים הראשיים ב"הארץ" במשך כמה שנים בהם עוצבה המדינה. הוא נפטר באופן פתאומי ב-1955, מריאנה אלמנה כבר למעלה מארבעים שנה! החיוניות שהיא מקרינה, מעוררת השתאות כל פעם מחדש, אם כי גם היא נחלשת.

המסיבה שמשה גם כפתיחה חגיגית של התערוכה, שמענו את דבריה היפים והמלומדים של איילה אושפיז, היא מתבטאת בצורה מרשימה. הוקרא שיר שכתב יהושע לכבוד האירוע, איציק בונים ברך, הוא יודע להתבטא, האישי הזה. ומיכל שלנו הקריאה ברכה מרגשת שיצאה מלבה וחדרה ללבנו.

מצורפים צילומים של הדברים שהושמעו על מנת להכניס לאווירה את מי שלא זכה, ולהזכיר לאלו שנכחו.

ושבו תודה לכולכם ושנה טובה.

סבאמתי

נכדים 91

משמר הנגב 21/11/1998

לכולכם שלום רב!

...

היה לנו סוף שבוע מאורך. הזמננו ליום ההולדת השבעים של יעקב זיידה, אביה של אורית, הופתענו לראות אותה שם, ביום שני עלה בדעתה לבוא, ביום חמישי נחתה וביום שישי, בהפתעה גמורה, כבדה את אביה ואת כל הנוכחים.

...

לראשונה שמענו, מפי יעקב, על ניסיונו הראשון בעבודת הבניין, הוא היה בן חמש עשרה כאשר, בהיותו באושוויץ, שובץ בעבודת "בניין". ... מאוחר יותר, כבר בארץ, כאשר נתקבל לעבודה בסולל-בונה, עזר לו ניסיון זה להתקבל לעבודה ובהמשך עשה את כל הקריירה שלו בתחום הבנייה עד צאתו לפנסיה עטור הוקרה ותודה של רבים, רבים מתושבי היישובים ברחבי הנגב. בהמשך סיפר כיצד הציל את חייו של חברו במלחמת השחרור.

...

לנו אצל מינה ואריה, תמיד נחמד להיפגש אתם. המשכנו לבקר את משה צלס וחדווה לרגל לידת בתם, שיר. הם גרים, עדיין, באוטובוס בחצר ביתם של ינון ואורית בעין אילה.

...

משם המשכנו לחיפה, שם חגגנו עם יעקב, אחי, את יום ההולדת השבעים וחמישה. היו שם ילדיו, נכדיו, אליעזר ובלהה וכמובן, אווה רעייתו. נפגשנו בדירתה של נוגה. יעקב מסר לנו תרגום של מספר מכתבים אשר נכתבו על ידי אמי ואבי להוריהם בגרמניה מיד עם עלייתם ארצה ב-1924. בימינו מצליחים ליצור קשר מידי בטלפון, בפקס ובאינטרנט. קשה לתאר זמן שהקשר, כולו, היה תלוי במכתבים אשר הגיעו באוניה, אחת לשבועיים, התשובה המהירה ביותר הגיעה אחרי חודש. אמי וגם אחיה, יוכן, אביהם של מוקסה ויוסי, הקפידו לכתוב כל שבועיים. בזכותה של סבתי, אידה כספרי, נשמרו כמעט כל המכתבים. מכתבי דודי נמצאים בספריית האוניברסיטה בירושלים חלקם הוקראו על ידי מריאנה לקלטת. מכתבי אמי נמצאים אצל יעקב. המכתב הראשון נכתב ב-19/03/24: "אני עוסקת בקניות למשק הבית שלי: מיטה; ארון; כסאות; כלי מטבח; מנורות נפט וכו'. אני כבר מכירה את חצי חיפה, למרות שאני נמצאת כאן רק שעות אחדות...."

...

במאי 1924 היה אבי בבירות, לצורך קניית אדמות מפרץ חיפה, הוא כותב, בין השאר, "העשירים הגדולים גרים שם בארמונות עם נוף נהדר אל הים. אין לנו בפלסטינה ארמונות כאלו ונקווה שגם לא יהיו". הוא לא היה סוציאליסט. האמין בהשקפת העולם הליברלית, שאם כל פרט בחברה יעשה את שטוב לו, יהיה טוב לחברה כולה. אבל היה רגיש לפערים חברתיים. האמין כי הציונות תיבנה בארץ חברה בלי פערים חברתיים מנקרי עיניים. הוא היה מזדעזע לו ידע לאיזה פערים מגיעים בארץ ואיזה וילות בונים כאן. במוצאי שבת הגענו לבית השיטה.

.....

למחרת ביקרנו ב"משכן לאומנות" בעין-חרוד. המשכן, זכור לי מלפני הרבה שנים. ייסד אותו חיים אתר, צייר חבר הקיבוץ. היה זה בתקופה שהתנועה הקיבוצית הובילה בפעילות תרבותית. כל תיאטרון ראה כבוד לעצמו להופיע בפני חברי הקיבוץ. סופרים ואמנים באו לקיבוצים על מנת לאסוף השראה. עין-חרוד הובילה ביומרותיה: שם הייתה הבמה המרכזית (אשר התמוטטה, מאוחר יותר, בזמן כנס מקהלות, כל המקהלות, כאלף זמרים וזמרות, עלו על הבמה עם הפסנתר והיא קרסה); בית שטורמן, שהיה מוזיאון אזורי ראשון; היו בעין-חרוד חברים בעלי השכלה גבוהה אשר העדיפו את עבודת השדה; הוצאת הקיבוץ המאוחד שכנה שם; נוסד בית דפוס.

כיום פחתה היומרה, אבל, על המשכן שמרו, הוא שייך לשני קיבוצי עין-חרוד. מוצגת שם תערוכת ציורי ילדים, עבודת חינוך ואיסוף של חברת שדה אליהו, אשר במפעל חיים אספה רבע מיליון ציורים, סבתא התלהבה מציור אחד של אורי רייזמן ז"ל מכברי ומכמה פסלים, היא אומרת שאם היא נהנית מתמונה ומתלהבת מפסל אחד או שנים זה מספיק לאותו יום.

נכדים 92

משמר הנגב 4/12/1998

לכולם שלום!

לאילן ומליסה מזל טוב להולדת עמית! כבן וכבת קבלנו אתכם וכך יהיה עמית נין לנו. התינוק נולד לכם כאשר אתם בשלים להורות. יש בכם את כל מה שצריך על מנת לגדל ילד בריא שמח ואוהב. לפי מה ששמעתי בטלפון, יהיה לכם הכוח להעניק לו הרבה מהתרופה הטובה ביותר: הרבה, הרבה אהבה.

אפרת. אלי ואדר יביאו לכם גם את ברכותינו.

אילן הגיע אלינו כילד חוץ. באותו זמן היה מקובל בקיבוץ בכלל ובמשמר הנגב בפרט. להעמיד את מערכת החינוך לרשות קליטת ילדי חוץ, אשר לא זכו לחיות במשפחה מסודרת ואוהבת. שנים רבות קודם נקלט כאן אלי. כאחד מהילדים בכיתת אילה, הכיתה הראשונה במשמר הנגב.

סיפורה של כתת אילה, הוא במידה רבה, סיפור הקיבוץ, שילוב בין צורכי החברה לבין משימה חשובה. היינו צעירים ונאיביים, חשבנו לנכון לקלוט קבוצה של חברים מבוגרים מאתנו, ולבנות סביב הילד האחד, אברמל'ה קריבוס, בית ספר. הייתה זו החלטה בלי חשבון כספי, היינו משוכנעים כי לקליטה ולגידול הקיבוץ יש עדיפות עליונה וכי יש בכוחנו לעשות זאת. ילדינו הבוגרים היו צעירים יותר, והיוו כעבור שנה את הכתה השנייה. כתת עירית. גם אליה קלטנו חברים עם ילדים וילדי חוץ כפי שהמשכנו שנים רבות עד שהוצאנו את בית הספר אל מחוץ לגדר, לבית ספר אזורי, כאשר נוכחנו לדעת כי אין בכוחנו לקיים בית ספר מקומי בעל רמה מספקת, כפי שרצוי ודרוש.

החלטה לא כלכלית זו, הייתה לדעתי אחת ההחלטות החשובות ביותר, ואולי החשובה מכולם, במהלך חיי הקיבוץ שלנו. מעבר למשימה של קליטת ילדים נזקקים, חלק מ"ילדים" אלו מהווים עד היום אבני יסוד בבנין החברה והמשק שלנו. כתת אילה שימשה מנוף לקליטה ערכית, להעלאת בגרותה של החברה, ובזה לבניית המסורת הקיבוצית אשר במידה רבה שומרת עד היום על צביונו המיוחד של יישובנו. החלטה זו שמה בלם לעזיבת חברים בגין ילדיהם. (משפחת גרנק נאלצה, בזמנו, לעזוב את הקיבוץ, עם העלייה להתיישבות היה בנה יעקב בן שש. בנקודה המבודדת בנגב לא יכול היה לקבל את שנחוץ לילד בגילו. המשפחה חזרה אלינו לאחר שנים כאשר יעקב היה גדול יותר). הקיבוץ של היום, לפי אמות המידה הנוכחיים ולפי האטמוספירה בסביבה הישראלית של ימינו, היה מקבל החלטה שונה, כל ההיסטוריה הקיבוצית והמשפחתית שלנו הייתה שונה מאוד.

כאשר אלי ואפרת החלו לבנות את משפחתם, נקלט אילן במשפחה כפי שהיה הוא עצמו במשפחת דור, דור אחד קודם. אנחנו הרגשנו עצמנו שותפים מלאים במשימה והחוויה הזאת. ומכאן זכותנו לנין שנולד בארצות הברית. אנחנו מקוים שנזכה לראות אותו כאן בקרוב, כתייר ואולי גם כעולה חדש.

5/12/1998

אלה כבר חיילת. היא תשרת בחיל האוויר. התפקיד המסוים שלה עדיין לא ידוע. נחמד לראות אתכם אלה ובן באהבתכם. המרחק הפיזי בזמן השרות הצבאי מהווה מבחן לקשר ביניכם. אנחנו מלווים אותך אלה בשלב זה בחייך, את מתבגרת מול עינינו. אני יודע שיש בזה קצת פגיעה להגיד לאישה בת עשרים שהיא "מתבגרת", אבל, מה לעשות, ואני מבוגר ממך בחמישים שנה, ונקודת המבט שלי היא שונה, אנחנו "מתבגרים" כל חיינו, אחר כך קוראים לזה "מזדקנים", וכל הזמן לומדים, עד שהתאים האפורים מתנוונים ואנחנו מתחילים לאבד צלם אנוש. למזלנו, יש בתוכנו כאלו שהניוון נדחה עד שהגוף קורס קודם. אני מקווה שזה מה שיקרה לסבתא ולי. אתם כולכם, עוד במעלה הדרך ולכל אחד מכם יש עוד מה ללמוד, לצעירים שבכם קוראים לזה להתבגר.

אלה, קבלי את ברכותינו, תשמרי על קשר, כפי שאת עושה עד כה. צאתך לשלום וחזרתך לשלום.

ברכות לכולם ושבוע טוב, להתראות,

סבאמתי

נכדים 96

משמר הנגב 30/1/1999

לכל בני השבט הקטן שלנו שלום וברכה

עברו שבועיים ובא לי לכתוב.

עכשיו שבת, בוקר, מזג האוויר בחוץ בהיר, השנה היא חזרה על הבצורת של חורף 1946/7, כאשר ירדו כ-80 מ"מ גשם, ולא היה מה לקצור, השנה ההיא נשארת בזיכרון, אז הייתה הפלחה החרבה הענף היצרני היחידי, לא ידענו מה יהיה בעתיד מקור הפרנסה, היינו צעירים ומלאי בטחון עצמי. עכשיו יש זמנים אחרים, ישנם גורמים אחרים ושונים היוצרים בנו תלות: השוק, הפוליטיקה, אבל יש גם הרבה יותר כוחות פנימיים, לורק ידענו לרתום אותם. בעיסוק שלי בנושאי כוח אדם, התלות בגורמי חוץ הופכת להרגשת חוסר אונים, ויותר גרוע מכך אין די פרגון אל האחראים למערכת, גם הם עושים טעויות, אבל בגדול יש לנו בקיבוץ בעלי תפקידים בעלי רמה אשר ראויים לאמון ולשיתוף פעולה על מנת להרים את החברה שלנו ולהציע אותה לרמה אנושית גבוהה יותר, לא במקום שגשוג כלכלי, אלא בצידו ובעזרתו.

כבר כתבתי לכם שאני קורא את סיפרו של שלמה בן עמי: "מקום לכולם". הגעתי לפרק בו הוא מנתח את המצב החברתי. נזכרתי בשנות החמישים כאשר בן-גוריון הרים על נס את עיקרון הממלכתיות, כאשר הובן, כאילו בסמכות המדינה וביכולתה, לתת פתרון לכל המצבים, נמשכה פעולת התנדבות מרשימה בהיקפה, אבל הכף הוסטה לכיוון של אחריות המדינה, לאט, לאט ירדה פעילות ההתנדבות וכל מעשה נמדד בשכר המשולם עבורו, בהדרגה השתחררה האוכלוסייה מהרגשת האחריות לנעשה והסתפקה בהשתתפות בבחירות, הפעילים הפכו לעסקנים, כאשר האמביציות האישיות האפילו על תחושת השליחות. במשך השנים התברר כי אין לממשלה כוח לתת פתרונות, לואקום נכנסו תנועות דתיות אשר מילאו תפקיד חשוב בהרגשת הקהילתיות. בן-עמי מדבר על חזרה לקהילתיות, כמשקל נגד הכרחי לגלובליזציה ול"דיקטטורה של ההון", זו ההולכת ומתרכזת בידיים מעטות, בעולם בתאגידים חובקי עולם, ובארץ בידי משפחות מעטות ההולכת ומתעשרות. האידיאולוגיה של השוק החופשי מסבירה שבמצב זה כולם משפרים את מצבם, ומי שלא מצליח איננו אלא עצלן. העובדות שונות, בפועל, העוני והמחסור מתגברים בעולם וגם בארץ. בן-עמי מציין בספר רעיונות כיצד ה"ניו-ליבר" יקטין את הניכור בינו לבין חלקי העם ויגביר את הפעילות הקהילתית.

13/2/1999

אינני יודע להסביר מדוע לא השלמתי את המכתב לפני שבועיים. אין בי די דבקות במטרה, נחישות לגמור את שהתחלתי לעשות, יכולה לבוא תכנית טלוויזיה ולהסיט אותי, יכול להיות שנקראתי לאכול ארוחת בוקר ואחר כך פניתי למשהו אחר בסדר היום. ואולי זה אחד הסימנים לעצלותי. מזה שנים רבות מאד שאני מודע לכך שאני עצלן מושבע, ועלי להלחם בצד זה של אופיי.

אני נזכר בסיפור מימי שהותי בהכשרה (תסלחו לי אם סיפרתי פעם, יש לי נטייה לחזור על אותם מעשיות וסיפורים...). כשהגעתי ב-1944 למעוז-חיים, הייתי בן 16, צעיר ובלי ניסיון בעבודה ממשיה, לאחר שעבדתי מספר ימים ביציקת תעלות השקיה, העבירו אותי לעבודה בנוי. עבדתי שם עם אדם יוצא דופן, מוטקה, שהיה נמוך קומה אבל עובד מסור, הוא לימד אותי "לנגן" בטוריה, לימים נעשה למומחה בין לאומי לגידול ורדים, והיה דבק במטרותיו. כבר ציינתי כי אני מצליח לאהוב את שאני עושה וכך נעשיתי לעובד בגינות הנוי. כשעברנו לבית הערבה, הפעם במסגרת הפלמ"ח היה זה טבעי שעבדתי בנוי, אלא שעבדנו מעט, וחלק מהזמן עבדתי במקומות אחרים ובעיקר בשטיפת הקרקעות. בבית הערבה היו אדמות מלוחות, היה שם איש אחד, חבר קיבוץ רמת-רחל, אייזיקוביץ קראו לו. הוא הגה רעיון כי אם תהיה חלקת קרקע תחת מים מספיק זמן יישטפו המלחים, ואפשר יהיה לגדל גידולים חקלאיים. אייזיקוביץ עבד בחברת האשלג כעובד שכיר ובזמנו הפנוי הכין ערוגות ושטף את האדמה. המומחים לענו לו, אבל היה גם מי שעזר לו, פרופסור רביקוביץ שמו. כאשר התברר שיש סיכוי לחקלאות באזור התקבצו שם חברי קיבוצים ובוגרי תנועת "המחנות העולים".

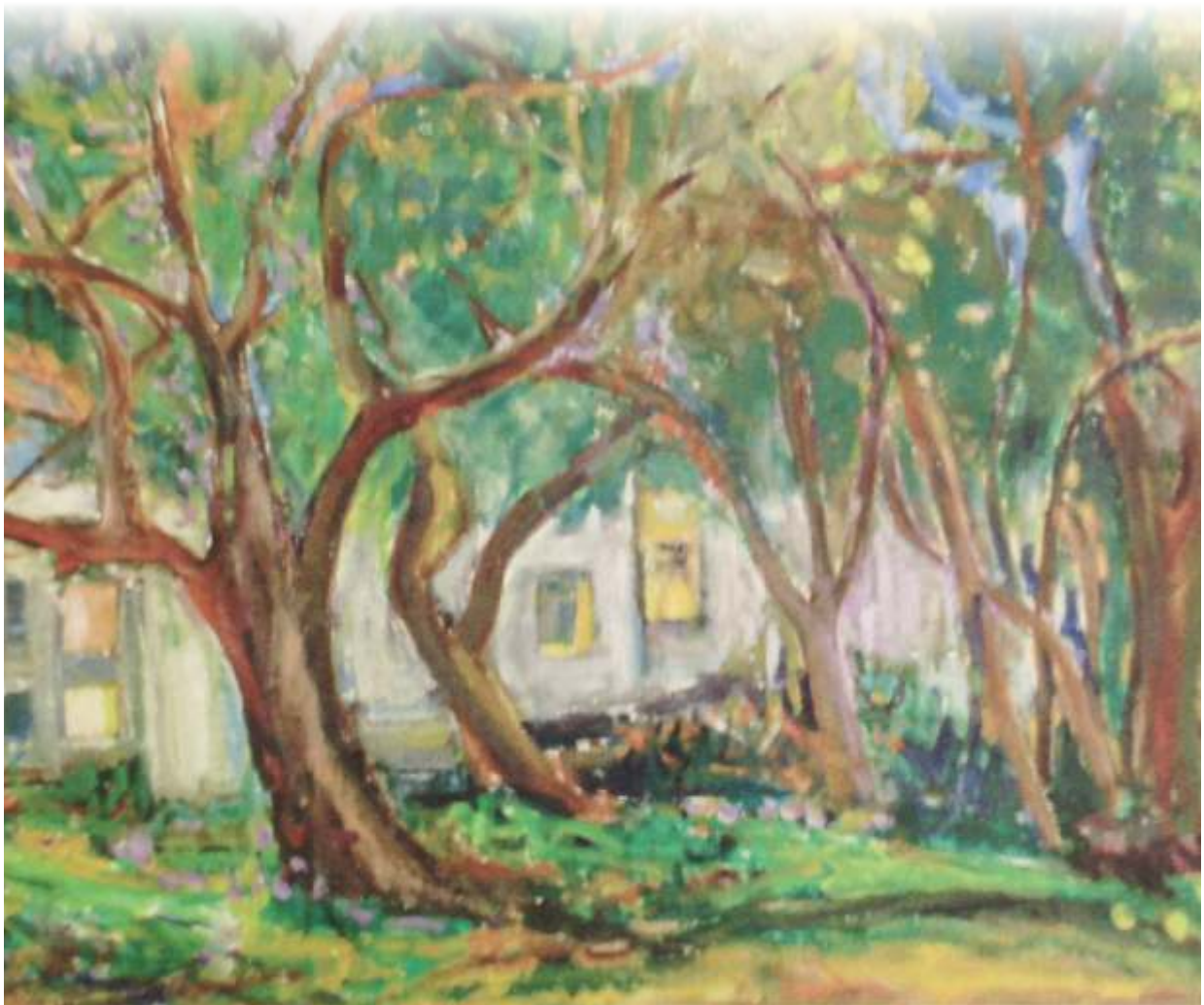
נכדים 98

משמר הנגב 7/3/1999

לשבת הקטן שלי שלום רב!

שלושה ראשי פרקים מהמכתב:

1. דוד אריה..... אנחנו אוהבים את אריה ותמיד נהנים להיות במחיצתו. הזמן רק משבח את הקשר בינינו....
2. מחלות לב... מחלות הלב הפכו קטלניות ביותר, מלבד מחלות הסרטן, למרות ההתקדמות הגדולה בחקר הלב ומחלותיו.
3. חג פסח. עד לפני שנים לא רבות היה הסדר הקיבוצי אטרקטיבי, היו בו שמחת חג ושמחת יחד.

נכדים 99

משמר הנגב 31/3/1999

לכל יקירי שלום רב!

אתמול אחה"צ נפטרה ז'ן בורשטין, אבן מסד במשמר הנגב במשך שנים רבות, על ז'ן שמעתי עוד לפני שהגעתי הנה, כאשר דובר שנצטרף למשמר הנגב נסעה משלחת של ההכשרה מחפצי-בה לכפר סבא על מנת להתרשם מהקיבוץ, אשר רובו היה, עדיין, במושבה. לא השתתפתי במשלחת, עוד לא השלמתי עם העובדה שאיננו מצטרפים לבית-הערבה. החברים לא התרשמו יותר מדי מהקיבוץ, אבל: "יש שם בנות יפות...", היפה מכולן הייתה ז'ן. תמיד שמרה על הופעתה, בכל התנאים הקשים של הישוב הצעיר, ואחר כך במשך כל שנותיה כאן, עד וכולל ימי מחלתה הקפידה על הופעתה. בניה ירשו ממנה את רגישותם לניקיון ולאסטטיקה, ז'ק תרם את הביסוס התיאורטי והיא נתנה את הדוגמא האישית. הייתה אשת חייל ותרמה לישוב הזה תרומה ייחודית. הדור הראשון של משפחת בורשטין יישאר בזיכרון של הישוב שלנו כחלק מהקטר שמשך את הרכבת, הדור השני, אלו שנמצאים אתנו, ממשיך לשאת בעול.

אמש הסבנו לסדר הקיבוצי, סבתא ואני. כבר שנים די רבות שהפרטנו את הסדר, אנחנו מעדיפים לחגוג אתכם, עם המשפחה שלנו. השנה התפזרתם, אנחנו העדפנו להיות עם "היחד" של משמר הנגב. ישבנו עם משפחת בונים והרגשנו בבית עם הציבור של ביתנו המורחב. הסדר שונה מאוד מהזיכרון שלי. שנים רבות היה חדר האוכל קטן מלהכיל את כל הציבור, חיפשנו מקומות גדולים יותר על מנת להכניס את כל החברים והאורחים. תהליכי ההפרטה מאפשרים לחגוג בחדר האוכל כי רוב המשפחות מעדיפות לנסוע לקרובים או לערוך סדר פרטי בביתם.

תוך כדי הסדר נזכרתי בעבר, את הסדרים אשר בהם השתתפתי כילד בבית סבי בהדר-הכרמל, הוא קרא את ההגדה בהברה אשכנזית, לא הבנתי כלום. הילדים הושכבו, בהדרגה, לישון. אני זוכר את האווירה הטובה בסדר. החוויה החזקה ביותר מסדרים אלו הייתה כאשר באחת השנים חזרנו לכרמל בשתי מוניות, הדרך היחידה לכרמל עברה במעלה התלול ליד הגן הפרסי. אחת משתי המכוניות לא הצליחה לעלות, לא "משכה". הנהג הערבי היה בעל תושייה, הוא סובב את המכונית, ועלה במהלך האחורי, שהוא איטי יותר ולכן גם חזק יותר (מכונית הייתה - אוטו; מונית - טכסי; מהלך אחורי - רוורס). לאמי היה יחס מיוחד לחגים, הייתה מתרפקת על המנגינות, שומרת על המסורות, והייתה הולכת בחגים לבית הכנסת עם המחזור המיוחד לכל חג, מחזור אשר היה דו-לשוני, עברי-גרמני. אבי הדיר את רגליו מבית הכנסת מתוך עקרון.

ב-1944, לפני שהצטרפתי להכשרה הצעירה במעוז-חיים, הסבתי לסדר בבית הורי, ומיד אחרי זה עברתי לעמק בית שאן. במשך שנים רבות לא היינו מוכנים לוותר על הסדר הקיבוצי, ומדי פעם ארחנו את הורינו בסדר שלנו. סבא יוסף, אביה של סבתא, שמר מסורת, ובכל זאת בילה אתנו כמה פעמים כאן.

בחפצי-בה קיימו את הסדר בבית הכנסת העתיק של בית אלפא, אשר נמצא בחצר חפצי-בה, גם שם היה חדר האוכל קטן מלהכיל את כל הציבור, קראתי בעיתון שהשנה אין להם סדר ציבורי בכלל.

הסדר הראשון כאן נחרט במיוחד בזיכרוני. עבדנו באותו זמן כפועלים שכירים של מקורות. כמשקיסט, לא הייתי מוכן לוותר על ימי עבודה, וכך נסענו, ארבעה חברים לעבודה בניר-עם. שניים מאתנו (מומוס וג'ורג') נסעו לגדרה להסתפר לקראת החג, לא היה ספר בסביבה, ולכן החליטו לקפוץ לגדרה. הם חזרו באוטובוס, זה (ישראל נלקן ז"ל) ואני החלטנו להמשיך בעבודה עד שיבוא האוטובוס לרוחמה. כשהגיע, בצהריים, התברר ש"דרום יהודה" (אשר קדם לאגד בדרום הארץ), העמיד אוטובוס נוסף, איחרנו להגיע אליו, רצנו את כל הדרך עד רוחמה, ארבעה עשר קילומטר. ידענו שלא יזוזו בלעדנו. הסתבר שהיו הרבה אורחים, כולם חיכו לנו ברוחמה, קוקו ויונה נסעו לחפש אותנו, לא מצאו אותנו בדורות והמשיכו לניר עם, שם הסבירו להם שנסענו. הם חזרו דואגים לרוחמה ומצאו אותנו שם. עלינו על הטנדר, אולי עשרים איש, חברים ואורחים, רתמנו את טנק המים ויצאנו לדרך. האוטו לא סחב את כל הכבודה. חזרנו לרוחמה, הקיבוץ כבר ישב כולו בחדר האוכל, הסברנו לנהג המשאית של רוחמה את המצב, הוא עזב את הסדר, התיישב ליד ההגה ולקח אותנו למשמר הנגב. כשהגיע נשאלה השאלה מי יאבטח אותנו בדרכו חזרה, הוא ויותר... וכך, מאוחר בערב, ישבנו לחגוג. חדר האוכל היה קטן לכולנו, פרקו את הקיר הצר, והעמידו שם אוהל להרחבת הצריף, אלא שהייתה רוח חזקה וכולם הצטופפו בתוך הצריף, הסבנו לסדר הראשון במשמר הנגב.

בכל השנים הבאות נתתי יד לקיום הסדר, היה זה החג המרכזי ביותר ומדי שנה הקדישו חברים הרבה זמן להכנתו. היו שנים בהם כתבנו הגדה מיוחדת לנו, עד שהתמקדנו בהגדה של הקיבוץ המאוחד ומאוחר יותר בזאת של התק"מ. תשומת לב מיוחדת הקדשנו לשירה בציבור, היינו ציבור מגוון, שונה במסורתו, חלק מהחברים לא ערכו

סדרים בילדותם, האורחים הרבים אשר הסבו אתנו הקשו עוד יותר על ארגון השירה. מלבד השירה היו גם הופעות של מקהלות, קוליות, ריקודים והצגות קטנות. בדרך כלל הייתי ממונה על תכנון מקומות הישיבה, ארגון כסאות ושולחנות, אספנו את כל הכיסאות, בגודל מתאים, מהכיתות, כמה סדרים הייתי אחראי על כל הסדר, הייתי צריך להקפיד על כל פרט ופרט, מספיק פרט אחד על מנת לקלקל את האווירה. ארגנו ערב להכנת שירה בציבור, עם מיקרופונים מיוחדים ליודעי השירה על מנת להתגבר על הפטפטנים... ועל כרסום המצות... אני זוכר את המתח הרב שלי במהלך כל הסדר, לשמירה על לוח הזמנים, שכל הקריינים והמבצעים יהיו במקומותיהם, שהתורנים יתייצבו בזמן, שהשומרים התורנים ושומרות בתי הילדים יצאו למשמרתם. כל פרט חשוב, הבנתי כי מי שתורם בפועל לחג, נהנה יותר מאשר זה שבא פסיבי כאורח. הסדרים התקיימו באותן שנים באולם הספורט, עובדה אשר חייבה לוגיטיקה מיוחדת.

חנה הקדישה הרבה מחשבה וזמן לקישוט האולמות השונים והמשונים בהם סדרנו את הפסח, עד היום אפשר לראות קטעים מצויורי הקיר שלה במחסני פוליביד. בסדר הראשון בפוליביד הכינה יונים מפוליביד, אשר התעופפו ברוח, באותה שנה הייתה רוח חזקה שחדרה גם לאולם הסדר. ערכנו סדרים במבני משק לפני שנמסרו לתפקידם.

לא אשכח את הסדר שערכנו בחדר האכילה, במבנה שמשמש כיום את פאמ"א, למרות שישראל ז'ומסקי (גזית) ז"ל, בנה הרחבה מיוחדת, היה צפוף להחריד, היה חם במיוחד באותו יום. עדית עמדה על הבמה עם שאר הילדים ופתאום התעלפה. חנה הייתה בהריון עם הגר, היא דילגה על השולחנות אל עדית.

הסדר השנה היה שונה מאד, קטעי קריאה רבים הושמטו, ההופעות האומנותיות הצטמצמו לקולית קטנה, לעומת זאת היה האוכל למופת, טעים, חם ומוגש בזמן. גם הישיבה הייתה נוחה, ישבנו ליד שולחנות של ממש ולא ליד שולחנות צרים במיוחד, הקישוט, ברמה מקצועית, חוזר על עצמו כל שנה. הייתה אוירה טובה, התכנית המילולית הייתה קצרה ולוותה בקטעי שירה של הקולית והציבור. סדר קצר באווירה נינוחה. שמחנו, סבתא ואני לחזור, פעם לסדר הציבורי עם כארבע מאות חברי משמר הנגב ילדיהם ואורחיהם.

בתור קהילה חילונית היינו שותפים בניסיון לעיצוב חג אשר יבטא את התכנים בהם האמנו, השינויים העוברים על החברה הקיבוצית הגיעו מהר מאד, אולי מהר מדי, אל החג הקיבוצי, איננו משתמשים בחג להעברת מסרים, אולי מפני שאין לנו מסר ברור להעביר, אולי מפני שהמסר העיקרי הוא כי אין לנו ייחוד, אנו חלק מהעם אשר לא מצא תכנים אחרים לאחר שוויתר על אורח החיים הדתי. לא השתתפתי בשנים האחרונות בסדר משפחתי בעיר, אבל נראה לי כי התוכן העיקרי איננו מסר רוחני אלא עצם המפגש המשפחתי, גם בעיר לא קוראים את כל ההגדה ומקדישים הרבה זמן ומחשבה לאווירה הנינוחה ולאוכל.

כשחזרנו הביתה נודע לנו כי ז'ן נפטרה אחה"צ, אפילו אחיה לא ידעו, אחיה, אלי, שימש כאב הסדר, רק אחרי זה מסרו לו אחייניו כי היא הלכה לעולמה. לא רצו להפריע לכל הציבור בחג.

שיהיה לכולנו חג שמח,

סבאמתי

